

A kutatási beszámolót írta: Domokos Tamás

A kutatásra Baja Város Önkormányzata megbízásából került sor. A program megvalósítója az ECHO Oktató Kutató Műhely volt. Projekt azonosító: ECHO 46/1999.

A kutatás támogatásáért az alábbi szervezeteknek szeretnénk köszönetet mondani:

Bács-Kiskun Megyei Közgyűlés Egészségügyi és Szociális Bizottsága
Gemenci Erdő- és Vadgazdaság Rt.
Unilever Magyarország Kft. Bajai Hűtőipari Gyára
“Bajáért” Közalapítvány
Baja Város Önkormányzata

Jelen kutatási beszámoló további felhasználásához lépjen kapcsolatba az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet Közhasznú Társasággal!

A kutatási beszámoló kéziratnak minősül, hivatkozni ennek figyelembevételével a feltüntetett szerzők, annak hiányában a beszámolót jegyző szervezet engedélyével lehet.

A kutatáshoz kapcsolódó adatbázis és módszertani anyagok az Intézetnél történt regisztráció után szintén elérhetők.

Javaslatait, észrevételeit, szakmai megjegyzéseit is szívesen várjuk a következő címen:

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet
8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.
Tel: +36 (22) 502-276, Fax: +36 (22) 379-622
www.echosurvey.hu info@echosurvey.hu

TARTALOMJEGYZÉK

1. Prológus	3. o.
1.1 A kutatás célja	3. o.
1.2 A kutatási módszer	4. o.
1.3 Adatfeldolgozás	5. o.
2. Általános demográfiai helyzet	6. o.
3. Családi háttér	12.o.
4. Dohányzási szokások	21.o.
5. Kábítószer fogyasztás	30.o.
6. Alkohol fogyasztás	37.o.
7. Egészségmegőrzés	43.o.
8. A drog, mint társadalmi probléma	50.o.
9. A fiatalok értékrendje	64.o.

1. PROLÓGUS

1.1 A kutatás célja

A kilencvenes évek társadalmi-gazdasági és politikai változásai jelentősen átrendezték és egyben szegregálták az emberek értékrendjét. Felmerült a tradicionális családi értékekhez való visszatérés gondolata éppen úgy, mint az ezzel élesen szembenálló, piaci alapokon nyugvó, fogyasztás centrikus attitűd. A szabadpiaci szemléletmód megjelenése eltérő típusú válaszreakciókat "provokált". Azok, akik társadalmi és kapcsolati tőkájukat gazdaságira tudták váltani, könnyen idomultak az új helyzethez, sikeres életpályán mozognak. Egy másik tipikus attitűd, a "kivonulás", amely leginkább azokra jellemző, akik a "legvidámabb barakk" légkörét, eszmeiségét szocializálták. Jellemző példa erre azoknak az értelmiségieknek az esete, akik hisznek a társadalmi igazságosságban és felháborodnak olyan társadalmi jelenségek láttán, amelyek a piacgazdaságnak természetes velejárói, de értékrendjüknek nem felelnek meg. A harmadik válaszreakció a kényszerű alkalmazkodás, azon családoké, akik a kilencvenes évek eleje óta nem tudják utolérni magukat.

Mindezen változások természetesen hatással voltak az állampolgárok mentálhigiénés helyzetére is. A társadalom új értékeit sokan nem tudják követni, anómiás tüneteket produkálnak. Az anómiás tünetek deviáns viselkedésbe csapnak át, amelyek alkoholizmust, kábítószer-fogyasztást, extrém helyzetekben öngyilkosságot eredményezhetnek. Rémisztő adatokat lehet hallani a szenvedélybetegek számáról, a depressziós, a szorongásos és a neurotikus tünetegyüttes előfordulásáról. Ez a szituáció fokozottan érvényes a többszörösen függőségi helyzetben lévő fiatalokra.

A kutatás célja alapozó helyzetfeltárás a bajai fiatalok egészségkárosítási tevékenységéről, dohányzási, alkohol és drogfogyasztási preferenciájáról, annak intenzitásáról, valamint az egyes szerek hatásairól való informáltságról, hogy a városi önkormányzat, illetve a segítő szakemberek hatékonyabban tudják kezelni ezeket a problémákat.

A minél pontosabb adatok érdekében a reprezentatív kérdőíves adatfelvétel során nagy mintán dolgoztunk. Mivel a kérdőív több olyan kérdést tartalmazott, amelynek megértése problémát okozott volna az általános iskola alsó tagozatos korosztálynak, vizsgálatunk a hagyományos értelemben vett felsősökre (6-8 évfolyam), a középiskolás korcsoportra (9-13 évfolyam) és a városban tanuló főiskolásokra (I-IV. évfolyam) terjedt ki.

1.2 A kutatási módszer

A kutatás empirikus adatgyűjtésére önkitöltős kérdőívek segítségével 1999. novemberében került sor. A diákok a 8 oldalas, 195 kérdést tartalmazó kérdőíveket tanórákon töltötték ki. Mivel a tanulóknak minden körülmények között biztosítani kellett a válaszadás önkéntességét és anonimitását, a tanulókkal a kitöltés előtt a felügyelő segítőknek ismertetni kellett a kutatás célját, el kellett mondani, hogy a kérdőív kitöltése önkéntes és névtelen, valamint fel kellett hívni a tanulók figyelmét arra, hogy az elemzést és az értékelést külső szakemberek, kutatók fogják végezni. A kitöltött kérdőíveket a segítő az osztály jelenlétében behelyezte egy borítékba, lezárta, és két diák aláírta a lezárt borítékot. A lezárt borítékokat a kutatás helyi koordinátora gyűjtötte össze.

A vizsgálat Baja 17 alap illetve középfokú oktatási intézményére valamint az Eötvös József Főiskola két fakultására terjedt ki. Az általunk megkérdezett diákok az alapsokaság (az összes 5-13. évfolyamos tanuló és a főiskolások) 13 százalékát teszik ki, a 7555 tanulóból 1011 fő válaszolt kérdéseinkre. A mintába kerülő osztályközösségeket az iskolák által közölt alapadatok alapján határoztuk meg, figyelembe véve az évfolyam és intézmény típus szerinti kvótákat, valamint a nemek szerinti összetételt. Mivel több iskolában voltak az adatfelvétel idején hiányzó tanulók, a hiányzásból és az esetleges válaszmegtagadásból fakadó kismértékű torzulást a nem, az évfolyam és az iskolatípus szempontja szerinti matematikai-statisztikai súlyozással korrigáltuk. Az alapmegoszlás és a minta súlyozás előtti százalékos összetételét az alábbi táblázat mutatja. A súlyozás után a minta évfolyam, nem és iskolatípus szerint pontosan reprezentálja a bajai 5-13 évfolyamos és főiskolás diákokat, megegyezik az alapmegoszlással.

A vizsgált populáció alapmegoszlása

	évfolyam												
	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	I.	II.	III.	IV.
általános iskola	6,5	7,3	6,7	8,1									
gimnázium					3,8	3,7	3,1	3,4					
szakközép iskola					5,7	6,1	6,3	6,1	3,4				
szakmunkás képz.szakisk.					3,7	4,3	7,1						
főiskola										4,4	4,1	3,6	2,0

A súlyozás előtti minta megoszlása

	évfolyam												
	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	I.	II.	III.	IV.
általános iskola	9,2	6,3	5,5	6,4									
gimnázium					2,8	2,7	3,1	5,6					
szakközép iskola					6,4	6,0	5,5	6,2	3,7				
szakmunkás képz.szakisk.					6,6	4,5	5,3						
főiskola										4,2	4,2	3,5	2,2

A mintavételi hiba nagysága városi szinten +/- 2-3 százalék az adott kérdésre válaszolók számától függően. Ez azt jelenti, hogy az általunk mért eredmények legfeljebb ennyivel térnek el attól az eredménytől, amit akkor kapnánk, ha minden 5-13. osztályos diákot és főiskolást megkérdeznénk a városban.

1.3 Adatfeldolgozás

A kérdőívből kinyerhető empirikus adatokat kódolás után számítógépen rögzítettük és ellenőriztük. Az adatelemzést SPSS programmal végeztük.

Egyes kérdéseknél azt kértük a válaszolóktól, hogy értékeljenek állításokat, minősítsenek társadalmi problémákat, intézményeket négyfokú skálán. Ezen kérdések esetében a kapott értékeket egy százfokú skálára számoltuk át, ahol a százazas értéket az jelentette volna, ha az adott kérdésre minden válaszoló egyöntetűen a maximális, a nullát pedig az, ha a minimális pontszámot adja. A határ az ilyen százfokú skálákon az ötven pont. Az ez alatti érték általában negatív véleményt (bizalmatlanságot, elégedetlenséget, elutasítást stb.), míg az e feletti érték pozitív véleményt (elégedettséget, bizalmat, támogatottságot stb.) jelez.

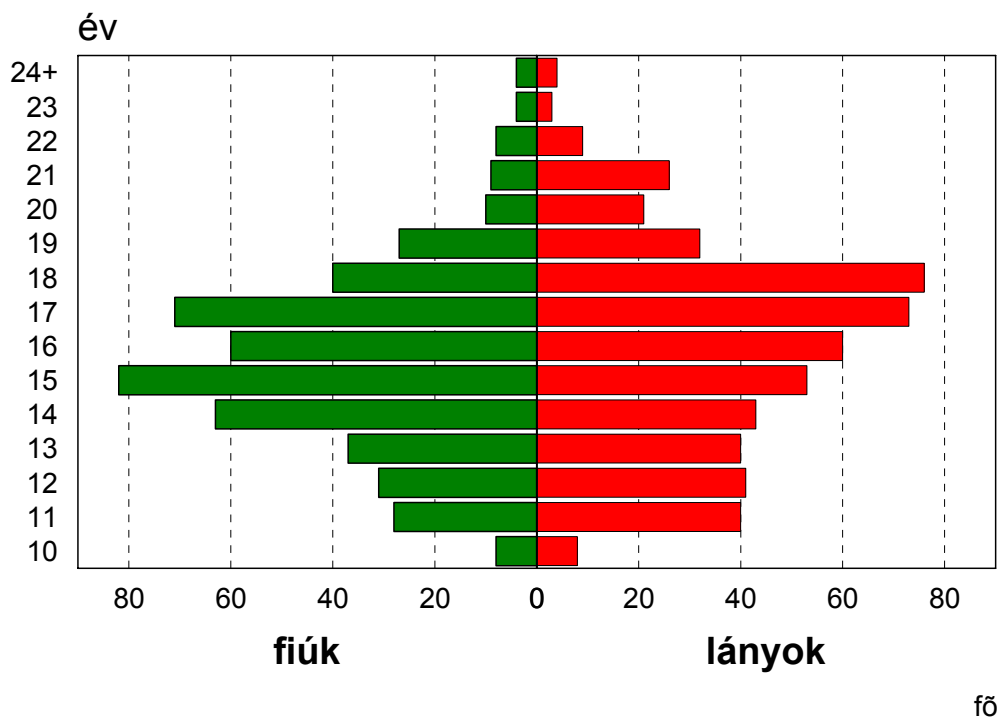
A feldolgozás során a primer adatfeldolgozáson, az alpmegoszlások közlésén túl, az összefüggések és a rejtett tartalmak, tendenciák vázolására két és háromdimenziós elemzéseket készítettünk, korreláció és szórás vizsgálatokat, valamint faktoranalízist és klaszterelemzést is végeztünk. A nyitott kérdésekre adott válaszoknál általában nem a százalékos megoszlást, hanem az említések számát közöljük.

2. ÁLTALÁNOS DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

Mielőtt belekezdenénk a felmérés részletes tartalmi ismertetésébe, szükséges, hogy a vizsgált népesség demográfiai helyzetét, összetételét ismertessük, mert vannak olyan tendenciák, jelenségek, amelyek csak ennek fényében érthetők.

Minden társadalomtudományi vizsgálódás alapvető demográfiai változója közé tartozik az életkor. A vizsgált korosztályban a tanulók 23 százaléka gyerekkorú, fele fiatalkorú, 27 százaléka pedig jogilag felnőtt. A mintában a 17 évesek aránya a legmagasabb, 14 százalék. A tanulók átlagkora a felső tagozatosok között 12,3 év, a középiskolásoknál 16,3, a főiskolán pedig 20,3 év.

A vizsgált tanulók korfája

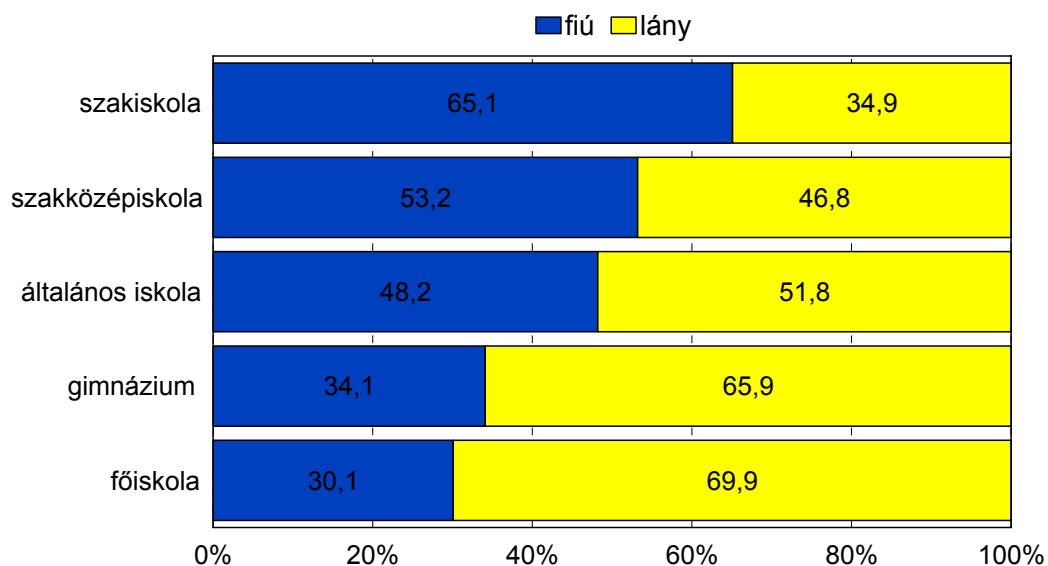

Az utóbbi évtizedben bekövetkezett gazdasági, társadalmi változások hatására a képzési struktúra jelentősen átrendeződött, a lakossági igényekre reagálva országosan növekedett az érettségit adó intézményben tanuló diákok aránya, s a szakképzési rendszer is módosult. A kutatás során vizsgált tanulók közel harmada, 29 százaléka általános iskolás, 15 százalékuk szakmát, 28 százalékuk szakmát és érettségit adó képzésben vesz részt. A gimnazisták és a főiskolások aránya egyaránt 14-14 százalék.

A válaszolók nem szerinti összetétele megfelel a korcsoportra jellemző általános

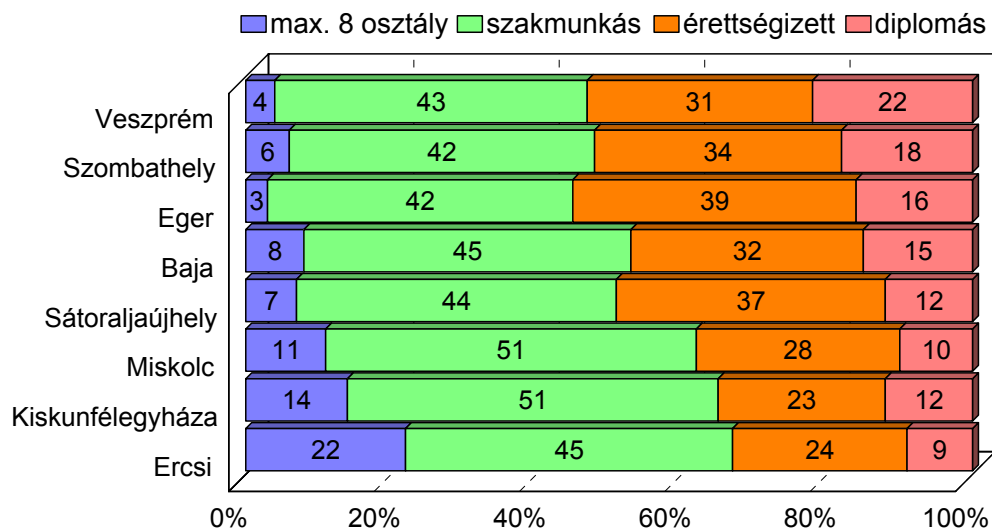
demográfiai helyzetnek, a gimnáziumi képzés és a főiskola súlya miatt városi szinten egy kicsit magasabb a lányok aránya. Ha azonban a tanulók nemek szerinti összetételét az egyes iskolatípusok dimenziójában vizsgáljuk - ahogy az várható volt - már sokkal komolyabb eltérés tapasztalható. Míg az általános iskolában és a szakközépiskolában nagyjából fele-fele arányban vannak a fiúk és a lányok, addig a gimnáziumokban és a főiskolán határozott lány dominancia érvényesül, a szakiskolákban pedig a fiúk vannak többen. Ennek az okát az oktatási intézmények profiljának helyi megoszlásában kell keresni.

A válaszolók nemi megoszlása iskolatípusonként

Eddigi tapasztalataink alapján a legfontosabb magyarázó változók egyike a szülők iskolai végzettsége, azon belül is az apa iskolázottsága. A kérdezett bajai diákok 8 százalékának édesapja csak általános iskolát végzett, 45 százalékuk kitanult valamilyen szakmát, további 32 százalék édesapja le is érettségizett. A diplomás szülők aránya 15 százalék. Összevetve több város adatait, megállapítható, hogy a nagyobb városban lakó tanulók szülei valamivel képzettebbek mint a bajai tanulóké, magasabb az érettségizettek aránya, ellenben Kiskunfélegyházán és Miskolcon van a legtöbb szakmunkás szülő. A legkevésbé iskolázott családban az ercsi fiatalok élnek.

A szülők iskolai végzettségének megoszlása

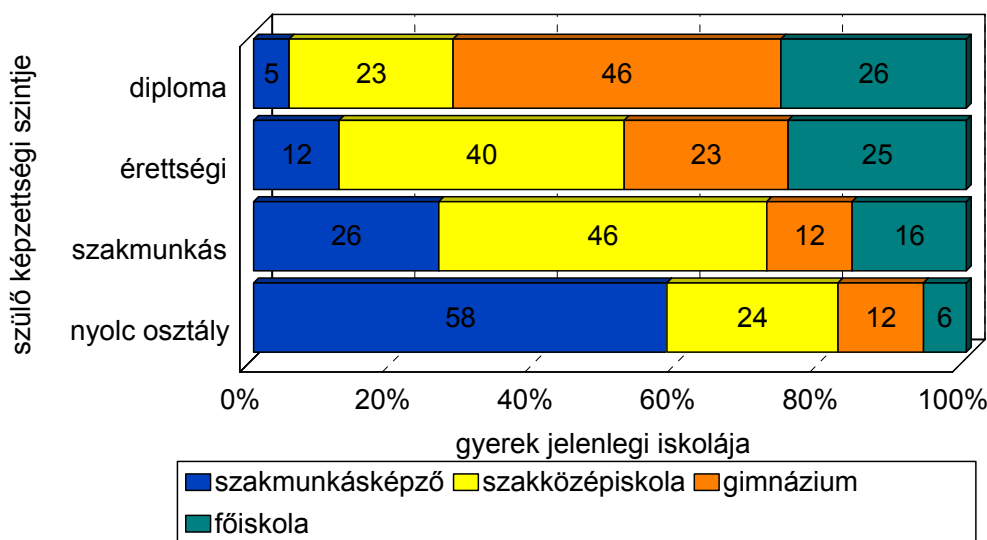

A szülő iskolai végzettsége - közvetve - jelentősen meghatározza, hogy a nyolcadikos tanuló milyen iskolatípusban tanul tovább. A két változó közötti korrelációs együttható értéke 0.32. Az összefüggés pozitív előjelű, a képzetlenebb szülők gyerekei a magasabb képzettséget adó iskola felé orientálódnak. A gimnáziumokban tanuló diákok harmada diplomás, további 33 százaléka érettségizett családból került ki, míg a szakközépiskolások 57, a szakmunkásoknak 59 százalékának szülei szakmunkások. Jellemző, hogy a teljesen képzetlen szülők gyerekei között jóval átlag alatti az érettségit adó iskolába járó fiatalok aránya, s ez a kulturális tőke hátrányának újratermeléséről ad hírt.

Mindezek alapján kísérletet tehetünk arra, hogy meghatározzuk a generációk közötti mobilitás irányát. A vizsgált tanulók jelentős részének iskolázottsága nyilván még nem teljesen lezárt, de a tudás mobilitás értelmezéséhez felhasználható a hazai iskolarendszernek az a sajátossága, hogy a középiskolai végzettség erősen befolyásolja a későbbi tanulmányokat, illetve ezen keresztül az elért társadalmi státuszt. Immobilnak tekinthetjük azokat, akiknél a gyerek és a szülői helyzet megegyezik, felfelé mobilnak ha a gyerek helyzete jobb, s lefelé mobilnak, ha a gyerek helyzete várhatóan rosszabb, mint a szülőké. Az ily módon értelmezett mobilitási csoportok megoszlása a következő: 34 százalék immobil, 14 százalék lefelé mobil, 52 százalék felfelé mobil. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált fiatalok harmada ugyanolyan, 14 százalékuk alacsonyabb képzettségi szinten várható, mint a szüleik, s 52 százalékuk magasabb kvalifikáltság felé van úton - egyenlőre. Nincs tehát lezárva a

mobilizációs csatorna, nem determinisztikus a családi háttér, de nagyon erős a hatása. A felfelé való intergenerációs mobilitás jó megfigyelhető a főiskolások családi háttérének vizsgálatakor is. A felsőfokú tanulmányait Baján folytató tanulók 80 százaléka nem diplomás családból származik (42 százalékuk szülei szakmunkások, 3 százalékuknak csak 8 osztályt végzett).

A szülő iskolai végzettségének hatása a gyermek képzettségére

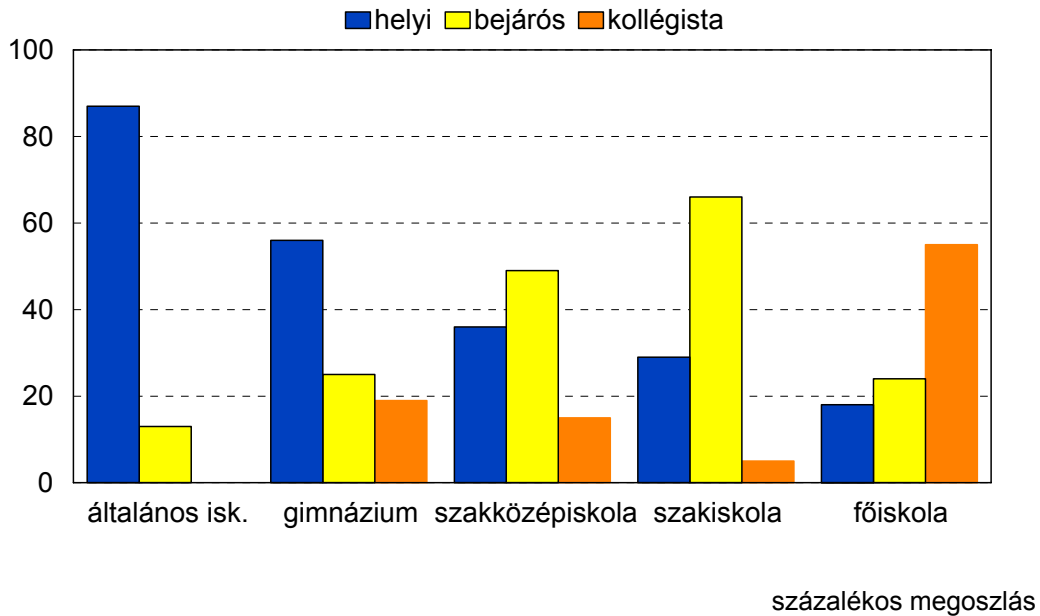

A kutatási eredményekből az is kiderül, hogy a helyben lakó, bajai lakosú diákok szüleinek magasabb az átlagos képzettségi szintje, a diplomások aránya 20, az érettségizetteké további 36 százalék. Ezzel szemben a naponta ingázók között csak 8, a kollégiumban lakó tanulók között 13 százalék a diplomás, s 22 illetve 36 az érettségizett szülők aránya. Ez egyértelműen mutatja, hogy a környező kistéleplések kulturális tőkében szegényebbek mint a város. A mintába került tanulók fele nem helybeli, 35 százalékuk bejárós, 16 százalékuk kollégiumban lakik. A naponta bejárók magas aránya egyenesen következik a kistérségi központi szerepből, a kollégiumban lakók átlag feletti arány pedig az iskolavárosi rangból.

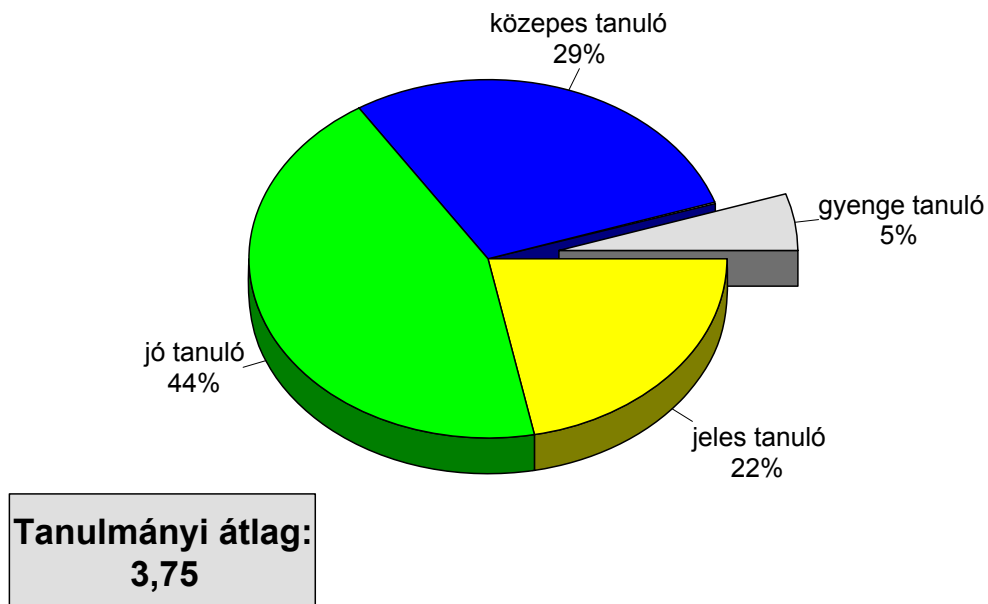
Mindez leképeződik az iskolatípusonkénti megoszlásban is. Értelemszerűen az általános iskolások között található a legtöbb helybeli fiatal (87 százalék), a gimnáziumi képzésben résztvevők között már jóval több a nem bajai diákok száma (minden ötödik tanuló kollégiumban lakik). A szakképesítést adó középfokú oktatási intézményekben többségben vannak a környező településekről naponta bejáró tanulók, a szakközépiskolákban 49, a szakiskolákban, szakmunkásképzőkben 66 százalék az arányuk. A legtöbb kollégista a

főiskolások között található.

A lakóhely iskolatípusonkénti megoszlása

A tanulók tanulmányi eredménye

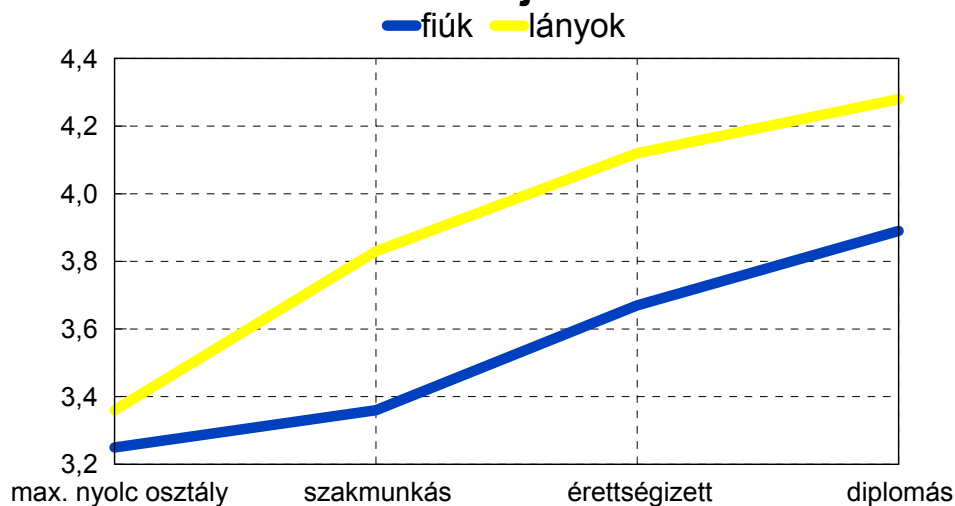

A kérdőívben arra is megkértük a tanulókat, hogy nyilatkozzanak iskolai teljesítményükről, megkérdeztük a legutóbbi félévi tanulmányi átlagukat. A városban tanuló diákok összesített átlaga jó, számszerűsítve 3,75. Ha nominálisan kategorizáljuk a tanulmányi

átlagokat, a diákok 5 százaléka minősül gyenge tanulónak (1-2,49 közötti átlag), további 29 százalékuk közepes eredményt ért el a legutóbbi félévben (2,5-3,49 közötti átlag). Ennél jobb átlagot produkált a tanulók kétharmada, 66 százaléka. 4,5-ös, tehát jeles átlagot ért el a tanulók 22 százaléka - saját bevallása alapján.

Ha összehasonlítjuk az egyes iskolák adatait - ahogy az várható volt - azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb tanulmányi átlagot a gimnazisták produkálták (4.39), s a leggyengébben a szakiskolások, szakmunkások szerepeltek, nem érték el a hármas átlagot (2.95).

Tanulmányi átlag a szülő képzettségének dimenziójában

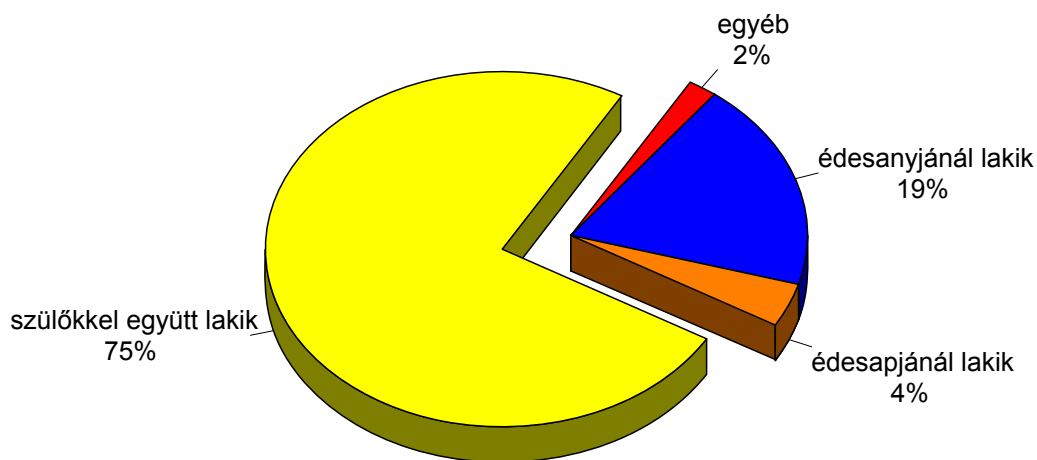
A tanulmányi átlagokat vizsgálva fel kell hívni a figyelmet arra a - pedagógusok által jól ismert - tényre, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülő gyermeke, mivel több kulturális tőkével rendelkezik, jobban meg tud felelni az iskolai elvárásoknak, s az iskolákat leginkább ők tudják "használni" céljaik elérésére. Míg a diplomás szülők gyermekeinek 80 százaléka jó vagy jeles tanuló, addig az érettségizetteknél 75, a szakmunkásoknál pedig csak 59 százalék ez az arány. A maximum nyolc osztályt végzett szülők gyermekeinek 37 százaléka közepes, további 18 százaléka pedig kifejezetten gyenge tanuló. A kulturális tőke hiánya vagy kisebb "mennyisége" most is utolérhető a helyi/bejárós diákok változó mentén. A bejárós diákok - akik többsége a környező kisebb, hátrányosabb helyzetű településről jár be - tanulmányi átlaga néhány tizeddel minden dimenzió mentén rosszabb.

3. CSALÁDI HÁTTÉR

Köztudott, hogy az elsődleges szocializációs közeg, a család meghatározó szerepet tölt be az egyén életében. Kutatásunknak is mindenképpen ki kell térnie rá, már csak azért is, mert számos olyan ifjúsági probléma létezik, melynek a gyökere a családban, a családi mintában van. Több kérdésben magyarázó változóként szerepelnek a családi háttérhez tartozó tényezők, pl. a szülő iskolai végzettsége vagy a család anyagi helyzete.

A vizsgált tanulók nagyobb része (75 százaléka) a hagyományos értelemben vett nukleáris családban él, olyan családban, ahol mindkét szülő együtt lakik a gyermekével. Azon családok aránya ahol az édes szülők együtt laknak, s minimum két gyermek együtt él velük (tehát a válaszoló diáknak testvére is van) 51 százalék.

A diákok családi háttere

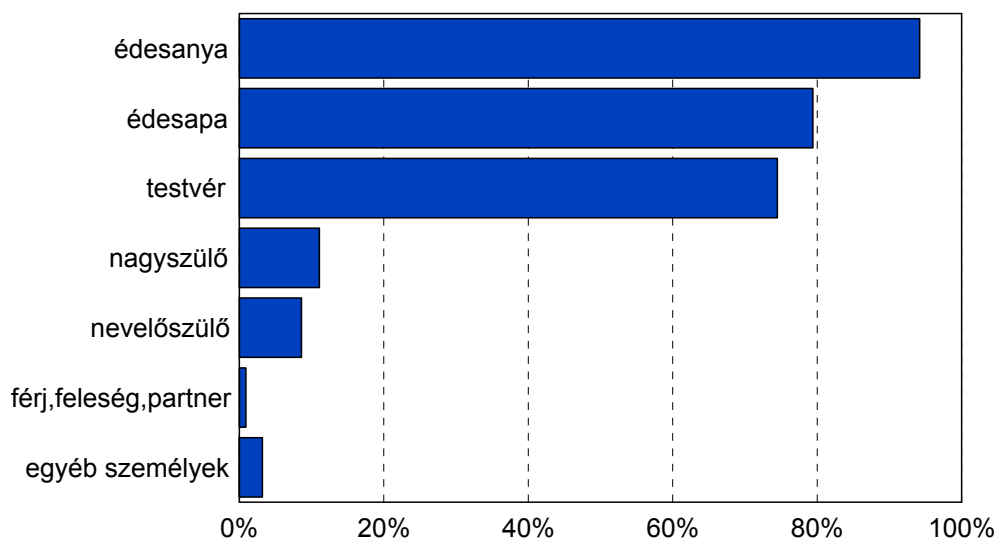

A csonka családban, vagy nem a szüleivel együtt lakó tanulók aránya valamivel átlag feletti a szakiskolákban, szakmunkásképzőkben (31 százalék), a nagyobb önállósággal rendelkező főiskolásoknál (35 százalék), a helyben lakó tanulóknál és a teljesen képzetlen valamint a diplomás családokban. Természetesen a csonka családban való nevelkedésnek számos negatív következménye lehet. A tanulók körében mért adatok szerint a csonka családban élők néhány tizeddel alacsonyabb tanulmányi átlagot produkáltak. Az is

kimutatható, hogy a csonka családban élők körében intenzívebb az egészségkárosító tevékenység (+3 pont). Ne gondoljuk, hogy a látszólag rendezett családok mindegyike hibátlanul funkcionál. A rossz családi háttér nem egyenlő a szociálisan és egzisztenciálisan rossz helyzetben lévő családokkal. Általános tapasztalat, hogy számos esetben az átlagos vagy átlagon felüli jómódú családok - talán éppen a hajtás miatt - nem működnek megtartó és visszatartó erőként. Gyakran halljuk, sőt tapasztaljuk, hogy a családi figyelem középpontjából kikerül a gyermek, nem jut rá mennyiségileg és minőségileg kielégítő figyelem, mert a szülők az egzisztenciális biztonságuk megteremtésével vagy szinten tartásával vannak elfoglalva.

A tanulóval egy háztartásban élő személyek említési arányait vizsgálva kiderült, hogy a legintenzívebb kapcsolata a tanulóknak édesanyjukkal van, az összes megkérdezett fiatal 94 százaléka él szülőanyjával közös családban. Édesapjukkal már kevesebben vannak napi kapcsolatban, a tanulók 79 százaléka adott ilyen választ. A bajai diákok 75 százalékaival egy háztartásban testvér is van.

A tanulóval egy háztartásban élő személyek említési aránya

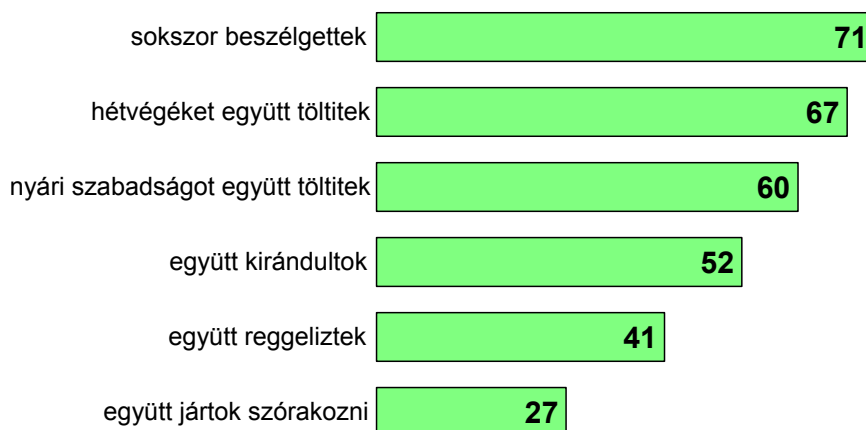
Természetesen a testvéreken és az édes szülőkön kívül más személyek is előfordulhatnak a családokban. Gyakran fordul elő, hogy két generációnál több él közös háztartásban, minden tizedik tanuló említette, hogy a nagyszülő is náluk lakik. A válás után újraraházasodott szülővel mostohaszülő érkezhetsz a tanuló családjába, ez történt 9 százalékkal. Mivel a mintába 18 éven felüli tanulók is kerültek, akad közöttük olyan, aki házastársával vagy állandó partnerével is közös fedél alatt él.

A fiatalok egynegyede valamilyen szempontból sérült, csonka családban él. Ez abból a szempontból is fontos, hogy a családi együttlét, a közös élmények milyen nyomokat hagynak a fiatalban, hogyan segítik vagy gátolják a szocializációját. A családi kapcsolat minőségét az interperszonális interakciók száma alapján próbáltuk meghatározni. Megkérdeztük a diákokat, mennyire jellemző családjukra, hogy különböző alkalmakkor együtt vannak, beszélgetnek-e egymással.

Hat családi tevékenységről kérdeztük meg, hogy mennyire jellemző a válaszadó családjára. A legjellemzőbb, hogy a hétvégéket együtt töltik (67 pont), illetve hogy sokszor beszélgetnek egymással (71 pont). A filmekben gyakran látott közös reggelik és még inkább a közös szórakozás már a negatív tartományba, 50 pont alá esett.

Mindezzel együtt a tanulók családjának negyedére jellemző, hogy nem töltik együtt a hétvégéket, nem beszélgetnek egymással s gyakorlatilag egymás mellett élnek.

Mennyire jellemző a családotra ...

százfokú skálán

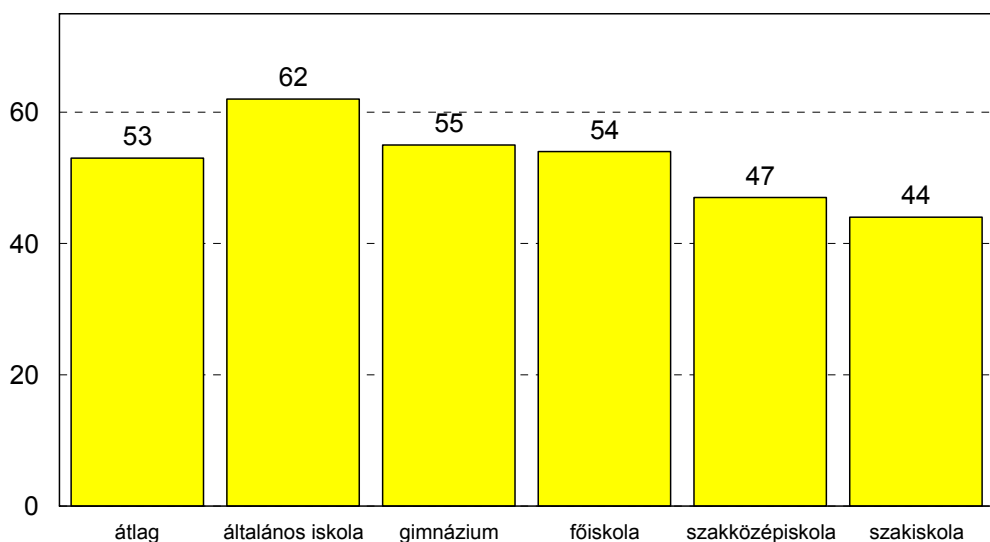
A korábban említett családi helyzet a hat itemből hármat erősen befolyásol, és természetesen mindegyiket a “csonka” családokra nézve hátrányosan. Az együttes reggelizés, a közös beszélgetések és a gyakori együttlét esetében nincs különbség, míg éppen a közös programok (kirándulás, nyaralás, hétvége) azok, amelyek esetében a csonka családban élő fiatalok sokkal kevésbé számíthatnak a családi háttérre. A legnagyobb az eltérés a kirándulás dimenziójában (-8 pont).

Ezt a kérdést az apa iskolai végzettsége is befolyásolja. Három item volt, ahol e

dimenzió mentén nem mértünk szignifikáns különbséget, mégpedig a közös reggeli, a közös hétvégi együttlét és a beszélgetések esetén. A többi itemnél azt tapasztalhattuk, hogy minél magasabb az apa iskolai végzettsége, annál gyakoribbak ezek a családi programok. A legnagyobb rés a közös kirándulások és a szabadság eltöltése tekintetében volt, a diplomás apáknál és teljesen képzetlen apáknál gyermekei közötti véleménykülönbség 16-18 pont. Itt nyilvánvalóan a kereseti lehetőségek közti eltérés éppen úgy szerepet játszhat, mint a különböző kulturális minták.

A jobb érthetőség végett a válaszok alapján szerkesztettünk egy összetett mutatót, mely a családi kapcsolatok erősségét próbálja meghatározni. Ez az érték Baján százfokú skálán kifejezve 53 pont.

A családi kapcsolat erőssége az iskolatípus függvényében

pontszám százfokú skálán

A kapcsolat erőssége a tanulók életkorának emelkedésével csökken, természetesen lazulnak a családi kötelek. A mutató értéke a 10 évesek körében 69 pont, a 15 éveseknél 56, a 20 éveseknél 53, a 23 évesnél idősebb fiataloknál pedig csak 39. Az is jellemző, hogy a jobb tanulók családjában (ahol magasabb a szülők kvalifikáltsága) erősebbek a kötelek. A gyenge tanulók körében 48 pont a jó tanulóknál 53, a jeles tanulóknál pedig 61. Ennek megfelelően a magasabb átlagos tanulmányi eredménnyel büszkélkedő gimnáziumokban erősebb családi kapcsolatot mértünk, mint a szakmai képzést nyújtó középiskolákban. A mutató az általános iskolások körében a legmagasabb meghaladja a 60 pontot, s szakközép és

szakiskolákban nem éri el a kritikus 50 pontos határt sem.

A családi programok mellett arra is rákérdeztünk, hogy a szülők mennyire figyelnek a gyermekre. Az általunk felsorolt hat itemre adott válaszok százalékos megoszlását a következő táblázat mutatja.

Mennyire jellemző a szüleidre, hogy...

	<i>Gyakran</i>	<i>Alkalmanként</i>	<i>Soha</i>
<i>ha rossz jegyet viszel haza, megszidnak</i>	25	47	28
<i>engedik, hogy éjszakára kimaradj otthonról</i>	26	45	29
<i>beleszólnak a dolgaiddba</i>	19	66	15
<i>kikérdezik a leckét</i>	13	32	55
<i>megkínálnak alkohollal</i>	2	40	58
<i>fizikailag bántalmaznak</i>	2	9	89

százalékos megoszlások

A táblázat adatai igen tanulságosak. Mielőtt azonban részletesen megnéznénk őket, érdemes megvizsgálni az egymáshoz való viszonyukat, mégpedig egy ún. korrelációs elemzéssel. Ez az elemzés három csoportot állított fel. Az elsőbe tartozik az éjszakai kimaradás és az alkohollal való kínálás. Ezekről könnyű belátni, hogy hasonló elemei ugyanannak az engedékeny magatartásformának, és így egymással szoros összefüggésben állnak, a megítélésük igen hasonló. Ez ugyanakkor csak a fiatalok kisebb részének szüleinek jellemző.

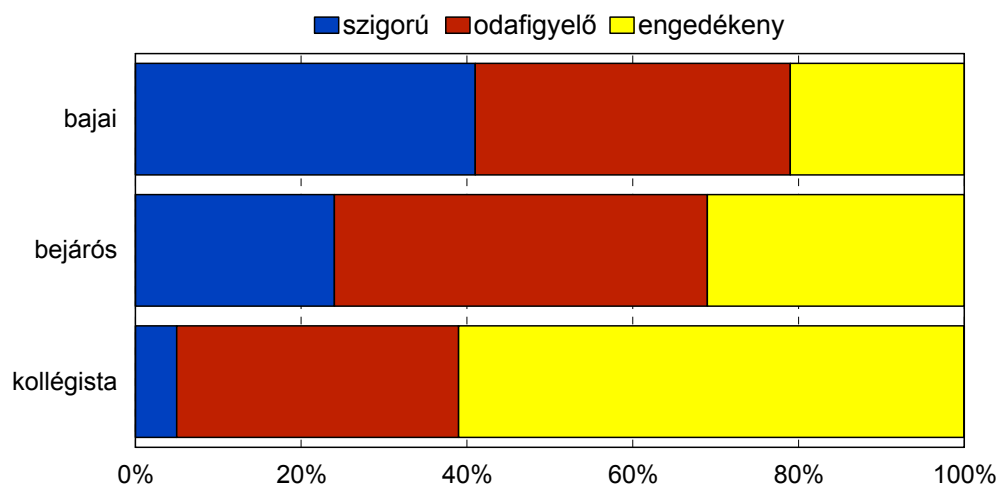
A második csoport voltaképpen egy elemből áll, a lecke kikérdezésére vonatkozó itemből. Ez az item negatív korrelációban van az előbb említett két, engedékenységet mutató itemmel, vagyis ha egy fiatal azokat választotta gyakoriként, akkor szinte biztos, hogy ezt nem választotta. Ezt is könnyű belátni, hiszen a szülők megengedő magatartásának általában nem eleme a tanulmányi számonkérés (amelyet a szülők fele soha nem is tesz meg).

A lecke kikérdezésére vonatkozó item egy szálon kapcsolódik a harmadik csoporthoz, a maradék három itemhez (szidás, fizikai bántalmazás, beleszólás). Ez az egy szál nem más, mint a szidás rossz jegy esetén. Ez azt jelenti, hogy amíg nagyon valószínű az, hogy ha valakitől kikérdezik a leckét, akkor azt megszidják, ha (mégis) rossz jegyet visz haza, addig a kikérdezés már nem jár együtt sem a beleszólással, sem a fizikai bántalmazással. Ennél a csoportnál fontos megemlíteni, hogy míg a szidást a fiatalok egynegyede, a beleszólást pedig egyötöde kénytelen rendszeresen elviselni, a fizikai bántalmazás “csak” a fiatalok egytizedének szüleinek jellemző több-kevesebb rendszerességgel.

Megnéztük azt is, hogy az egyes csoportok alapján, melyekre jellemzőek jobban vagy kevésbé a felsorolt szülői magatartásformák. A kapott eredmények alapján azt mondhatjuk, hogy a fiúkkal engedékenyebbek a szülők az éjszakai kimaradások tekintetében, míg a lányok jobban panaszkodtak arra, hogy a szülők beleszólnak a dolgaikba. Ez a két tény lényegében összefügg és azt mutatja, hogy a lányok, akikre jobban vigyáznak a szülők, nehezebben viselik ezt el. A család összetétele két itemnél okoz szignifikáns változásokat, a csonka családban élőkől ritkábban kérdezik ki a leckét, míg gyakrabban engedik meg, hogy kimaradjon a gyerek éjszaka.

A képzés típusa szerinti eltérések - a főiskolásokat most nem nézve - azt mutatták, hogy a lecke kikérdezése és a rossz jegy következtében történő szidás (amelyek egymással összefüggésben vannak) jellemzőbbek az átlagnál az általános iskolások és a szakmunkástanulók szüleine. Az éjszakai kimaradásokat elsősorban a szakmunkástanulók és a szakközépiskolások szülei engedélyezik. Természetesen a főiskolások esetében sokkal kisebb szülői felügyelet, szigor jellemző, hiszen többé-kevésbé önállóan szervezik életüket.

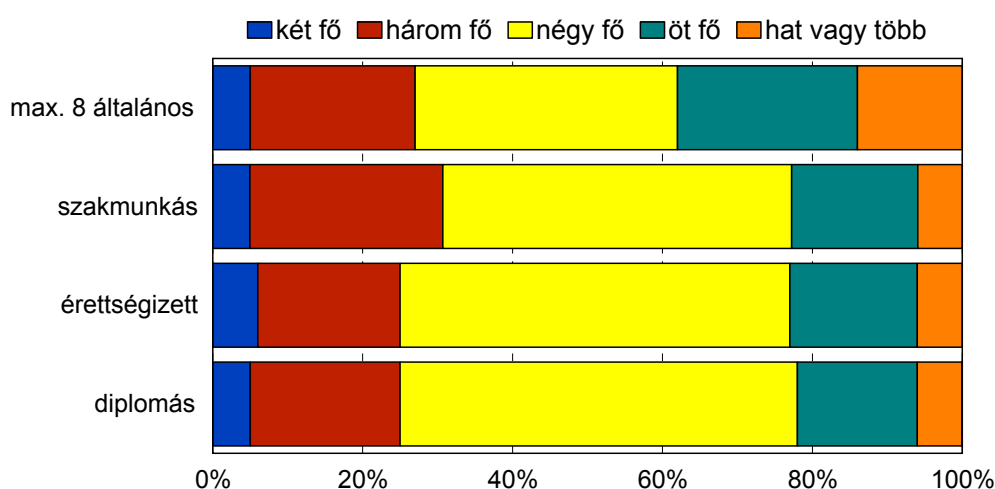
A szülői típus a tanuló lakóhelyének dimenziójában

Egy másik statisztikai eljárással - klaszteranalízissel - a tanulók válaszai alapján meghatározhatók voltak a tipikus szülői magatartási minták. A számítógépes eljárás három homogén csoportba sorolta a szülőket. Az első, legnagyobb létszámú csoport a gyermekük életére odafigyelő szülők csoportja (40 százalék). A második csoport a kifejezetten szigorú szülőké (29 százalék), a harmadik pedig az engedékeny, s bizonyos értelemben egy kicsit

közönyös szülőké (31 százalék). Jellemző, hogy a szigorú szülők a bajai lakosú tanulók körében vannak a legtöbben, a naponta bejárós tanulókkal szemben már kevésbé szigorúak a szüleik, s a kollégisták túlnyomó többségének szülei kimondottan engedékenynek minősíthetők. (Ez utóbbinál azonban figyelembe kell venni, hogy a kollégiumban lakók jelentős része már főiskolás).

A háztartások nagysága az apa iskolai végzettségének dimenziójában

A diákok családjának 66 százalékában négy vagy öt fő él közös háztartásban, s további 7 százalékukban ötnél többen. A három fős családok aránya 23 százalék. A háztartások nagysága változik az apa iskolai végzettségének dimenziójában. Jól mérhető, hogy a szülő iskolai végzettségének növekedésével csökken a közös háztartásban élők átlagos száma. Míg a maximum nyolc osztályt végzett szülők által fenntartott családok 38 százaléka nagycsalád (5 vagy több fő él együtt), addig az érettségizett szülők családjának 23 százalékban, a diplomás szülőknek pedig 22 százalékban kell ekkora családról gondoskodni.

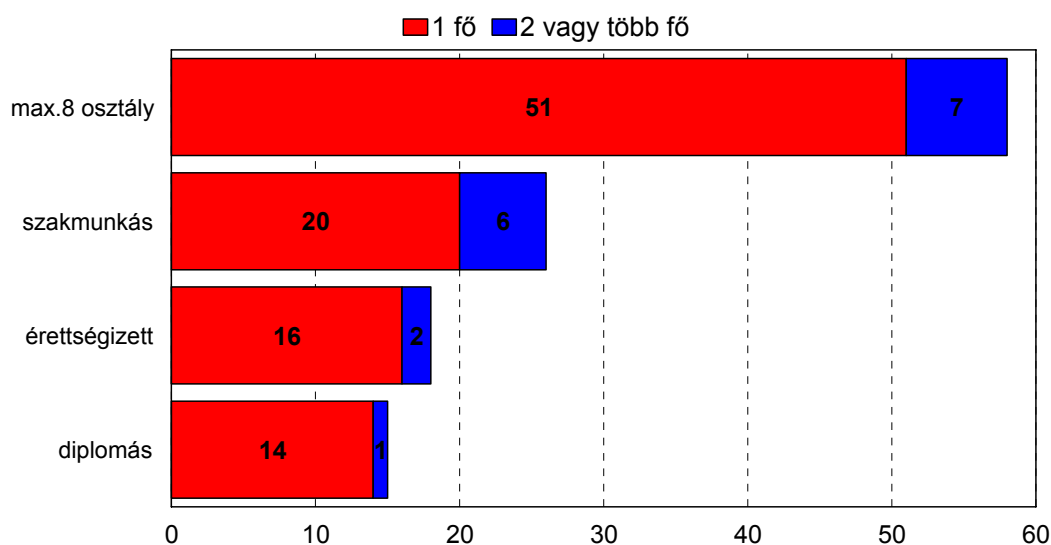
Az is megfigyelhető, hogy a vidékről naponta bejáró tanulók nagyobb családban élnek, mint a bajai társaik. A nagycsaládban élő diákok aránya a bejárósok között 30 százalék, míg a helyben lakók között csak 19.

Piacgazdasági viszonyok között az élet meghatározó része a kereslet és kínálat fogalma. Társadalomformáló ereje talán legélesebben a munkaerőpiacon nyilvánul meg, ahol az emberi képességek, a munkaerő hasznossága is megmérettetik. A legdinamikusabban fejlődő gazdaságban is számolni kell azzal, hogy lesznek olyan személyek, szerencsétlen

esetben egész rétegek, amelyek hosszabb vagy rövidebb időre kiszorulnak a termelésből, munkanélkülivé válnak. A fiataloknak - akik a munkaerőpiaci versenyben hátrányos helyzetben vannak - szembe kell nézni ezzel a veszéllyel.

A Baján tanuló fiatalok számára a munkanélküliség - csakúgy mint bármely más településen élők számára - igaz egyenlőre csak közvetve, de - megélt jelenség. Szomorú tény, hogy a tanulók 20 százalékának családjában egy, míg 5 százalék családjában egynél több munkanélküli van. A munkanélküli családtag számos szempontból érinti hátrányosan a családot, elsősorban természetesen egzisztenciálisan, de az ebből eredő mentálhigiénés problémák veszélye sem elhanyagolható. A családon belüli munkanélküliség jellemzőit és predesztinálhatóságát jól mutatja a következő ábra, ahol a munkanélküliséget az apa iskolai végzettségével vetettük össze. Ezen látszik, hogy ennek elsősorban az alacsonyabb végzettségű családfővel rendelkező családok vannak kitéve.

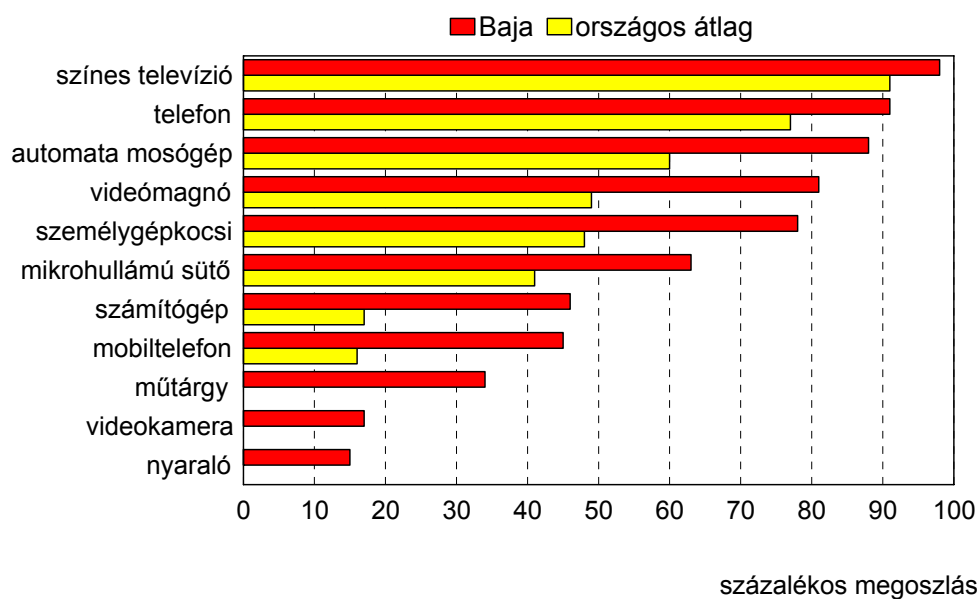
Családon belüli állástalanok száma az apa iskolai végzettségének dimenziójában

Ez a jelenség is a kulturális tőke nagyon fontos szerepére irányítja a kutatók figyelmét, valamint arra, hogy a hátrány leküzdésében milyen hangsúlyos szerepe van (lenne) az oktatási intézményeknek.

A tanulók családi hátterét bemutató rész végén érdemes megnézni, hogy milyen a család vagyoni helyzete. Ezt a kérdést a családban fellelhető tartós fogyasztási cikkek alapján derítettük fel.

A családban meglévő technikai eszközök

Gyakorlatilag minden tanuló otthonában van színes televízió. Megszűnt luxuscikknek lenni a telefon a videomagnó és az automata mosógép. A családok közel 80 százalékában van személygépkocsi. Az általunk felsorolt műszaki, technikai cikkek közül figyelmet érdemel a számítógép és a mobiltelefon magas, 45 százalékos aránya is. Ha összesítjük a 11 vagyontárgy elterjedtségét, a legszegényebb családoknál is átlagosan 4 megtalálható (a tanulók 30 százaléka ide tartozik), közepesen vagyonosnak 43 százalék minősíthető, s inkább tehető családból 27 százalékuk származik (átlagosan nyolcnál több vagyontárgy található).

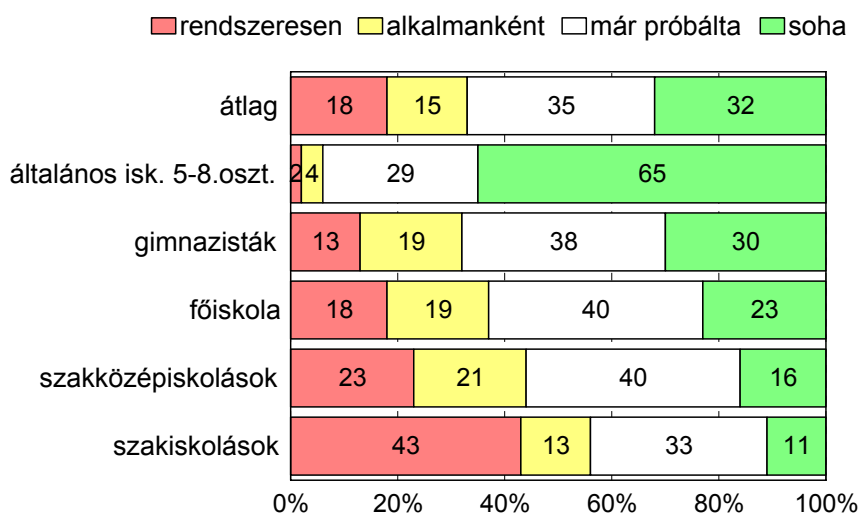
A család vagyoni helyzete nem független az iskolai végzettségtől és a gazdasági aktivitástól. Nem meglepő módon a képzettebb családok, az egész családok és a gazdaságilag aktívak körében magasabb a vagyonosak aránya.

4. DOHÁNYZÁSI SZOKÁSOK

Az Amerikai Egyesült Államok több tagállamában diákmegmozdulásra készülődnek a középiskolások, mert olyan helyi törvényeket alkottak, mely szerint a dohányzó fiatalok, illetve szüleik komoly szankciókra számíthatnak. A gyermek és fiatalkori dohányzás nemcsak Amerikában, hanem Európában is komoly gondot jelent. Jól látható tendencia, hogy amíg a dohányosok száma az elmúlt 20 évben a világon csökkent, a rendszeresen dohányzó fiatalok aránya jelentősen megnőtt. Egy 1999-es, felnőtt lakosságot reprezentáló felmérés során kiderült, hogy jelenleg az dél-alföldi régióban a lakosok 29 százaléka rendszeresen, további 2 százaléka pedig alkalmanként dohányzik. Minden tizedik válaszoló tartozik abba a csoportba, akik valamikor dohányoztak, de már leszoktak róla. A naponta elszívott cigaretta átlagos száma a dohányzók körében 17 szál. (Ezek az adatok hasonlóak az országos eredményekhez.)

A bajai ifjúságkutatás során kérdezett tanulók körében mért adatok alacsonyabb dohányzási intenzitásról vallanak, de ha figyelembe vesszük, hogy melyik korosztályról van szó, igencsak riasztóak.

A dohányzó tanulók aránya iskolánkénti bontásban

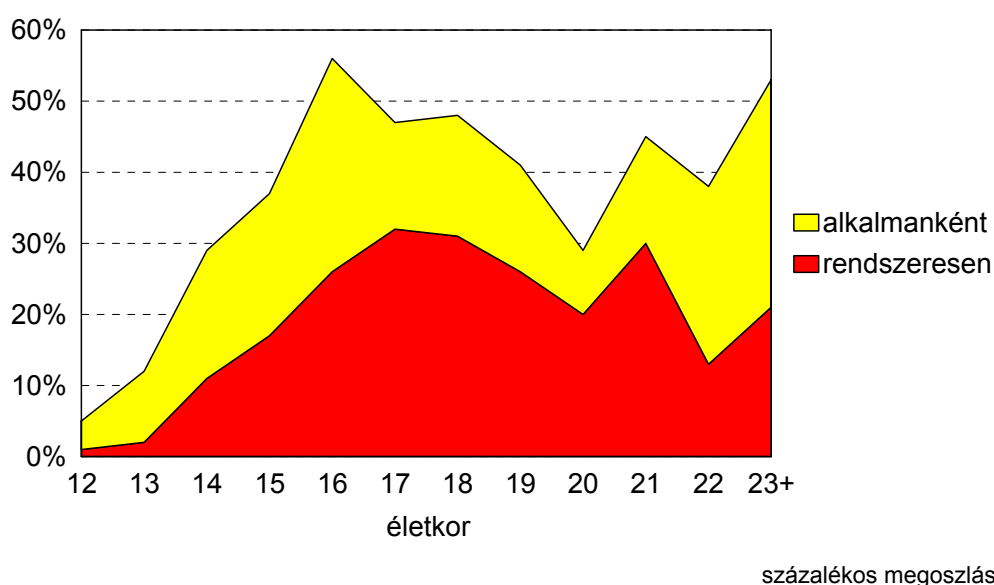

A vizsgált tanulók 18 százaléka rendszeresen dohányzik, további 15 százalékuk pedig alkalmanként gyújt rá. A tanulók 35 százaléka válaszolt úgy, hogy nem dohányzik, de már kipróbálta. Azok aránya, akik soha nem is próbálták, 32 százalék. Iskolatípus mentén tekintve, a kérdezett általános iskolások körében a legjobb a helyzet, a tanulók kétharmada soha nem is próbálta ki a dohányzást, s az alkalmankénti és a rendszeres dohányzók együttes

aránya is “csak” 6 százalék. Azt azonban hozzá kell tenni, hogy míg a hatodikosoknál 2, a hetedikeseknél pedig 4 százalék az összes dohányzó fiatal aránya, addig a nyolcadikosoknak már 8 százaléka rendszeres, s 10 százaléka alkalmankénti dohányos. Ennél is rosszabb a helyzet a középiskolákban, a gimnazisták 13 százaléka, a szakközepesek 24 százaléka és szakmunkás tanulók 43 százaléka rendszeresen dohányzik, s a korosztály további 13/21 százaléka alkalmanként gyújt rá. A főiskolások körében mért dohányzási arány leginkább a gimnazistákéhoz hasonlóan mérsékelt, többségükben nem dohányoznak.

Jól látható tendencia, hogy az alkalmi dohányosok aránya mindkét nemnél 14-15 százalék, a rendszeres dohányosok között pedig a fiúk (20 százalék) vannak magasabb arányban képviselve. Mindent összevetve a fiúknak már 72 százaléka legalább a kipróbálásig eljutott, míg a lányoknál ez az arány 64 százalék. Ugyanakkor az is kimutatható, hogy a dohányzó fiúk nemcsak rendszeresebben, de többet is szívnak, a napi átlaguk 8,2 szál, míg a lányoknál csak 6,7.

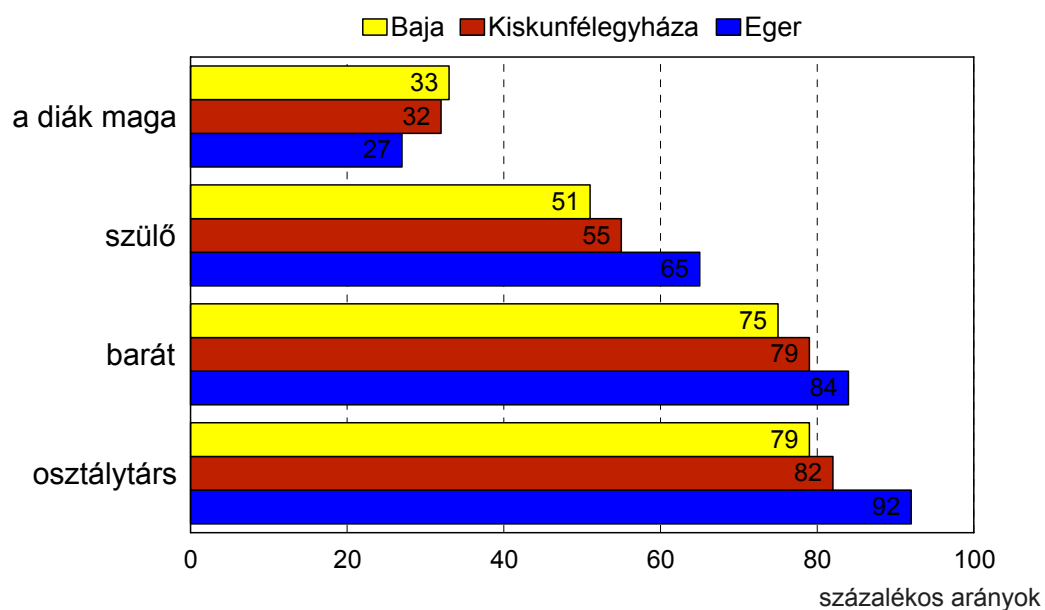
A dohányzó fiatalok aránya az életkor dimenziójában

A 12 évesek között már mérhetünk alkalmankénti dohányzást. A 14 éveseknél 11 százaléknyi a rendszeres dohányosok aránya, s mire eléri a 17. évet ez a szám megháromszorozódik. Az is jellemző, hogy 16 éves kor felett már nem nő az alkalmi dohányzók aránya. Mindez azt jelenti, hogy e kor felett már nem nagyon bővül a dohányosok köre, csak belső struktúrája alakul át. A nagykorúvá vált tanulók körében 26 százalék a rendszeresen, s további 18 százalék az alkalmankénti dohányosok aránya.

A tanulmányi eredmény alakulásával is szoros összefüggésben van a dohányzás kérdése, kevésbé jellemző a jó és jeles tanulókra. Míg a gyenge tanulmányi eredményt elért diákok 50 százaléka, a közepeseknek pedig 46 százaléka dohányzik, addig jó tanulóknak 31 százaléka, a 4,5 fölötti átlagot elért tanulóknak pedig csak 14 százaléka dohányzik (mindössze 4 százalékkuk rendszeresen). Az is megállapítható, hogy az alkalmankénti és a rendszeres dohányosok aránya átlag feletti a kollégiumban lakó diákok körében, s a csonka családban élők is intenzívebben dohányoznak.

Ki dohányzik a diák környezetében?

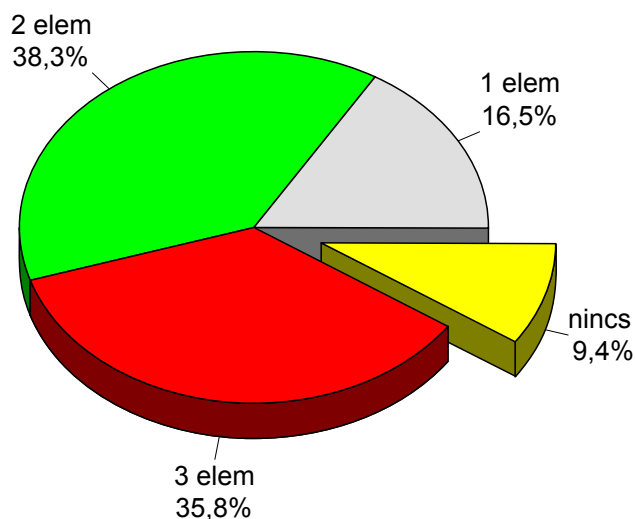

Az, hogy egy fiatal elkezd dohányozni, alapvetően kétféle minta miatt lehetséges. Az egyik a negatív családi példa, a másik a kortárs csoport hatása. A bajai tanulók családjának felében a szülők között van dohányos. Ennél is rosszabb eredményeket kapunk, ha tovább szélesítjük a közösségi teret. A diákok 75 százalékának van a baráti körében olyan, aki dohányzik, s öt tanulóból négynek van dohányos osztálytársa, csoporttársa. A családi hatást vizsgálva azt látjuk, hogy a nem dohányos családban a gyermek 76 százalékos eséllyel nem lesz dohányos, míg a dohányos családban 40 százalékos eséllyel válik belőle is dohányos. A kortárs csoport hatásáról elmondható, hogy minden dohányos baráti körében találtunk másik dohányost, ugyanakkor a nem dohányzók körében “csak” 64 százalékos eséllyel fordul elő dohányos barát.

Egy, a környezetben dohányzókat regisztráló mutatószám segítségével igyekeztünk

pontosítani azok körét, akik leginkább ki vannak téve a “kisértésnek”. Az index értéke az előzőekben vizsgált kérdés alapján azt mutatja, hogy az érintett fiatalok környezetében hányféle dohányos ágens, ingerhatás található.

A fiatalok megoszlása a környezetükben lévő dohányos szegmensek száma szerint

Az ábrából kiolvasható, hogy nagyon kevés (9,4 százalék) azon tanulók aránya, akik dohányfüst mentes környezetben élnek, s 35,8 százalék azok aránya, akik életük három meghatározó környezetében (család, baráti kör, osztálytársak) is jeleztek dohányosokat. A környezet meghatározó szerepe itt is kimutatható, a dohányzó fiatalok 58 százaléka ilyen „veszélyes” környezetben él. Hasonló összefüggés mutatható ki a másik oldalon is, azaz, azon kevesek, akik dohányzásmentes környezetben élnek, vagy csak környezetük egy szegmensében érintkeznek dohányosokkal, lényegesen magasabb arányban (93-96 százalék) maradnak nem dohányosok. Az átlagnál veszélyeztetettebb környezetben élnek a naponta bejárós diákok és a kollégisták, a szakközépiskolások, szakiskolások, főiskolások, és az alacsonyabban kvalifikált családi háttérrel rendelkező tanulók.

A dohányos tanulók naponta átlagosan 7,5 szál cigarettát szívnak el. (A magukat rendszeres dohányzónak vallók 10,6-ot, az alkalmanként dohányzók 3,1-et.) A fiúk, a nem helyi lakosú dohányos tanulók, az érettségizett családból kikerülők az átlagnál többet szívnak, de erősebb dohányosokat találtunk a gyengébb tanulók, a szakképzésben részvevő

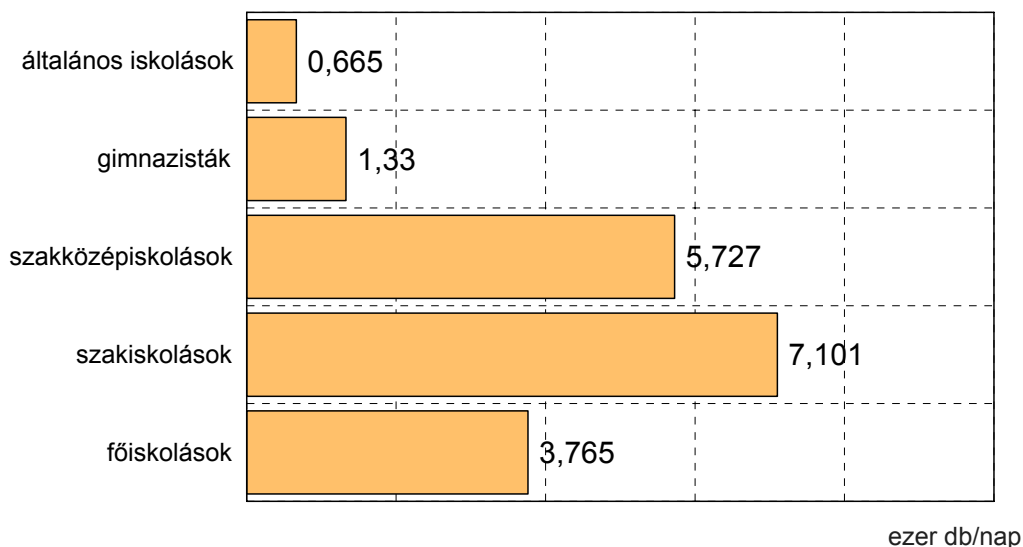
középiskolások, főiskolások és csonka családban nevelkedők között is.

A dohányos tanulók által naponta elszívott cigaretta mennyisége

dohányzó szubpopulációk	Naponta elszívott cigaretta szál
fiúk	8,2
lányok	6,7
bajai lakosú tanulók	6,6
naponta bejárósok és kollégisták	8,0
képzetlen szülők gyerekei	7,8
szakmunkások gyerekei	7,0
érettségizettek gyerekei	8,4
diplomásak gyerekei	6,9
alapfokú képzésben résztvevők	5,0
középiskolások	7,2
főiskolások	9,7
gyenge tanulók	10,1
közepes tanulók	8,9
jó tanulók	6,2
jeles tanulók	4,4
szigorú szülők gyermekei	5,4
odafigyelő szülők gyermekei	6,3
engedékeny szülők gyermekei	9,0
ÁTLAG napi szál	7,5

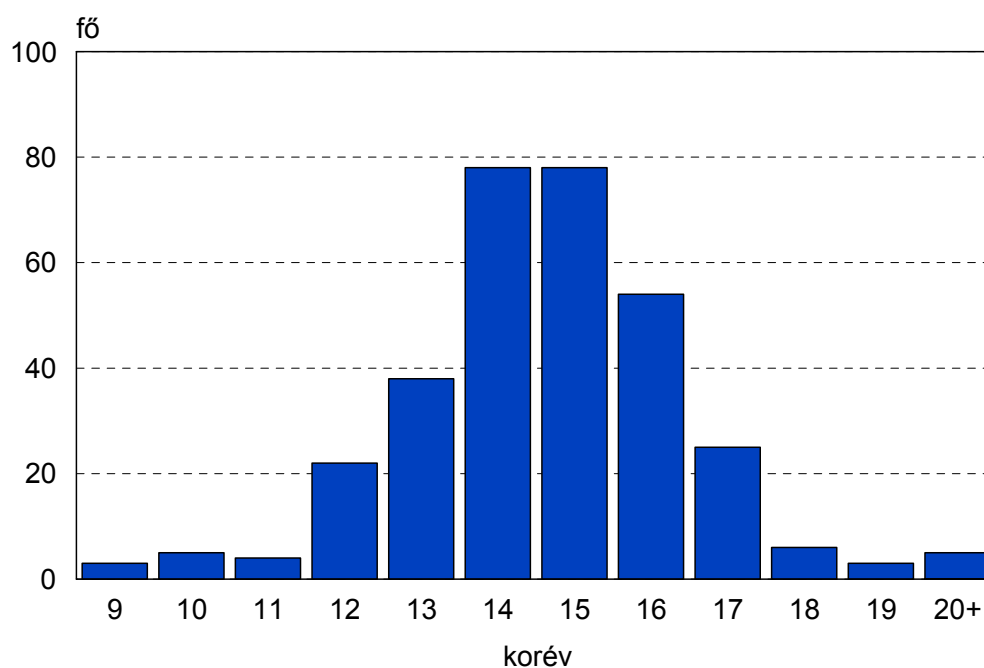
A korosztályi dohányzási arány és a dohányosok által elszívott napi cigaretta mennyiségének ismeretében meghatározható, hogy a bajai tanulók naponta kb. hány szál cigarettát szívnek el mindösszesen. Az általános iskola felső tagozatos tanulói kb. 665 szál cigarettát szívnek el egy átlagos napon, a gimnazisták körében naponta 1330 szál cigaretta megy el, a szakközépiskolások 5727, a szakiskolások 7101, a főiskolások pedig 3765 szálát szívnek el naponta. Ha mindent összeadunk a bajai 5-13 évfolyamos tanulók és a főiskolai hallgatók - durva becsléssel - naponta több mint 18000 szál cigit szívnek el. Ez heti átlagban több mint 130 ezer, s éves szinten pedig 6,7 millió szál elfüstölését jelenti.

A korosztály által elszívott napi cigaretta mennyisége

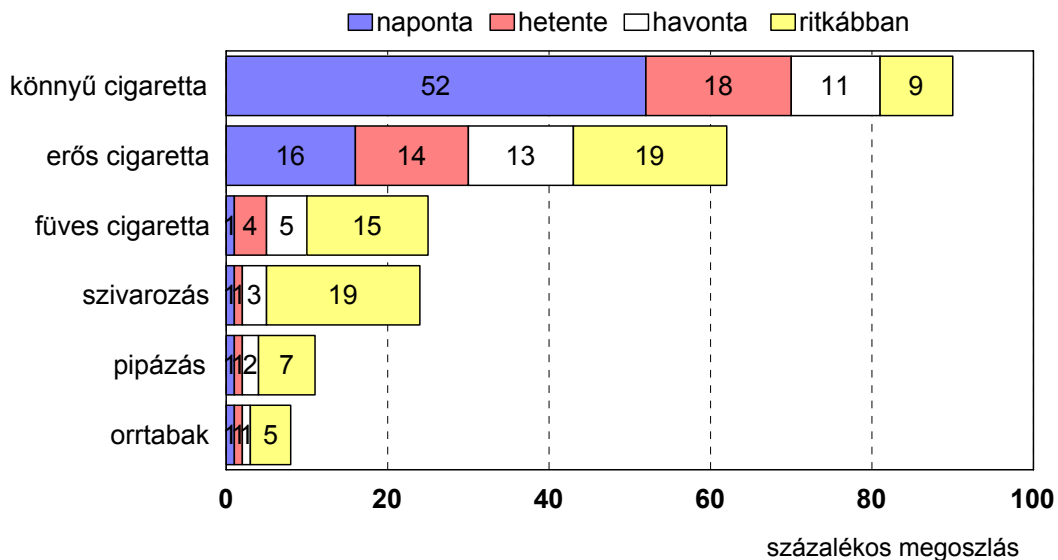
A jelenleg dohányzó tanulók átlagosan már több mint két éve dohányoznak. Megkérdeztük őket, hogy hány éves koruk óta dohányoznak. A legtöbben 14-15 éves koruktól kezdve hódolnak ennek a káros szenvedélynek. Jellemző, hogy a fiúk és a naponta ingázók valamivel korábban kezdtek el dohányozni.

A dohányzás kezdetének életkora

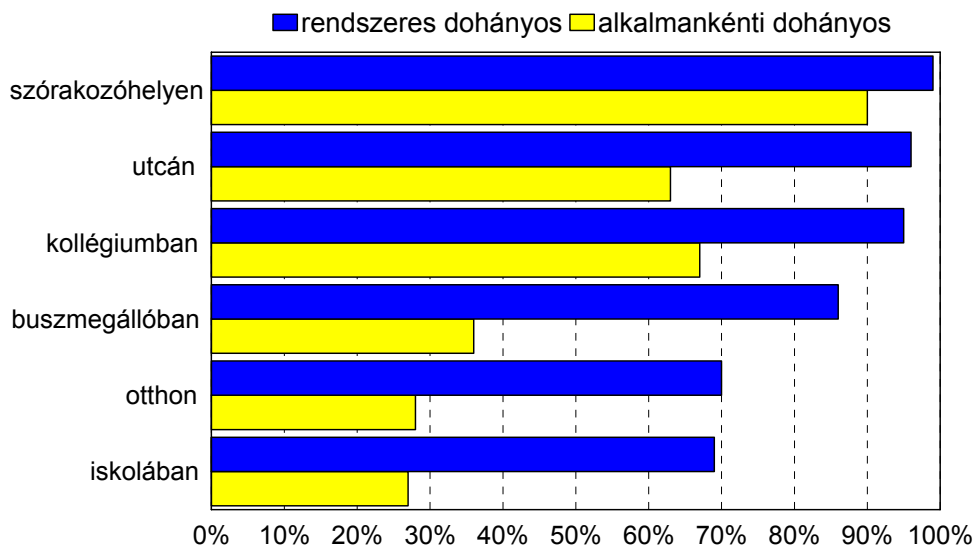
A dohányzás - gyűjtőfogalomként - többféle szenvedélyt takar, nem mindegy hogy a dohányzó tanulók mit és milyen erős dohányterméket fogyasztanak. A legtöbben és a leggyakrabban a könnyű cigarettákat jelölték meg, a dohányzó tanulók több mint fele naponta, további 18 százaléka hetente szív ilyet. Erősebb cigarettát a dohányosok 16 százaléka fogyaszt naponta, 14 százalék hetente. A dohányosok harmada soha nem szív erős cigarettát. Sokkal kisebb arányban fogy a droggal (hasis vagy marihuána) kevert cigi, a dohányterméket fogyasztók negyede említette, de többségük igen ritkán jut hozzá, csakúgy mint a szivarokhoz. A pipázás és az orrtabak fogyasztása a korosztályra alig jellemző dohányzási mód.

A dohányzó tanuók által fogyasztott dohánytermékek

A dohányzási kultúráról szolgál fontos információval, hogy a dohányzó tanulók mely helyeken gyűjtanak rá. A rendszeresen dohányzók 90 százalék fölött említették a szórakozóhelyeket, az utcát és a kollégiumot (a kollégisták körében mért adat), de több mint 80 százalékuk a buszmegállóban is rendszeresen rágyújt, s közel 70 százalékuk otthon is és az iskolában is dohányzik. Az alkalmankénti dohányosok már óvatosabbak, igazán sokan csak a szórakozóhelyeken gyűjtanak rá, s a buszmegállóban, otthon vagy az iskolában már csupán egyharmaduk dohányzik.

A különböző helyeken rágyújtó dohányosok aránya

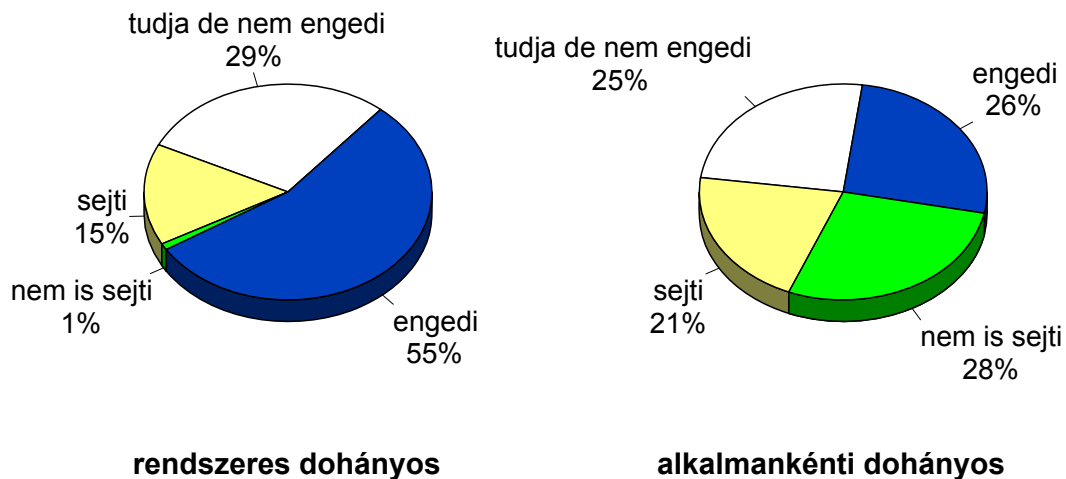

Mivel a fiatalok jelentős része dohányzik, nem lehet közömbös az sem, hogy mit tudnak a dohányzás ártalmairól. Azt, hogy a nem dohányzóknál a cigifüst belélegzése légúti megbetegedést okozhat, a diákok túlnyomó többsége tudja, s azt is tudják többé-kevésbé, hogy a legtöbb fiatal nem tudja bármikor abbahagyni a dohányzást. Logikus, hogy a rendszeres dohányosok között többen vannak, akik úgy vélik, hogy a legtöbb dohányos le akar szokni, valószínűleg már ők is túl vannak egy-két kísérleten. Feltehetően ez utóbbi is közrejátszik abban, hogy az bajai diákok 65 százaléka - tévesen - úgy gondolja, hogy a dohányosok biológiailag függenek a nikotintól. A dohányzással kapcsolatos tájékozatlanságot mutatja az is, hogy a tanulók 7 százaléka egy helyes választ sem, s további 29 százalékuk csak egy jó választ adott, s többé kevésbé tájékozottnak is csak 45 százalék minősíthető.

	Igaz %	Hamis %	Nem tudom %
A nem dohányzóknál a cigifüst belélegzése légúti megbetegedést okozhat	74	8	18
A legtöbb fiatal bármikor abba tudja hagyni a dohányzást, amikor csak akarja	24	59	17
A legtöbb dohányos le akar szokni	36	39	25
A dohányosok biológiailag függenek a nikotintól	65	11	24

a helyes megoldást a sötét mező mutatja

A szülők ismerete a tanuló dohányzásáról

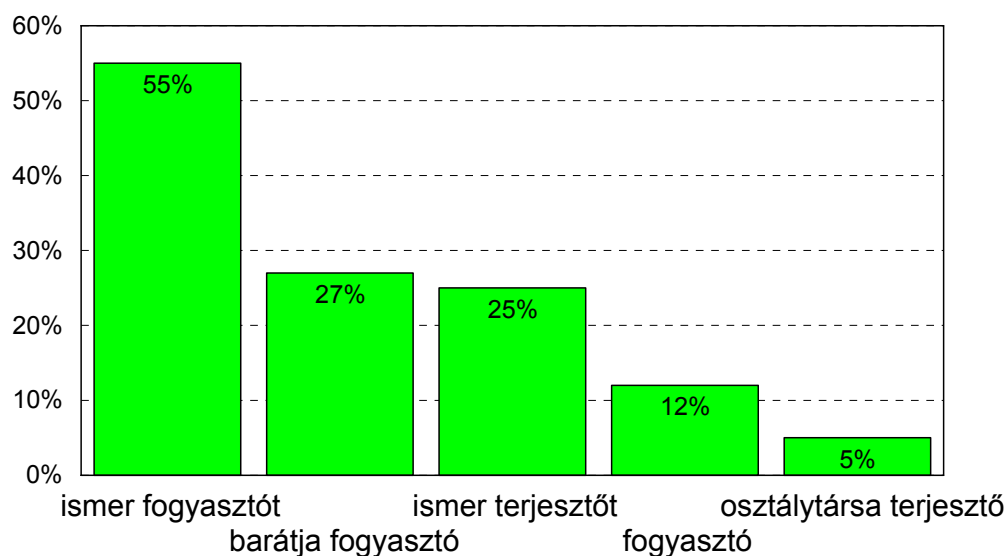

A tanulók dohányzásáról a szülők több mint kétharmada tud, 43 százalékuk meg is engedte gyermekének. (a dohányos szülők 49 százalékára engedte meg). A szülők 28 százaléka tudja ugyan, hogy dohányzik gyermeke, de nem ért vele egyet, nem engedi meg. Közel egy ötödük nem tudja, de a tanulók szerint sejti hogy gyermeke kisebb-nagyobb rendszerességgel rágyújt, s azok aránya, akik még csak nem is sejtik 13 százalék. Természetesen a rendszeres dohányzást sokkal nehezebb titokban tartani, s ha már kialakult a szokás, a tiltás nem hozhat eredményt. Ennek megfelelően minden második rendszeresen dohányzó fiatal (55 százalék) a szülei tudtával és beegyezésével teszi ezt, míg az alkalmankénti dohányzóknak csak 26 százaléka. Ez utóbbi csoport több mint egynegyede úgy gondolja, hogy szülei még csak nem is sejtik.

5. KÁBÍTÓSZER FOGYASZTÁS

A dohányzásnál sokkal kevésbé elterjedt a kábítószeres fogyasztása. A kérdezett tanulók 79 százaléka gyakorlatilag elutasítja, még nem próbált ki semmilyen klasszikus értelemben használt kábítószerrel, 9 százalékuk nem fogyasztott ugyan, de már gondolt rá, hogy kipróbálja, további 11 százalékuk alkalmi, s 1 százalékuk rendszeres drogfogyasztó - saját bevallása alapján. Azt, hogy a kábítószer fogyasztása mindössze a tanulók 12 százalékát érintené, némileg fenntartásokkal kell kezelnünk, valószínűsíthető, hogy a valós arány ennél sokkal magasabb, ugyanis a megkérdezett tanulók fele ismer olyan fiatalt, aki kábítószerrel fogyaszt, 27 százalékának a barátai körében is van drogos. Minden negyedik tanuló személyesen ismer olyan fiatalt, aki kábítószerrel árusít, 11 százalékuknak a baráti körében is akad ilyen.

Kábítószerrel való kapcsolat

Megállapítható, hogy a fiúk között 6 százalékkal több a kábítószer fogyasztó mint a lányoknál. A középiskolán belül a háromféle képzési típusban eltérő arányban vannak drogfogyasztók. A gimnazisták 11, a szakközépiskolások 14, a szakmunkástanulóknak pedig 24 százaléka fogyaszt alkalmanként kábítószerrel. A főiskolán valamivel kevesebben, 18 százalék az alkalmankénti droghasználó. Ezek alapján - saját bevallásuk szerint - legalább 900, a városban tanuló közép- és főiskolást érint a droghasználat. A legveszélyeztetettebbek a kollégiumban tanulóknak, mind a kábítószerrel kipróbáló, mind pedig a kipróbálást tervezők aránya

itt a legmagasabb.

Fontos információval szolgál, ha megnézzük a tanulók kábítószerrel kapcsolatos viszonyát az egyes iskolatípusok mentén. Az alábbi táblázatból kiolvasható, hogy már az általános iskolások 17 százaléka ismer kábítószer fogyasztó fiatalt, ez az arány a középiskolásoknál 69 százalékra, a főiskolán pedig 71 százalékra nő. Közvetlenebb kapcsolatot feltételez az, ha nem csak hogy ismer drogozó fiatalt, hanem a baráti körében is fellelhető ilyen. Az 5-8. osztályosoknak 4, a főiskolásoknak 34, a középiskolásoknak pedig 36 százaléka nyilatkozott így. Különösen sokan vannak a szakiskolákban és szakközépiskolákban, a tanulók 39-40 százalékának van drogfogyasztó barátja. A szakközépiskolákban a diákok 34-49, a szakmunkás képzőkben 49 százaléka említette, hogy úgy tudja az osztályában is van olyan diák, aki alkalmanként fogyaszt kábítószer.

	ált.iskola	középiskola	főiskola
Ismersz olyan fiatalt, aki kábítószer fogyaszt?	17	69	71
A barátaid között van, aki kábítószer fogyaszt?	4	36	34
Az osztálytársaid, csoporttársaid között van, aki kábítószer fogyaszt?	-	36	22
Ismersz olyan fiatalt, aki kábítószer árusít?	4	34	32
A barátaid között van olyan, aki kábítószer árusít?	1	15	15
Az osztálytársaid, csoporttársaid között van, aki kábítószer árusít?	-	7	4

az igen válaszok százalékos aránya

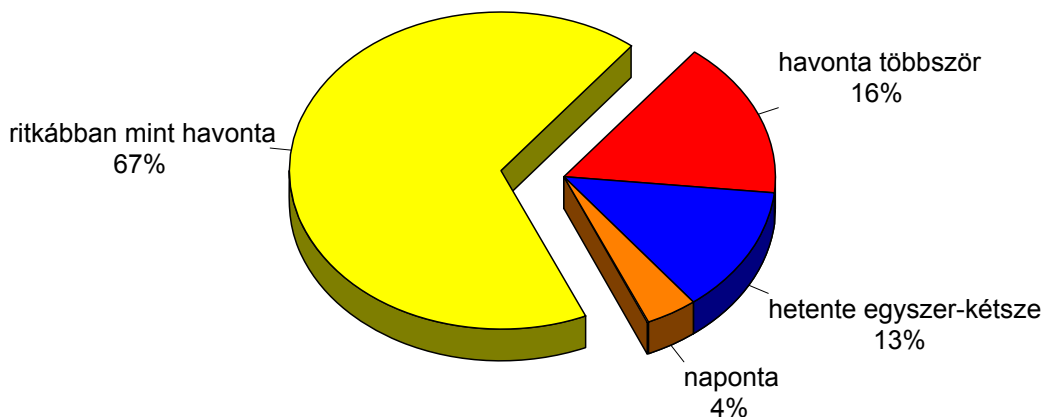
A fiataloknak nem okoz gondot hozzájutni a kábítószerhez, mert saját bevallásuk alapján már az általános iskolások 4 százaléka ismer drogot árusító fiatalt, náluk idősebbek pedig 32-34 százalékban tudják, kihez forduljanak. Ezen tanulók 15 százalékának a baráti körében is van kábítószer árusító fiatal.

A kábítószer fogyasztók körében erősebb korcsoport hatás mutatható ki, mint a dohányosoknál. A drogozó fiatalok 79 százaléka nyilatkozott úgy, hogy van kábítószer fogyasztó barátja. Akik nem fogyasztottak még, de már gondoltak rá 65 százalékban rendelkeznek drogozó baráttal, 54 százalékuk drogdíler is ismer, 24 százalékuknak a baráti körében is van kábítószer árusító fiatal. Ezzel szemben, akik soha nem is gondoltak arra, hogy kipróbáljanak valamilyen kábítószer, 85 százalékban mondták, hogy nincs kábítószer fogyasztó barátjuk vagy legalábbis nem tudnak róla.

A bajai tanulók kábítószer fogyasztására jellemző, hogy alapvetően alkalmi tevékenység, saját bevallásuk alapján a napi rendszerességgel szert fogyasztó drogosok

aránya az összes kábítószer használó 4 százaléká. Azok aránya, akik minden héten egyszer-kétszer, vagy havonta többször használnak kábítószer, 29 százalék a drogfogyasztók közül. Tipikusan ők azok, akik a heti, kétheti bulikon rendszeresen elszívnak egy füves cigit, vagy bevesznek egy-két stimuláns hatású tablettát. A drogot fogyasztók többsége, 67 százalék a havi rendszerességnél is ritkábban használ valamilyen kábítószer.

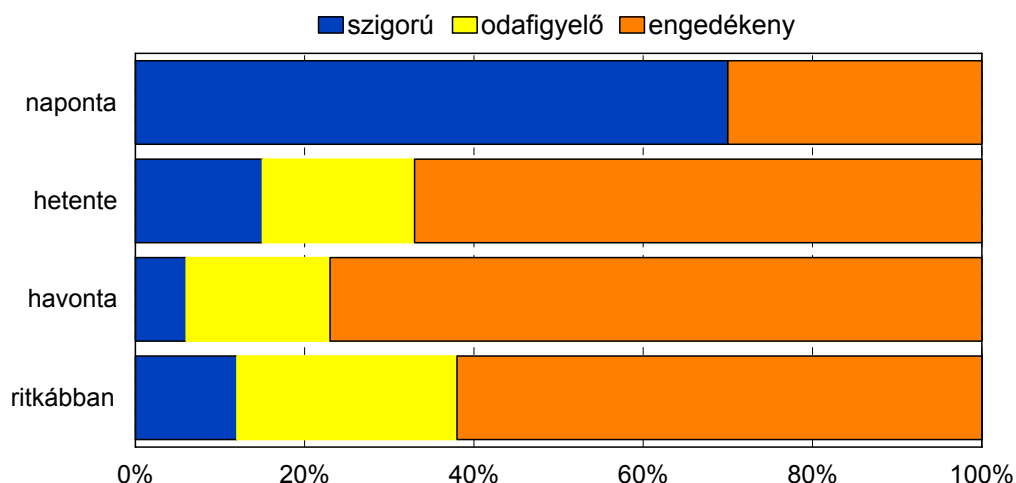
A kábítószer fogyasztók szerhasználatának gyakorisága

A naponta drogozó tanulók általában fiúk, míg a havonta szert fogyasztók körében a lányok vannak többen. A naponta drogot fogyasztó diákok többsége a főiskolára jár, a heti rendszerességgel drogozók körében a szakközépiskolások, a havonta kábítószer fogyasztók körében pedig a szakiskolások vannak felülreprezentálva. A rendszeres drogosok többségében bajai lakosú diákok, az alkalmankénti drogozók körében a bejárósok vannak többen.

Érdeemes megnézni a szülői típus megoszlását a drogfogyasztás gyakoriságának dimenziójában. A naponta drogozó diákok szüleinek többségének a szülei kimondottan szigorúak. A hetente, havonta vagy ritkábban kábítószeresek szülei inkább az engedékeny (néha közömbös) kategóriába tartoznak. A gyermekükre odafigyelő, de nem kifejezetten szigorú szülőknek kell a legkevésbé szembenézni a drogproblémával.

A szülői típus megoszlása a drogfogyasztás gyakorisága dimenziójában

A kábítószeres és azok hatásai között jelentős különbségek vannak, így nem lehet közömbös számunkra, hogy a kábítószer kipróbálók milyen szerekkel kísérleteztek. A legkisebb - szinte elenyésző - arányban a szorongásoldó gyógyszereket és a központi idegrendszerre depresszív hatású, kábító-fájdalomcsillapító hatású ópiátokat (heroin, ópium) említették. Valamivel többen említették a pszichotrop hatású pótszereket, szerves oldószereket (ragasztó, habpatron, hígító, csavarlazító), melyek az alkohol okozta részegséghez hasonló állapotot, továbbá lelki függőséget és igen komoly testi károsodásokat okoznak. A stimulánsok, mint például a speed a vagy a kokain 19 említést kaptak. Ezek a szerek serkentőleg hatnak a központi idegrendszerre, motoros nyugtalanságot, a fizikai és pszichés teljesítőképesség növekedését idézik elő.

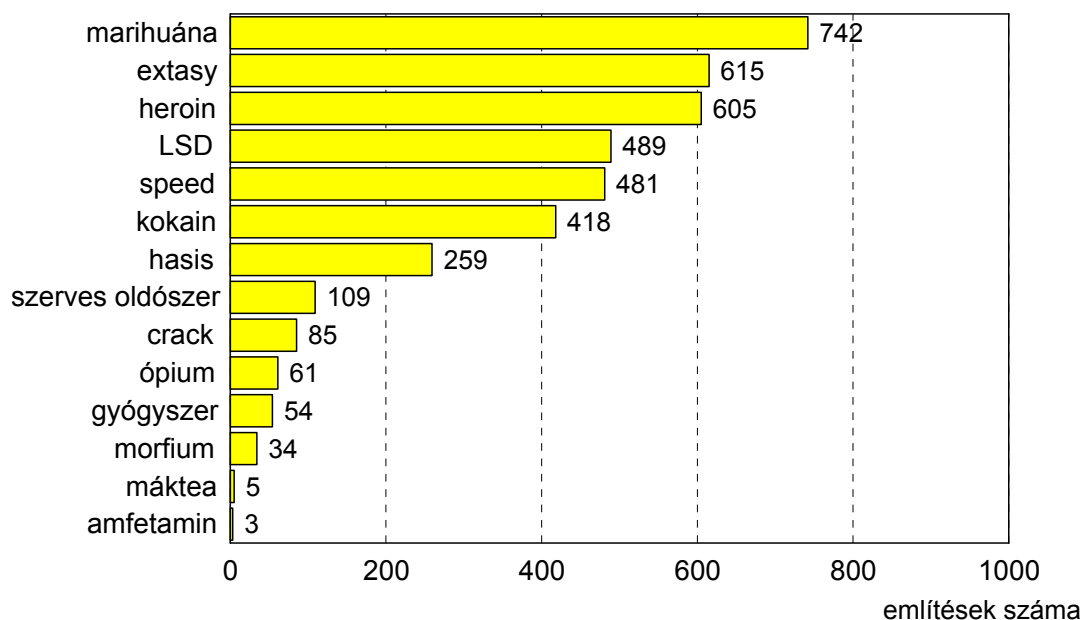
A legnépszerűbb kábítószeres a hallucinogén anyagok (extasy, LSD, marihuána, hasis), ezek közül is kiemelkedik a marihuána, általában (dohánnyal keverve) cigaretta formájában elszívják. Ezek az anyagok olyan vegyületek, melyek átmeneti pszichózist váltanak ki. Népszerűségüket elsősorban annak köszönhetik, hogy nem okoznak testi függőséget (bár ezt egyes szerzők vitatják), s nem járnak elvonási tünetekkel sem. Hatásukat tekintve egyszerre izgatóak és nyugtatóak, a tér- és időérzéklet megszüntetik, gyönyörködtető hallucinációk jellemzik. Az összes megkérdezett tanuló 10 százaléka találkozott már a szerrel.

A diákok által fogyasztott kábítószer rangsora

	említések száma
hallucinogén anyagok (extasy, LSD, marihuána, hasis)	136
stimulánsok (kokain, speed, amfetamin, chat, crack)	19
pszichotrop hatású pótszerek, szerves oldószerek (ragasztó, habpatron, hígító, csavarlazító)	5
depresszáns (heroin, morfium, ópium, metadon)	5
szorongás oldó gyógyszerek	4

A bajai fiatalok körében a legismertebb kábítószer a marihuána (742 említés) az extasy (615) és a heroin (605). Az LSD, a speed, a kokain és a hasis csak közepesen ismeret anyagok. A szerves oldószereket 109 tanuló említette, míg a többi (crack, ópium, gyógyszerek, morfium, máktea, amfetamin) inkább ismeretlenek a tanulók előtt. Ha csoportosítjuk az említéseket akkor a hallucinogének viszik el a pálmát, az összes említés 53 százaléka ilyen anyagot takart.

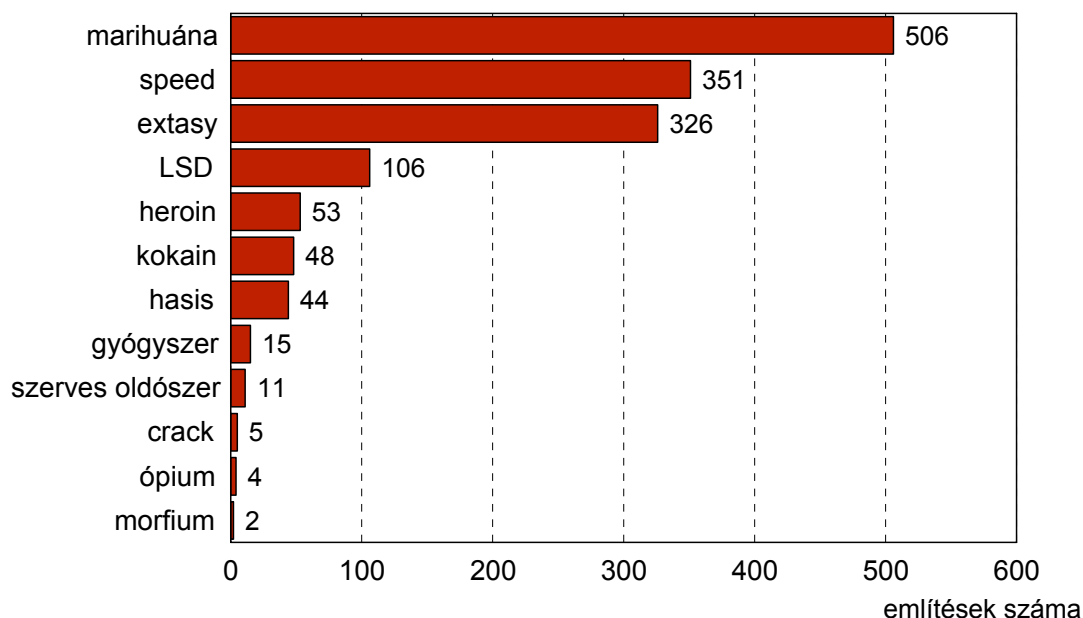
Milyen kábítószerokről hallottál?

Arról is megkérdeztük a tanulókat, hogy mit gondolnak, a fiatalok melyik drogokat fogyasztják a leggyakrabban. A gyakorisági sorrend némileg eltérő az ismertségi sorrendtől. A rangsort itt is a marihuána vezeti (506 említés), de a második helyre a speed (351) került. A harmadik legismertebb kábítószer, a heroint csupán 53 tanuló véli gyakran fogyasztott

szerek, s ismerve a tényleges említési számokat ez azt is jelenti, hogy a heroin és a kokain inkább csak a filmélményekből ismert számukra, s a vélelmezett fogyasztási gyakoriságban az extasy és az LSD is megelőzi.

Szerinted a fiatalok melyik drogokat fogyasztják a leggyakrabban?

Fontos szempont lehet, hogy mit tudnak a fiatalok az egészségre ártalmas anyagokról, szerekről, azok használatáról. A diákok 72 százaléka tudja, hogy nyugtató vagy serkentő tablettákat nem szabad bevenni alkohollal. Ez azért fontos, mert a tanulók közül sokan említették, hogy alkalmanként fogyasztanak ilyen anyagot (pl. extasy tablettát). Ennél is többen tudják hogy a kábítószer birtoklása és - 1999 óta - fogyasztása törvénybe ütközik Magyarországon, a tanulók 90 százaléka adott helyes választ kérdésünkre. Némileg meglepő, hogy a válaszolók 19 százaléka úgy gondolja, hogy a drogfüggőség csak egy lelkiállapot, s további 34 százalék bizonytalan. Még tanácstalanabbak annak a kérdésnek a megítélésében, hogy a marihuána füstje növeli a tüdőbetegségek (pl. rák, tüdőtágulás) kialakulásának esélyét. Helyes választ 38 százalékuk adott. A relatív többség tévesen úgy gondolja, hogy a legtöbb fiatal idegenek szoktatják rá a drogra, holott a valóságban ezek aránya elenyésző, különösen Magyarországon. A legtöbben a baráti körben jutnak hozzá az első adaghoz. Ezt a drogot tanulók saját bőrükön tapasztalták meg, így nem véletlen, hogy 58 százalékuk helyes választ adott. A drogprobléma tanulói percepcióját mutatja, hogy a megkérdezett diákok több mint háromnegyede úgy véli, hogy az iskoláknak kötelező feladatuk a drogellenes felvilágosító munka, s 72 százalékuk azt is elhiszi, hogy minden drog mérgező, és maradandó károsodást

okoz.

	Igaz %	Hamis %	Nem tudom %
A magyarországi törvények büntetik a kábítószer birtoklását.	90	3	7
A magyarországi törvények büntetik a kábítószer fogyasztását.	89	4	7
Nyugtató vagy serkentő tablettát be lehet venni alkohollal együtt.	8	72	20
A drogfüggőség pusztán egy lelkiállapot	19	47	34
A marihuána füstje növeli a tüdőbetegségek esélyét	38	9	53
A legtöbb fiatal idegenek szoktatják rá a drogra	42	28	30
Minden drog mérgező, és maradandó károsodást okoz.	72	13	15
Az iskoláknak kötelező drogellenes felvilágosítást tartani.	77	5	18

a helyes megoldást a sötét mező mutatja

Érdeemes megnézni, hogy miben tér még el a drogfogyasztó és a drogot elutasítók tájékozottsága. Kimutatható, hogy a drogozók nagyobb arányban vallják, a drogfüggőség csak lelkiállapot, kevésbé gondolják, hogy a marihuána füstje növeli a tüdőbetegségek kialakulásának esélyét, s kevésbé hiszik el azt is, hogy minden drog mérgező lenne.

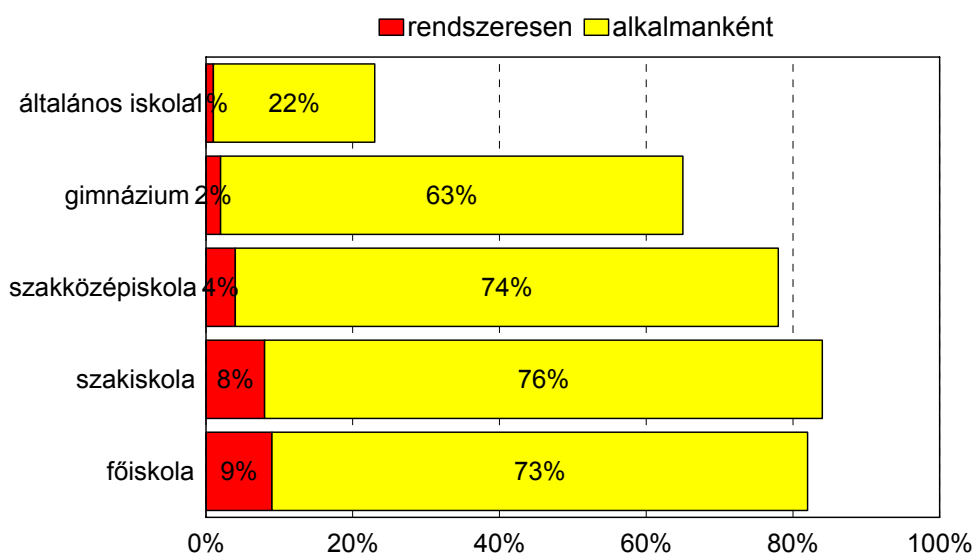
A drogokra vonatkozó hét kijelentés közül a tanulók átlagosan 3,8-ra válaszoltak helyesen. Teljesen tájékozatlannak (max. két helyes válasz) 15 százalékuk, míg teljesen tájékozottnak (6 vagy 7 helyes válasz) 9 százalékuk nevezhető. Az átlagosnál tájékozottabbak drogügyekben a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező családból kikerült tanulók, a főiskolások és a gimnazisták. Szintén tájékozottabbak az érintettek, a kábítószerrel már kipróbáltak átlagosan 4,2, míg a drogot teljesen elutasítók 3,6 helyes választ adtak.

Természetesen arra is kíváncsiak voltunk, hogy a fiatalok tudomása szerint hol lehet hozzájutni a kábítószerhez. A megkérdezettek túlnyomó többsége úgy véli, hogy a legkönnyebben a diszkókban (176 említés) és a szórakozóhelyeken (87) lehet hozzájutni kábítószerhez, de többen nyilatkoztak úgy is, hogy bárhol (57). Az iskolákat 21 tanuló említette. Ezen kívül tíznél többen csak a barátokat, ismerősöket, dílereket, kocsmákat, 5-10 között pedig a piacot, az utcát és az állomásokat említették.

6. ALKOHOLFOGYASZTÁS

A magyar társadalomban a legelterjedtebb “drog” az alkohol. Ez érezhető a bajai fiatalok körében is, ugyanis a vizsgált tanulók mindössze 13 százaléka nem ivott még soha alkoholt. A rendszeres alkohol fogyasztók aránya 4, az alkalmankénti ivóké 58 százalék - saját bevallásuk alapján.

Az alkoholfogyasztás az egyes iskoltípusokban

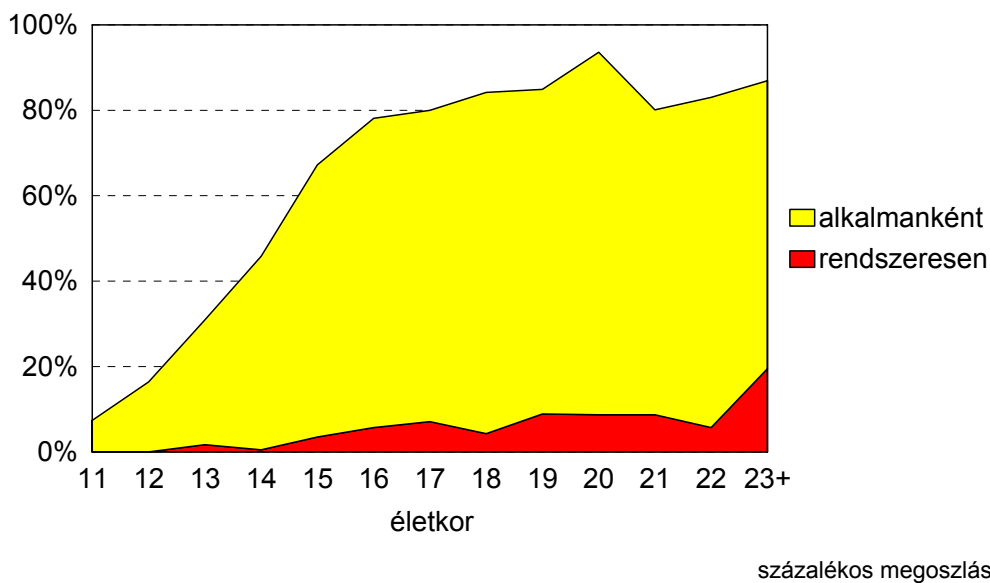
Ha a nemek dimenziójában vizsgáljuk a kérdést, kiderül, hogy a fiúk között 4 százalékkal többen vannak azok, akik rendszeresen fogyasztanak alkoholt, míg a lányok körében az alkalmankénti ivók vannak átlagon felül képviseltetve. Az általános iskolások 22 százaléka iszik néha, a középiskolásoknak háromnegyede. Az átlag azonban elfedi azt a tényt, hogy míg a gimnazistáknak csak 2 százaléka iszik rendszeresen, s további 63 százaléka alkalmanként, addig a szakközépiskolások, 4, a szakmunkásoknak pedig 8 százaléka rendszeres és 74-75 százaléka alkalmankénti ivó. A legintenzívebb alkoholfogyasztás a főiskolásokra jellemző, közel egytizedük iszik rendszeresen, s az absztinensek aránya itt a legalacsonyabb, 2 százalék.

Az alkoholfogyasztás kapcsolatban van a tanulmányi eredmény alakulásával is. Míg a közepes tanulók 72 százaléka iszik alkalmanként vagy rendszeresen, addig a jó tanulóknak 64, a jeles tanulóknak pedig csak 41 százaléka.

Jellemző, hogy a csonka családban nevelkedő tanulók körében egy kicsit magasabb az

alkoholt fogyasztók aránya, de a szülő iskolai végzettségétől mindez független. Az alkoholfogyasztás legkevésbé a helyi tanulókat jellemzi (49 százalék), a naponta bejáróknál ez az arány már 71 százalék, s a kollégisták körében a legmagasabb, eléri a 80 százalékot.

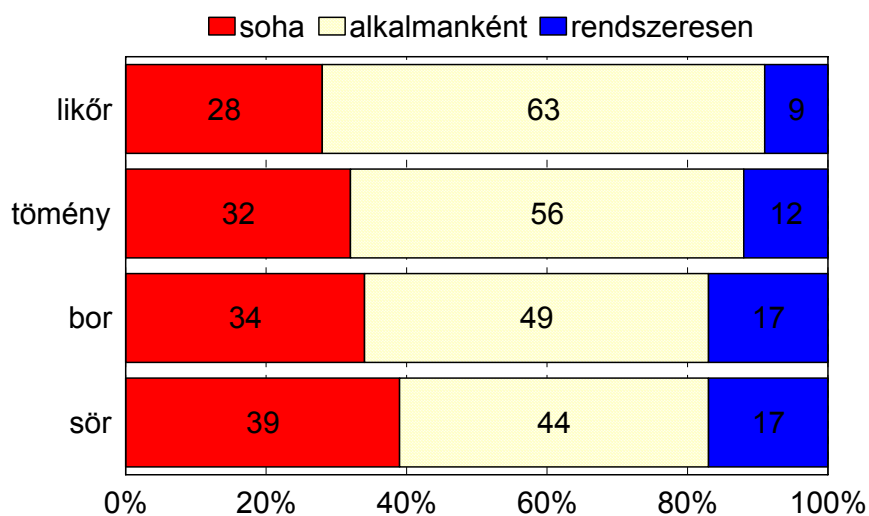
Az alkoholt fogyasztó fiatalok aránya az életkor dimenziójában

A 11 évesek között már mérhető alkalmankénti alkoholfogyasztást, mely arány évről évre nő, a 14 éveseknél már 45, a 16 éveseknél pedig 79 százalék az alkoholfogyasztók aránya. e kor felett már nem nagyon bővül az alkalmi ivók köre. A rendszeresen ivók száma 19 év után nő meg jelentősebben, de sehol sem haladja meg a 20 százalékot.

A dohányzás mellett tehát a vizsgált korosztály egészségkárosító magatartásának másik hagyományos formája az alkoholfogyasztás. A különböző féle alkoholtermékek fogyasztása azonban nem egyenletesen oszlik meg. A hagyományos kategóriák közül a legelterjedtebb a likőrök fogyasztása, melyet tipikusan alkalmankénti (havonta vagy ritkábban) fogyasztás jellemez. Egy kicsit rendszeresebben isznak (igaz 4 százalékkal kevesebben is fogyasztanak) tömény alkohol termékeket a tanulók, a naponta vagy hetente fogyasztók aránya 12 százalék a teljes populációban. Ezekről jelentősen eltér a másik két típus (sör, bor) fogyasztási szokása, melyet abszolút értékben ugyan kevesebben fogyasztanak mint égetett szeszes italt, de a gyakoriságuk nagyobb, a tanulók 17 százaléka rendszeresen iszik sört és bort.

A különböző alkoholtípusok fogyasztásának gyakorisága

Korrelációs elemzéssel kimutatható, hogy azok a diákok akik sört isznak, általában bort és töményt is fogyasztanak, akik likőrt isznak azok általában nem isznak sört és bort, míg a töményt fogyasztók mindent megisznak.

A fenti számok háttérét vizsgálva jelentős eltéréseket tapasztalhatunk. A sört a lányok 56 százaléka soha nem iszik, a fiúk 49 százaléka alkalmankénti, 30 százaléka rendszeres fogyasztó. Ellenben a likőröket a fiúk 38 százaléka utasítja el, míg a lányok 75 százaléka alkalmankénti fogyasztója. A sörivők között nagy arányban találjuk a szakközépiskolásokat, míg a töményt fogyasztók a szakmunkás tanulók között vannak átlag feletti arányban.

A gyakoriság mellett az elfogyasztott alkohol mennyisége is nagyon fontos összetevő. A megkérdezett tanulók egyharmada soha sem rúg be, egyharmadánál előfordul de csak nagyon ritkán. 29 százaléuk már gyakrabban fordul elő és 5 százaléuk nyilatkozott úgy, hogy mindig berúg, amikor iszik. A fiúk, a kollégisták, a rendszeres ivók, a képzetlenebb családból kikerült tanulók, és a gyengébb tanulók az átlagnál gyakrabban részegednek le, rúgnak be.

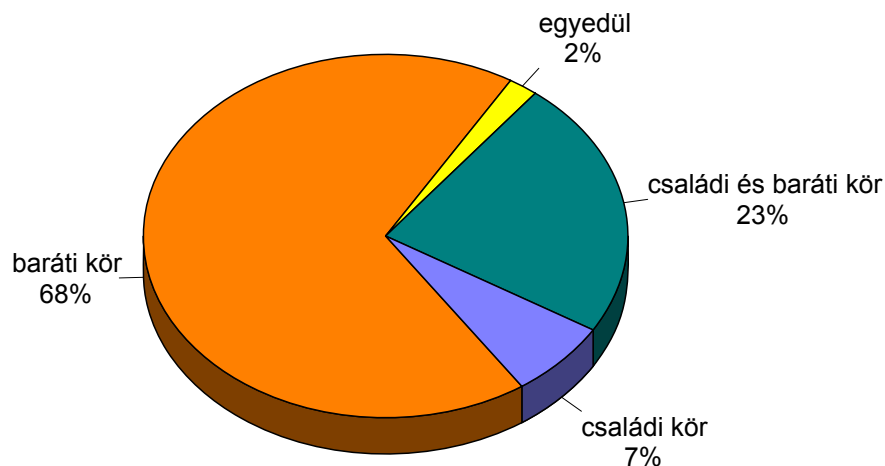
A tanulók fele általában csak annyit iszik alkalmanként, hogy hangulata oldottabb legyen, 15 százaléuk általában a szalonspicc állapotát is el szeretné érni, s 5 százaléuk pedig kifejezetten a berúgásra "utazik". Ez utóbbiak körében többen vannak a fiúk, míg a lányok magasabb arányban (32 százalék) értettek egyet azzal a kijelentéssel hogy csak a társaság miatt isznak egy keveset.

	fiúk	lányok
Általában csak a társaság miatt iszom egy keveset.	19	32
Általában csak annyit iszom, hogy a hangulatom oldottabb legyen.	55	53
Általában annyit iszom, hogy spicces legyek egy kicsit.	18	13
Általában annyit iszom, hogy berúgjak	8	2

százalékos megoszlás

Az alkoholfogyasztás a tanulók körében alapvetően a barátokhoz kapcsolódik, többségük (68 százalék) kizárólag ebben a körben szokott alkoholt fogyasztani. A tanulók közel negyede a baráti kör mellett a családi körben is iszik néha, s 7 százalékuk kizárólag családon belül teszi ezt. Azok aránya, akik egyedül isznak (zugivók) elenyésző, mindössze 2 százalék.

Az alkohol fogyasztás szociális környezete

A családi minta a tanulói alkoholfogyasztást több szempontból befolyásolhatja. Azokban a családokban, ahol van alkoholbeteg, alkoholfüggő személy a rendszeresen alkoholt fogyasztó tanulók aránya 12 százalék (ahol nincs ott csak 3 százalék), s az alkalmankénti ivók aránya is 9 százalékkal magasabb. Az is jellemző, hogy az alkoholista

családokban élő tanulók gyakrabban részegednek le, 15 százalékuk mindig berúg, amikor iszik. Ahogy az várható volt, az alkoholbetegek nagyobb arányban fordulnak elő a csonka (10 százalék) és a teljesen képzetlen családokban (16 százalék).

A tanulók családjának többségében, 62 százalékában mindig tartanak otthon alkoholt, a megkérdezettek harmadánál többfélét is. Azok, akik úgy nyilatkoztak, hogy csak alkalmanként van otthon szeszes ital, szintén a minta 33 százalékát teszik, míg 6 százalékuknál egyáltalán nem tartanak otthon alkoholt. Azon tanulónál, ahol otthon rendszeresen tartanak alkoholt az átlagnál intenzívebb alkoholfogyasztást regisztráltunk, s az elfogyasztott alkohol mennyisége is nagyobb.

A családi háttérrel vizsgálva különösen aggasztó, hogy a megkérdezett tanulók 42 százaléka (az általános iskolások 19, a középiskolások 48 százaléka) úgy nyilatkozott, hogy szülei alkalmanként megkínálják alkohollal. Ennél is többeket kínálnak meg ott ahol, mindig van otthon alkohol (56 százalék). A rendszeresen ivók 19 százalékát otthon kimondottan gyakran, 56 százalékukat alkalmanként kínálják meg szüleik is.

	Igaz %	Hamis	Nem tudom %
Részegség és alkoholizmus ugyanaz	13	74	13
Nyugtató vagy serkentő tablettát be lehet venni alkohollal is	7	72	21
A legtöbb alkoholista munkanélküli	54	21	25
Télen felmelegít, ha iszol egy felest	53	14	33
Az italok keverése jobban feldobja az embert, mintha ugyanazt az italt inná	44	14	42

a helyes megoldást a sötét mező mutatja

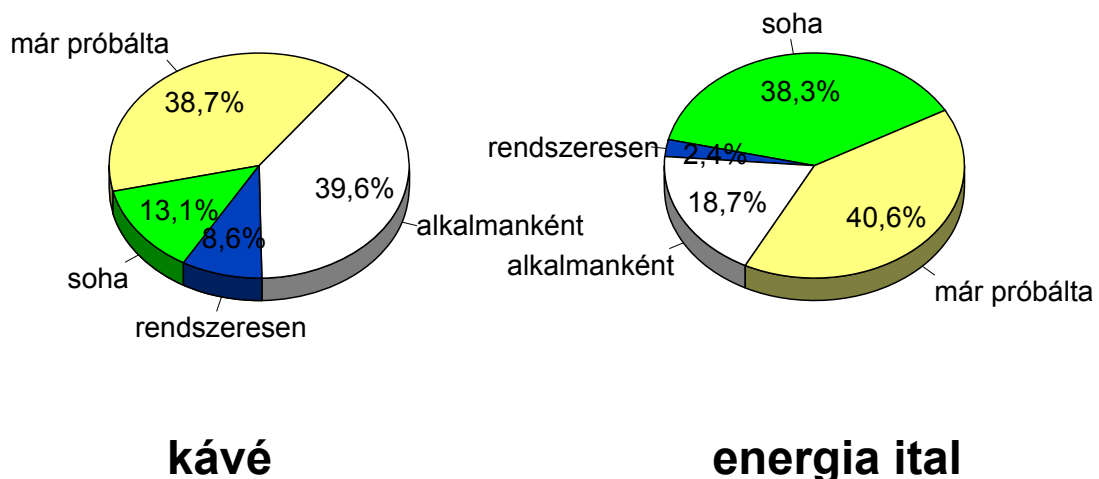
Az egyes egészségkárosítási módokat tekintve a tanulók az alkohol témájában a legtájékozatlanabbak, s ez azért különösen aggasztó, mert a tanulók 62 százaléka ha csak alkalmilag is, de fogyaszt szeszes italt. Tévesen úgy gondolják - csakúgy, mint a közhiedelem -, hogy ha hidegben isznak egy felest, az tényleg felmelegíti őket. Az bajai diákok 44 százaléka azt a "mesét" is elhiszi, hogy a kevert italok jobban feldobják az embert, mint ha csak ugyanazt inná. Az elfogyasztott alkohol mennyisége - és nem a különböző italok keverése - az, ami meghatározza, hogy mennyire lesz az ember feldobott állapotban. A magyar társadalmi viszonyok nem ismeretéről és az fiatalok előítéletességéről árulkodik,

hogyan a válaszolók több mint fele úgy véli, a legtöbb alkoholista munkanélküli. Az alkoholisták többsége házas, van állása, sokan közülük jó szakemberek. Azzal ugyanakkor tisztában vannak, hogy a részegség és az alkoholizmus nem ugyanaz. Az alkohollal kapcsolatos kérdésekre a lehetséges ötből a tanulók háromnegyede maximum két jó választ adott, s tájékozottnak csupán 6 százalékuk tekinthető. A lányok, a kollégiumban lakók, a főiskolások és a gyakrabban alkoholizáló tanulók egy kicsit tájékozottabbak e témában.

7. EGÉSZSÉGMEGŐRZÉS

Bár nem sorolják a klasszikus egészségkárosítási módozatok közé a kávé fogyasztását, ugyanakkor túlzott fogyasztása, életformává válása esetén - különösen hosszabb távon - gyengíti a szervezetet, ugyanúgy megbontja az egészséges rendszert, mint bármely más pótszer. A kérdezett fiatalok 9 százaléka rendszeresen, 40 százaléka alkalmanként szokott kávézt inni. Azok aránya, akik kipróbálták ugyan, de nem fogyasztanak 39 százalék. A kávézók aránya - ahogy az feltételezhető - az életkor emelkedésével nő. Ez leképeződik az iskolatípus mentén is, míg az általános iskolások körében a rendszeresen kávézók aránya 1 százalék, addig a középiskolában már 10, a főiskolán pedig 19 százalék. Érdeemes megnézni a dohányzás és a kávéfogyasztás közötti összefüggést, hiszen míg az egyik tágítja az ereket, a másik éppen ellenkező hatást vált ki. Az összefüggés pozitív előjelű ($r=0,40$), a dohányzók 69 százaléka kávézik is, 19 százalékuk rendszeresen.

A kávé és az energia italok fogyasztása

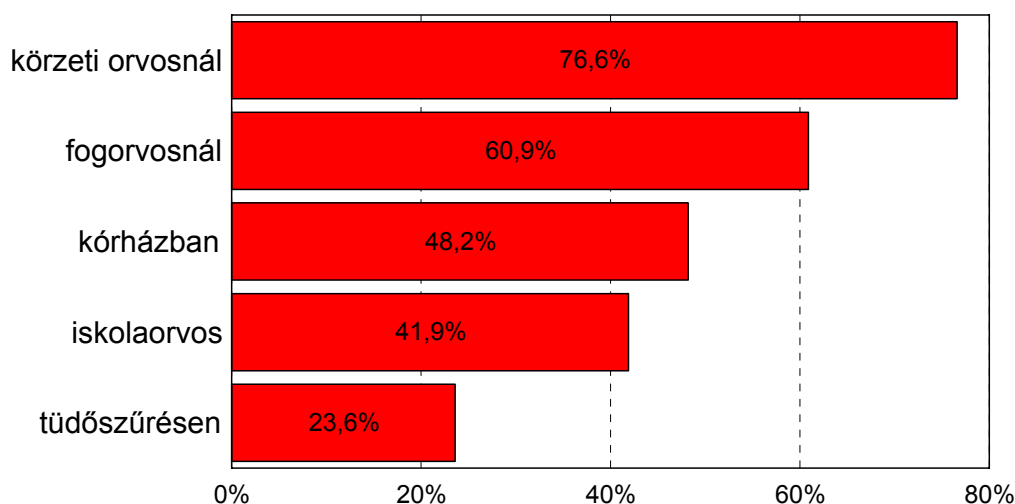

Az utóbbi években a fiatalok körében fokozatosan elterjedt egy másik értágító, serkentő hatású legális dopping szer, az energia ital. Az energia italt (pl. Red Bull, Pop, Izostar) a bajai fiatalok 62 százaléka próbálta ki eddig, 2 százalékuk rendszeres, 19

százalékuk alkalmi fogyasztónak vallja magát e tekintetben. Az energia italokat tipikusan a fiúk, a vagyonosabb családból kikerült, fiatalabb tanulók fogyasztják. Jellemző, hogy a városban rendszeresen energia italt fogyasztók fele az általános iskola felső tagozatából kerül ki (a főiskola részesedése nincs 1 százalék).

Adatfelvételünk során öt szempont szerint is közelítettük a fiatalok egészségügyi helyzetét, az iskolaorvosnál, a körzeti orvosnál, fogorvosnál, tüdőszűrésen, illetve kórházban, szakrendelésen való megjelenés alapján is vizsgáltuk a kérdéskört.

Az utóbbi egy évben orvosnál megfordultak aránya

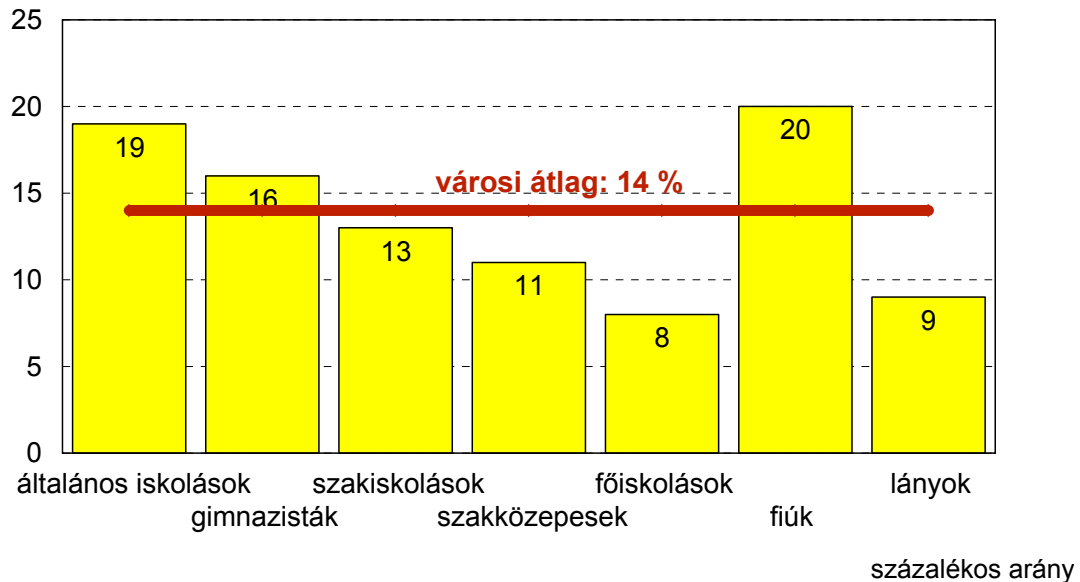

Az elmúlt egy évben mindössze a tanulók 3 százaléka nem volt orvosnál, sőt többségük nem csak egyféle egészségügyi vizsgálaton vett részt. A legnagyobb arányban - természetesen - a körzeti orvosnál jártak a tanulók, 76,6 százalékuk említette. Valamivel alacsonyabb arányban látogatták a fogorvost, de így is közel kétharmaduk volt fogászati ellenőrzésen vagy kezelésen. Kórházat, szakrendelést s az iskolaorvost 42-48 százalékuk kereste fel panaszával, s legalacsonyabb arányban a tüdőszűrésen jelentek meg a tanulók. (Azt azonban figyelembe kell venni, hogy a kötelező tüdőszűrés nincs minden évfolyamban.) Fontos megjegyezni, hogy a rendszeresen dohányzó fiatalok 63 százaléka, az alkalmankénti dohányosok 75 százaléka nem volt tüdőszűrő vizsgálaton az utóbbi egy évben, ami fokozza a kóros egészségkárosodás esélyét.

Az egészségmegőrzéssel kapcsolatos elterjedtebb probléma a rendszeres testmozgás, a sport hiánya. Kérdésünkkel azt próbáltuk vizsgálni, hogy az iskolai tanórán kívüli lehetőségek

közül milyen mértékben használják ki a sportlehetőségeket a mintába került fiatalok.

A napi rendszerességgel sportoló tanulók aránya

Általában a legelterjedtebb testedzési mód az otthon, egyénileg végzett mozgás, ezt végzik a legmagasabb arányban naponta, hetente és havonta is a fiatalok. A megkérdezett tanulók 14 százaléka sportol napi rendszerességgel az iskolai tanórán kívül, további 26 százalék hetente többször mozog. Heti rendszerességről 20 százalék nyilatkozott. A bajai diákok 15 százaléka soha nem sportol saját bevallása szerint.

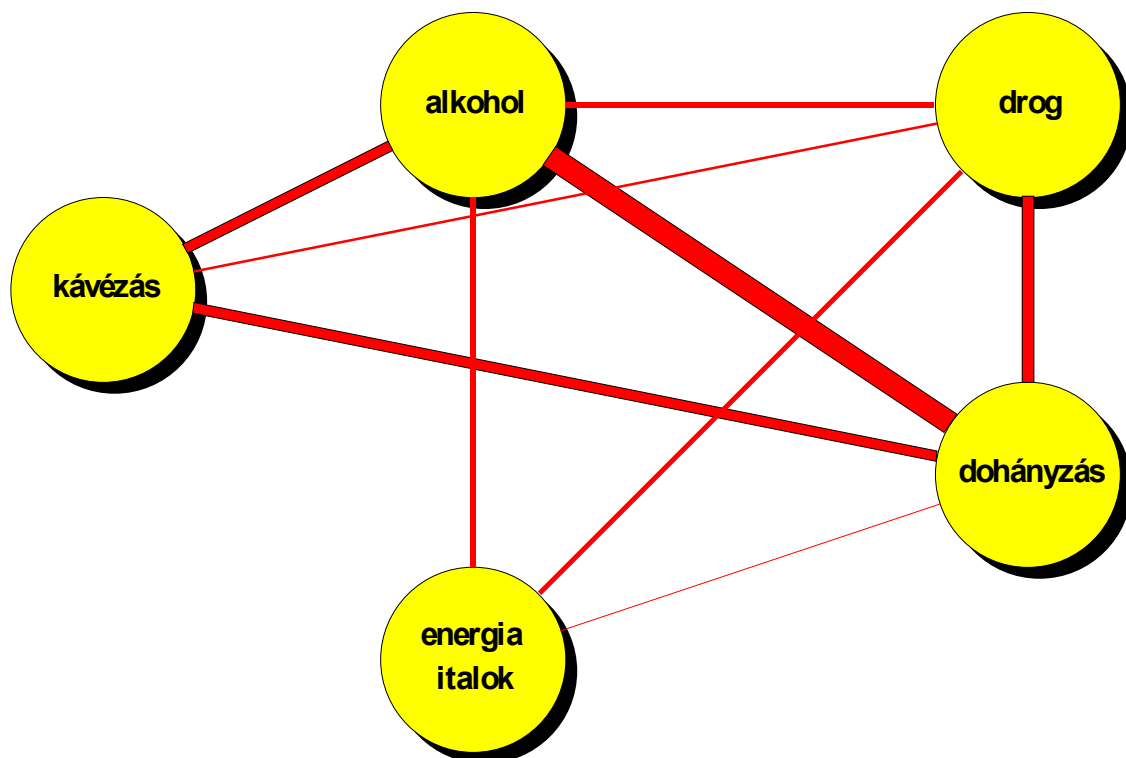
Kimutatható, hogy a szakképzésben résztvevők, a főiskolások és a lányok az átlagnál kevesebbet sportolnak, s az is jellemző - ahogy az joggal feltételezhető -, hogy a sportosabbak kevésbé rongálják egészségüket.

Korábban láthattuk, hogy a baráti körnek, a kortárs csoportnak milyen erőteljes befolyása van. A baráti kör vizsgálatára létrehoztunk egy mutatót, amely a válaszadó baráti körében a rendszeres dohányos és drogfogyasztókat jelöli. Akinél mind a két változó igen választ adott, azokat úgy tekintettük, mint akiknek a baráti köre veszélyes, ezek aránya a mintán belül 26 százalék. Az ilyen veszélynek egyáltalán ki nem tett fiatalok a minta 25 százalékát alkotják. A bajai 5-8. osztályosok 66 százalékának veszélytelen a baráti köre, a középiskolában tanulók 13, a főiskolásoknak pedig csak 6 százalék mondhatja el ugyanezt. A legnagyobb arányú veszélyeztetettséget a képzetlen családokban élő tanulók, a kollégiumban

lakók és a közömbös vagy engedékeny szülők gyermekeinek baráti körében mértük.

A korrelációs számítások igazolták azt a feltételezést, hogy a dohányzás, a kábítószer és az alkoholfogyasztás a kávézás valamint az energia italok fogyasztása nem független egymástól. A legtöbb kábítószer-élvező egyben rendszeres alkoholfogyasztó ($r=0,38$) is. Az alkoholfogyasztás és a dohányzás között mérhető a legerősebb korreláció ($r=0,55$), de jelentős összefüggés van kávézás és a dohányzás ($r=0,40$) drogozás és a dohányzás ($r=0,48$) és s kimutatható az összefüggés a kávé és az alkohol fogyasztása közötti is ($r=0,41$). Az alábbi diagram az egészségkárosító tevékenységek korrelációs hálózatát mutatja. Minél vastagabb két tevékenység között a vonal, annál inkább együtt előforduló magatartásformákról van szó.

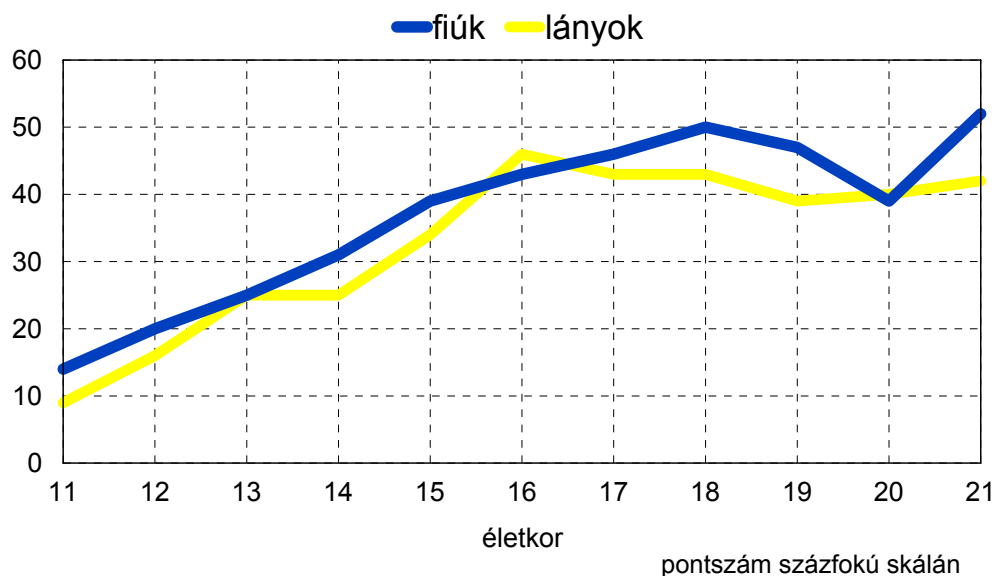
Az egészségkárosító magatartás korrelációs hálózata

Az ötféle egészségkárosítás intenzitását összesítve szerkesztettünk egy komplex indexet, mely minden esetben 0-100 közötti szám és azt mutatja meg, hogy az adott válaszoló milyen mértékben rombolja saját egészségét. Minél nagyobb az index értéke, annál intenzívebb károsításnak van kitéve a tanuló szervezete. Az index értéke városi szinten 38

pont.

Az egészségkárosítási index alakulása a nem és az életkor dimenziójában

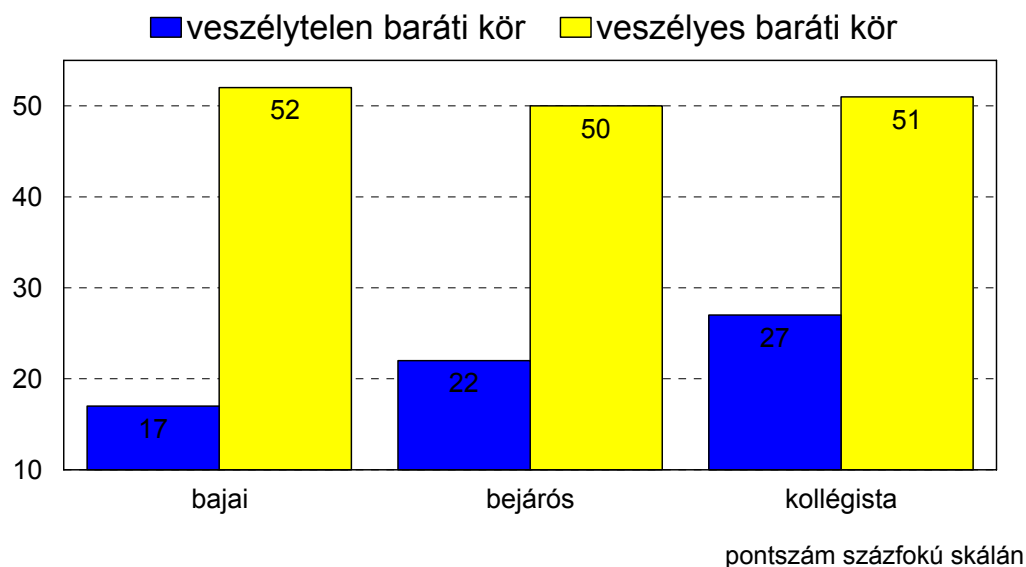

A fiúknál valamivel magasabb (37), a lányoknál alacsonyabb (33) az egészségkárosítás indexe. Fontos megemlíteni, hogy az index független a szülő iskolai végzettségétől, ellenben szoros összefüggésben van a tanulmányi eredménnyel, az életkorról és az iskolatípussal. A gyenge és közepes tanulók egészségkárosítási indexe 42-43 pont, a jóknál 35, a jeles diákoknál pedig csak 25 pont mérhető. Az életkor dimenzióját tekintve elmondható, hogy emelkedésével folyamatosan nő az index értéke, a 11 évesek körében mért 11 pont három év alatt 28-ra nő, s a nagykorúság elérésekor tetőzik 46 ponttal. Ezzel összhangban az általános iskolás korosztályban a legalacsonyabb az index értéke, 20 pont, a gimnáziumban már magasabb (37), a szakközépiskolákban és a főiskolán meghaladja a 40 pontot (41), s szakiskolások körében tapasztalható a legintenzívebb egészségkárosító tevékenység (48 pont).

Az is jellemző, hogy a csonka családban élő diákok, a nem helyi lakosú tanulók, és azok, akiknek veszélyesnek minősíthető a baráti köre intenzívebben rongálják egészségüket. A szülői típusok mentén is kimutatható eltérés. Míg az engedékeny (néha közömbös) szülők gyermekénél az index értéke 48 pont, addig a gyermekükre odafigyelőknél 33, a szigorúaknál pedig csak 26 pont az összesített egészségkárosítás. Az egészségkárosítás mértéke és a családi

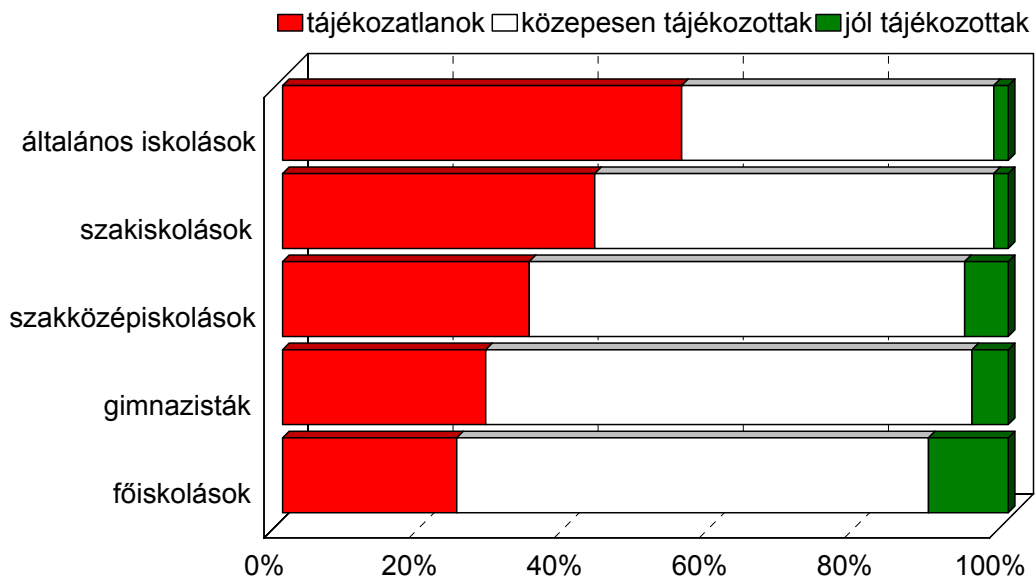
kapcsolat erőssége között negatív korreláció van ($r=-0,38$), azaz minél erősebbek a családi kapcsolatok, annál alacsonyabb az egészségrombolás mértéke.

Az egészségkárosítási index alakulása

Ha összességében nézzük (drog, alkohol, dohányzás) a fiatalok informáltságát, a kérdőívben feltett 17 eldöntendő kérdés közül a tanulók átlagosan hetet választottak ki helyesen. "Telitalálat" nem volt, a legjobb eredmény a 17 item közül 14 helyes válasz volt, melyet az 1011 tanulóból kettő adott. A jobb összehasonlíthatóság miatt a válaszok alapján három csoportba soroltuk a diákokat. Azokat a tanulókat, akik maximum hat jó választ adtak, tájékozatlannak minősítettük, azok, akik hat és tíz közötti jó választ adtak közepesen, azok pedig, akik tíznél több helyes választ adtak, a jól tájékozottak. Ennek megfelelően a Baján tanuló diákok 39 százaléka - az egészségkárosítás kérdésében - tájékozatlan, további 56 százaléka közepesen tájékozott, s csupán 5 százalékról lehet elmondani, hogy jól informált. Ahogy az várható volt, a témában való jártasság gyenge összefüggésben van a tanulmányi eredménnyel és a szülő iskolai végzettségével. A képzetesebb szülők gyermekei és a jobb tanulmányi eredményt produkálók valamivel tájékozottabbak e tekintetben.

Az alkohol, drog, dohányzás témakörében tájékozottak aránya iskolatípusonként

Ha az iskolatípus dimenziójában vizsgáljuk a kérdést látható, hogy az általános iskolában van a legtöbb tájékozatlan tanuló, arányuk eléri az 50 százalékot, de a szakiskolákban, szakmunkásképzőkben is 40 százalék fölötti. A legtöbb jól tájékozottnak minősíthető tanuló a főiskolások között van, de arányuk itt is csak 11 százalék.

Érdeemes azt is megnézni, hogy a tájékozottság és az egészségkárosító tevékenységek között milyen összefüggés van. Az egészségkárosítás intenzitását mutató index a teljesen tájékozatlanoknál 32 pontot mutat, a közepesen tájékozott tanulóknál 37-es, a jól tájékozottaknál pedig 42-es értéket kapott az egészségrombolás intenzitása. Mindez azt jelenti, hogy a fiatalok annak ellenére károsítják egészségüket, többé-kevésbé tisztában vannak azok hatásával.

8. A DROG, MINT TÁRSADALMI PROBLÉMA

A kutatás során nemcsak arra voltunk kíváncsiak, hogy a tanulók konkrétan milyen módon károsítják egészségüket, illetve hogy milyen információkkal rendelkeznek a dohányzás, alkohol és drog fogyasztás kérdéskörében, hanem azt is feltártuk, hogyan viszonyulnak a droghoz mint társadalmi problémához, milyen attitűdökkel rendelkeznek e témában.

Azt kértük a tanulóktól, hogy 12 - általunk felsorolt - drogfogyasztással kapcsolatos kijelentést egyetértésük alapján egy négyfokú skálán értékeljék. Ezeket az értékeket mérleg-indexre számoltuk át. Minél magasabb az index értéke, annál nagyobb az egyetértés foka. Az állításokkal való egyetértés mértékét összefoglalóan az alábbi táblázat mutatja.

	Általános iskolások	Közép-iskolások	Fő-iskolások
A drogozás sokkal veszélyesebb, mint az alkohol vagy a cigaretta.	71	69	68
Bármilyen rossz helyzetbe is kerül valaki, a drog nem megoldás.	60	66	76
Akinek szilárd hite van, az nem nyúl kábítószerhez.	41	38	28
Nem a kábítószeres fiatalok a bűnösök, hanem a terjesztők.	41	13	-9
A drogokat már úgyszem lehet visszaszorítani.	18	19	8
A drog olyan, mint a korábbi nemzedékeknek az alkohol.	15	13	6
Minden kultúrának megvannak a kábítószerai, csak tudni kell használni azokat.	5	14	8
A drogozás része a modern szórakozásnak.	-6	-22	-35
Ha valaki csak a könnyű drogot próbálja ki, akkor sincs már visszaút.	10	-32	-39
Meg lehet érteni, hogy a kilátástalan helyzetben lévő fiatalok a drog felé fordulnak.	-19	-25	-39
Csak az igazán kemény drogot nem szabad kipróbálni.	-30	-40	-42
Felesleges annyi pénzt költeni elvonókúrákra, a drogosok megérdemlik a sorsukat.	-27	-53	-56

az egyetértés mérleg-indexen kifejezve

A baja tanulók a legnagyobb mértékben azzal értnek egyet, hogy a drogozás sokkal veszélyesebb, mint az alkohol vagy a cigaretta (+69 pont). Szintén magas, 60 pont feletti pozitív egyetértésről számoltak be azzal kapcsolatosan, hogy bármilyen rossz helyzetbe is

kerül valaki, a drog nem megoldás véleményük szerint (+65). Mérsékeltbben de a többség egyetért azzal is, hogy akinek szilárd hite van, az nem nyúl kábítószerhez (+38).

Városi szinten vitatott annak megítélése, hogy kik a felelősök a drogfogyasztásért, bűnösök-e a fogyasztó fiatalok (+18 pont), hogy a drogokat vissza lehet-e egyáltalán szorítani (+17 pont). Szintén nagy a bizonytalanság abban a kérdésben, hogy a drog olyan-e a mai fiatalok számára, mint a korábbi nemzedékeknek az alkohol, s az sem egyértelműen elfogadható a tanulók számára, hogy minden kultúrának megvannak a kábítószerai, csak tudni kell megfelelően használni azokat.

A leginkább elutasított kijelentések általában negatív tartalmat jelöltek. Ennek megfelelően pozitív jelenség, hogy a többség nem ért egyet azzal, hogy a drogozás része lenne a modern szórakozásnak (-19), hogy nem igazán jó megoldás, ha kilátástalan helyzetben a drogoz fordulni (-25). Elvetik a tanulók azt az állítást is, hogy csak az igazán kemény drogot nem szabad kipróbálni (-37). A terjedő drogfogyasztás mint társadalmi probléma iránti érzékenységről ad hírt, az a leginkább elutasított kijelentés, hogy felesleges lenne annyi pénzt költeni elvonókúrákra, a drogosok megérdemelnék a sorsukat (-46). Azon viszont érdemes elgondolkodni, hogy a megkérdezett diákok 53 százaléka nem fogadja el a "gate way" elvet, mely szerint a könnyű drogok fogyasztása belépőül szolgál a kemény drogok világába, nem értenek egyet azzal a kijelentéssel, hogy "ha valaki csak a könnyű drogot próbálja ki, akkor sincs már visszaút".

Érdeemes megnézni, hogy miben tér el az általános, a középiskolás és a főiskolás tanulók véleménye. Összességében elmondható, hogy az általános iskolás válaszadók súlyosabb problémának vélik a terjedő drogfogyasztást, melyet kifejezetten nehéz lesz visszaszorítani (szervesülni látszik, kezd életmóddá válni), ennek megfelelően toleránsabbak a drogfogyasztókkal szemben. A középiskolások viszonya valamivel ambivalensebb, kevésbé vélik súlyos problémának, de társadalmi beágyazottságát, talán ők látják a legjobban, a legmagasabb arányban ők vallják, hogy minden kultúrának megvan a maga kábítószere, s nem igen lehet visszaszorítani, ugyanakkor kevésbé megértőek a drogfogyasztókkal szemben. A másik véglet a főiskolásoké. Nem vélik igazán súlyos társadalmi problémának, sokkal inkább az egyéni felelősség/felelőtlenség tárgykörébe tartozónak vélik a kérdést. Ezzel együtt többségük elutasítja a drogfogyasztó magatartást mint problémamegoldást, de a fogyasztókkal szemben elnézőbbek.

Szignifikáns eltérés, hogy a lányok elutasítóbbak a droggal szemben, valamint az egyén felelősségét hangsúlyozzák, míg a fiúk inkább a terjesztőkre, a makrotársadalmi

viszonyok szerepét értékeli az átlagnál magasabbra. Az is megfigyelhető, hogy az idősebb diákok a legtöbb item esetében elutasítóbbak, negatívabb véleményt formáltak, s ez azt jelenti, hogy kevésbé érzik súlyos társadalmi problémának a kábítószer fogyasztást.

Ha a felsorolt 12 itemet faktoranalízis segítségével elemzzük, akkor kiderül, hogy a cselekedetek négy halmazba rendeződnek a diákok gondolkodásában.

1. faktor: „szervesültség”	faktor súly
A drogot már úgysem lehet visszaszorítani.	0.68
A drog olyan, mint a korábbi nemzedékeknek az alkohol.	0.65
Minden kultúrának megvannak a kábítószerai.	0.54
A drogozás része a modern szórakozásnak.	0.53
Csak az igazán kemény drogot nem szabad kipróbálni.	0.39
2. faktor: „a drog nem megoldás”	faktor súly
Bármilyen rossz helyzetbe is kerül valaki, a drog nem megoldás.	0.70
Akinek szilárd hite van, az nem nyúl kábítószerhez.	0.68
A drogozás sokkal veszélyesebb, mint az alkohol vagy a cigaretta.	0.59
Csak az igazán kemény drogot nem szabad kipróbálni.	-0.25
3. faktor: „felelősségvárás”	faktor súly
Nem a kábítószeres fiatalok a bűnösök, hanem a terjesztők.	0.73
Meg lehet érteni, hogy a kilátástalan helyzetben lévők a drog felé fordulnak.	0.67
Csak az igazán kemény drogot nem szabad kipróbálni.	0.47
4. faktor: „függőség”	faktor súly
Ha valaki csak a könnyű drogot próbálja ki, akkor sincs már visszaút.	0.69
Felesleges annyit költeni elvonókra, a drogosok megérdemlik a sorsukat.	0.65

Az első csoport a droprobléma társadalmi szervesültségének, beágyazottságának itemeit tartalmazza. A második faktor “a drog nem megoldás” címkét kapta. Ide tartoznak, hogy bármilyen rossz helyzetbe is kerül valaki, a drog nem megoldás, az hogy akinek szilárd hite van, az nem nyúl kábítószerhez, drogozás veszélyességére utaló kijelentések. Jól elkülönült halmazba rendeződnek a felelősségvárás tipikus jellemzői (nem a fogyasztók, hanem a terjesztők a bűnösök, meg lehet érteni a kilátástalan fiatalokat), s végül a negyedik faktor a dependencia, a kábítószerrel való függőségre utaló kijelentéseket tartalmazza.

Egy másik matematikai-statisztikai eljárás segítségével azt térképeztük fel, hogy a válaszok alapján milyen csoportokba rendeződnek a tanulók. A klaszteranalízis során azokat a tanulókat, akik hasonlóan vélekednek az egyes kérdésekben külön csoportokba, ún. klaszterekbe soroltuk. A vizsgált mintában három jól elkülöníthető csoportot határozhatunk meg, mely csoportok egyben társadalmi intézményekhez való viszonyokat is jelölnek.

Az egyes cselekedetek súlyosságának megítélése az egyes klaszterekben
(*átlagpontszám mérleg-indexen*)

	1. klaszter (pontszám)	2. klaszter (pontszám)	3. klaszter (pontszám)
A drogozás sokkal veszélyesebb, mint az alkohol vagy a cigaretta.	51	72	77
Bármilyen rossz helyzetbe is kerül valaki, a drog nem megoldás.	49	55	82
Akinek szilárd hite van, az nem nyúl kábítószerhez.	16	43	46
A drogokat már úgysem lehet visszaszorítani.	52	35	-10
A drog olyan, mint a korábbi nemzedékeknek az alkohol.	38	33	-13
A drogozás része a modern szórakozásnak.	11	31	-66
Nem a kábítószeres fiatalok a bűnösök, hanem a terjesztők.	25	28	7
Ha valaki csak a könnyű drogot próbálja ki, akkor sincs már visszaút.	-58	17	-26
Minden kultúrának megvannak a kábítószerai, csak tudni kell használni azokat.	41	13	-8
Felesleges annyi pénzt költeni elvonókúrákra, a drogosok megérdemlik a sorsukat.	-63	6	-70
Meg lehet érteni, hogy a kilátástalan helyzetben lévő fiatalok a drog felé fordulnak.	15	-10	-56
Csak az igazán kemény drogot nem szabad kipróbálni.	59	-50	-81
a tanulók klaszteren belüli aránya	25 %	28 %	47 %

Az egyik klaszterbe azok a tanulók tartoznak, akik elfogadják a kábítószereket, mint a mai, modern kultúra részét, de nem kritikátlanok, ugyanakkor megértőbbek, toleránsabbak a drogosokkal szemben. Ide tartozik a tanulók 25 százaléka.

A második csoport veszélyesnek tartja a drogozást, de úgy vélik, hogy a szilárd hit segít megóvni a veszélyektől. Bizonytalanok a gyógyíthatósággal szemben, s ennek egyik magyarázata lehet, hogy alapvetően pesszimisták a drog visszaszorításának tekintetében. A harmadik csoport rendkívül veszélyesnek tartja a kábítószeres fogyasztást, a drogosokat nem értik meg, de ugyanakkor bizakodóak, reményeik szerint lehet drog nélküli élet és kábítószer mentes társadalom. Ehhez hasonlóan vélekedik a diákok közel fele, 47 százaléka.

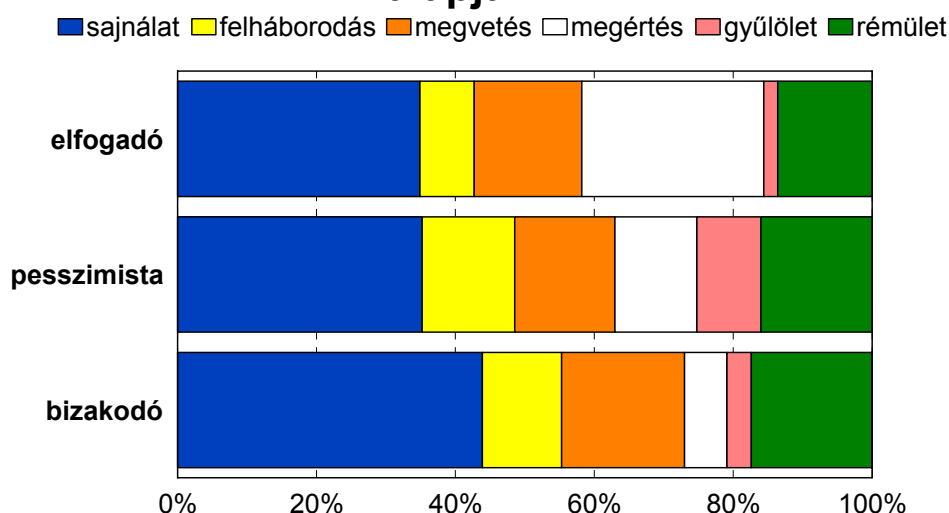
Érdeemes közelebbről is megvizsgálni az egyes klaszterek társadalmi-demográfiai összetételét. Az elfogadók magasabb arányban vannak a fiúk, a szakiskolások, a gyengébb tanulók, a fiatalabbak valamint - érthetően - a drogot már kipróbáltak körében. A pesszimisták az általános iskolások és a fiúk között vannak többen. Ezzel szemben a bizakodók alapvetően a lányok, a jobb tanulmányi eredményt elért diákok és a drogot elutasítók között találhatók meg.

Ezek az attitűdök utolérhetőek az életvezetési jellemzőkben is, az elfogadók körében sokkal intenzívebb egészségkárosítási tevékenységet mértünk (46 pont).

A megkérdezett tanulók többsége (40 százaléka) a kábítószerfüggőkkel kapcsolatban sajnálatot érez, de sokan rémületről (17 százalék), illetve megvetésről (16 százalék) számoltak be. Minden tizedik diák felháborodással, 5 százaléka pedig kifejezetten gyűlölettel gondol a drogfüggőkre. Azok aránya, akik megértőek 12 százalék. A lányokra jobban jellemző a sajnálat és rémület, míg a fiúk kevésbé toleránsak, átlag felett említették a megvetés és a gyűlölet érzését.

A kábítószerfüggőkkel kapcsolatos legjellemzőbb érzések alakulása nem független a drogproblémához való viszonytól. Az elfogadók, a pesszimisták és a bizakodók is a sajnálatot jelölték meg legnagyobb arányban, de az elfogadóknál hangsúlyos a megértő attitűd, s a felháborodás és a gyűlölet elhanyagolható. A pesszimistáknál ezzel szemben átlag feletti a felháborodás és a gyűlölet érzése, míg a bizakodóknál a rémület és a megvetés jellemző a sajnálat mellett.

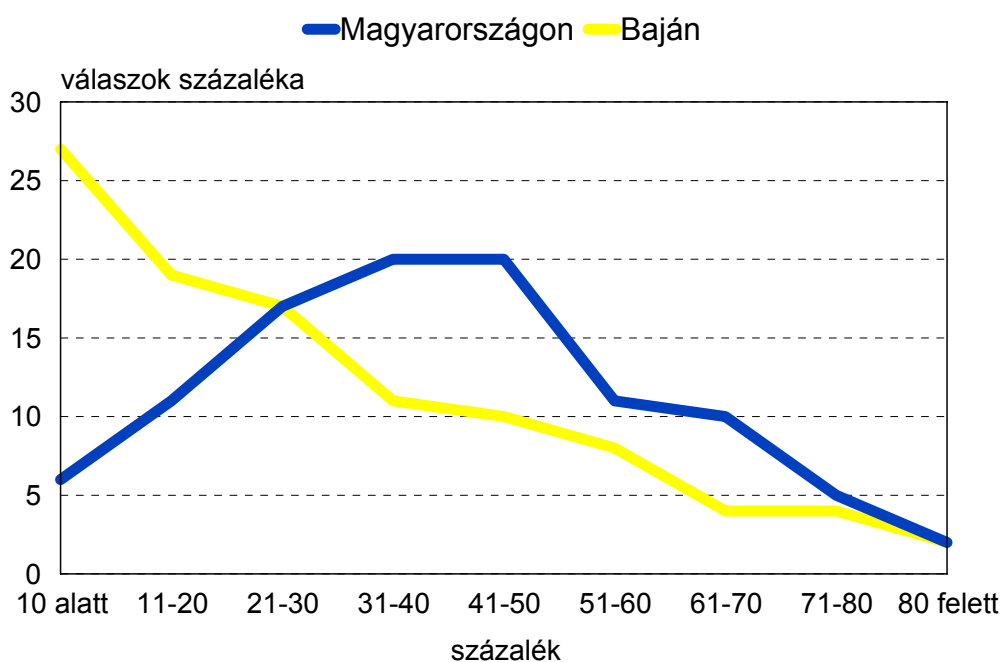
A kábítószeresekkel kapcsolatos legjellemzőbb érzések alakulása a drogproblémához való viszony alapján

Mindezen élményvilág visszaköszön abban a kérdéspárban is, ahol arra voltunk kíváncsiak, hogy a fiatalok mekkorának vélik a kábítószer fogyasztó fiatalok arányát országosan és a városi szinten. Mindkét esetben jelentős felülbecslés történt, ami nem egyszerűen a hiányos tájékozottság által okozott tévedés, hanem a környezet állapotából levezetett negatív érték, ami önmagában is károsan befolyásolhatja a fiatalok elképzeléseit.

Az országos kábítószer fogyasztási ráta becslésére a fiatalok 73 százaléka vállalkozott, és igen magasra, 43 százalékosra becsülték azt. A bajai rátánál már magasabb, 37 százalék volt a válaszolni nem tudók aránya, és itt az átlag 31 százalék volt, ami kb. háromszoros túlbecslés a rendelkezésre álló adatok alapján. Átlagban a városi rátát tehát alacsonyabbra becsülték, mint az országosat. Bár teljesen hiteles adatok nem állnak rendelkezésre (az országos helyzetet tekintve még a becslések is igen tág határok között mozognak), az bizonyos, hogy a tanulók jócskán eltúlozzák ezeket az arányokat. Ennek természetesen többféle oka lehet, a problémapercepció nagyban függ az elsődleges és a másodlagos szocializációs közeg által közvetített információktól, de igen erőteljes hatása van a médiának is.

A diákok által becsült kábítószer fogyasztók aránya

Mindkét esetben a kábítószer kipróbálók magasabbra becsülték a drogfogyasztók arányát, az országban 53 (!) százalékra, a városban pedig 49 százalékra. A Baján mért 12 százalékos kábítószer fogyasztási arányt a fiúk egy kicsit pontosabban becsülték meg, de ők is kétszeresen túlbecsülték. A relatívan nagyobb tájékozottság játszhatott bele a tanulmányi eredmény szerinti különbségtételbe, a jeles tanulók becslése “csak” 22 százalék, míg a közepeseké 36, gyengéké 31 százalék volt.

Az ábrán látható, hogy a becslések az országos helyzet esetében harminc és ötven százalék közti értékekre összpontosultak, míg a városi ráta esetében a relatív többség (27 százalék) maximum 10 százalékot, további 19 százalék 11-20 százalékot mondott. A városi helyzetet kb. a fiatalok 8 százaléka becsülte meg pontosan, ők jellemzően bajai lakosok, érettségivel nem rendelkező családi háttérrel rendelkeznek s jó tanulmányi eredményt elérő diákok, akinek soha nem fordult meg a fejében, hogy kipróbálják a kábítószerket, s a drogprobléma megoldását tekintve bizakodóak.

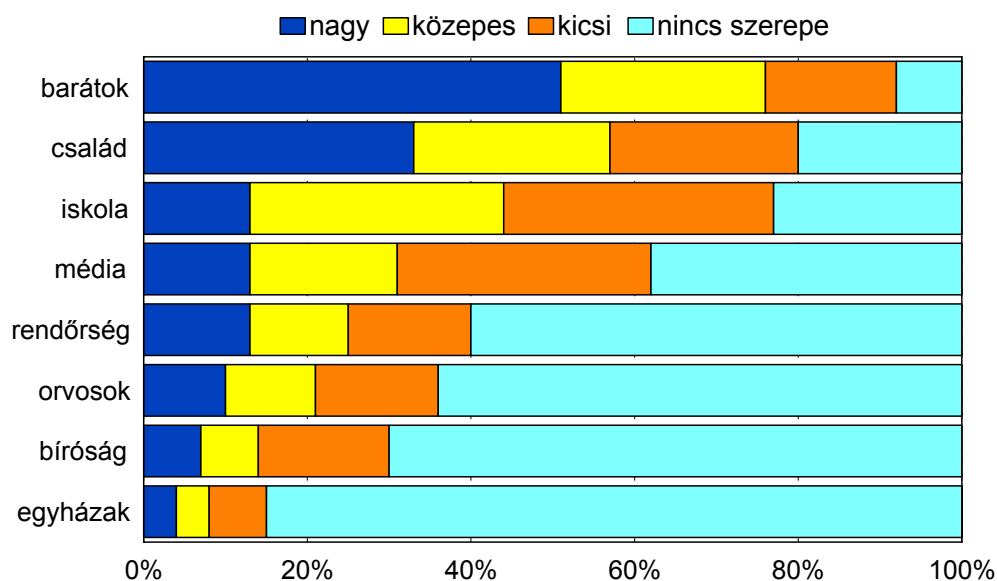
A fiatalok drogfogyasztásáért felelősöket firtató kérdésre a tanulók 15-20 százaléka nem tudott választ adni, teljesen tanácstalan volt. A kérdésre válaszoló diákok szerint - ahogy az várható volt - egyértelműen a barátoknak van a legnagyobb szerepük, felelőségük a kábítószeres fogyasztásban, a második helyre szoruló családnak csak a tanulók 33 százaléka vél nagy szerepet, többségük (47 százalék) inkább csak közepest vagy kicsit. Az iskola a tanulók 31 százaléka szerint nagyon további 33 százalékuk szerint közepesen felelős. A média sem felelőség nélküli, ám csupán kis mértékű hatást tulajdonítanak neki.

A rendőrségnek, az orvosoknak, a bíróságnak és különösen az egyházaknak a megkérdezett tanulók véleménye szerint elenyésző vagy semekkorai szerepe sincs a kábítószer fogyasztás terjedésében.

Százfokú skálára átszámolva a baráti kör felelőség-indexe 73 pont, a családé 56, az iskoláé pedig 44 pont. A többi szereplő felelősége a tanulók szerint nem éri el a 40 pontot sem. Jellemző, hogy a lányok valamennyiük felelőségét nagyobbak, míg a fiúk kisebbnek vélik, s a szülők iskolai végzettségének emelkedésével is növekvő felelőséget éreznek, s ez leképeződik az egyes iskolatípusokban is.

Nemcsak azt kérdeztük a diákoktól, hogy kinek mekkora felelősége van abban, hogy a fiatalok kábítószeres kezdenek, hanem arra is kíváncsiak voltunk, hogy tanulók szerint ki mennyire tudna segíteni a drogfogyasztás csökkentésében.

Ki mennyire felelős azért, hogy a fiatalok kábítószeresnek?

Az egyes szereplők felelőssége drogfogyasztásban és a kábítószer fogyasztás csökkentésében játszott lehetséges szerepük fontossága

	felelősség	segítség	különbség
baráti kör	73	77	+4
család	56	84	+28
iskola	44	45	+1
tv, rádió, újságok	35	41	+6
rendőrség	26	45	+19
orvosok, tanácsadók	21	71	+50
bíróságok	17	30	+13
egyházak	9	36	+25

pontszám százfokú skálán

A drogprevenciós munkában a legnagyobb szerepet a nem a fogyasztásért felelős baráti körnek, hanem a családnak kellene játszania, a családnak kellene felmutatni a követendő példát vagy az alternatívákat. A potenciális segítségnyújtás indexe százfokú skálán 84 pont, ami egyértelmű és határozott elvárást mutat. Emellett a baráti körnek és az egészségügyi, humánszolgáltató szektor tudna hathatósan segíteni - legalábbis a tanulók szerint - a pontszám 71-77.

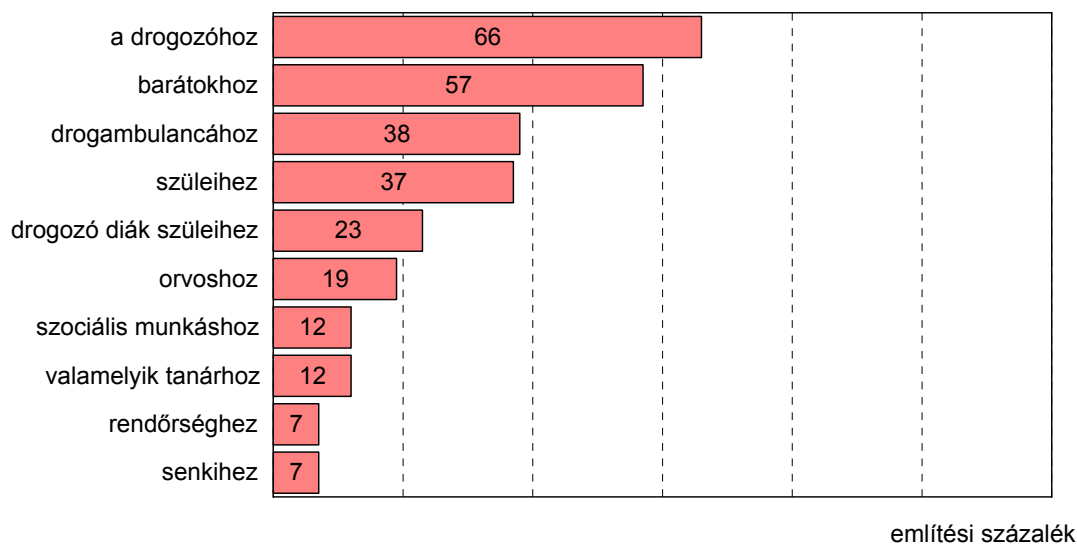
Érdeemes összevetni az elvárt segítségnyújtás és a vélelmezett felelősség indexszámait.

Látható, hogy mindenhol a segítségnyújtás a magasabb szám, ami azt jelenti, hogy a felelősségtől függetlenül a kábítószer problémát csak széles társadalmi összefogással lehet kezelni.

Ezekkel az eredményekkel összecengő adatokat kaptunk egy másik kérdés alapján is. Megkérdeztük a tanulókat, hogy kihez fordulnának, ha megtudnák, hogy az egyik legjobb barátjuk kábítószeres. A legtöbben azt említették, hogy elsősorban magához a drogozó fiatalhoz fordulnának segítő szándékkal (66 százalék), de több mint 50 százalék volt a tágabb baráti kör említése is. Drogambulanciához vagy a szülőkhöz csak minden harmadik tanuló, a kábítószeres diák szüleihez pedig minden negyedik tanuló fordulna, ha nincs más megoldás. Az intézményes segítői rendszer más szereplőihöz (orvosok, szociális munkások, tanárok, rendőrség) ennél is kevesebben mennének (7-12 százalék), s azok aránya akik semmit sem tennének mindössze 7 százalék. Ők túlnyomórészt úgy vélik, ez mindenkinek a magánügye.

A legtöbben nem csak egy szereplőt jelöltek meg, hanem kettőt vagy hármat. Ebből a szempontból nyitottabbak a lányok, az általános iskolások és a főiskolások valamint a jobb tanulók. Az is mérhető, hogy a kábítószeres kipróbálók között kétszer annyi a senkihez sem fordulók aránya (14 százalék) mint az átlag.

Kihez fordulnál, ha megtudnád, hogy a legjobb barátod kábítószeres?

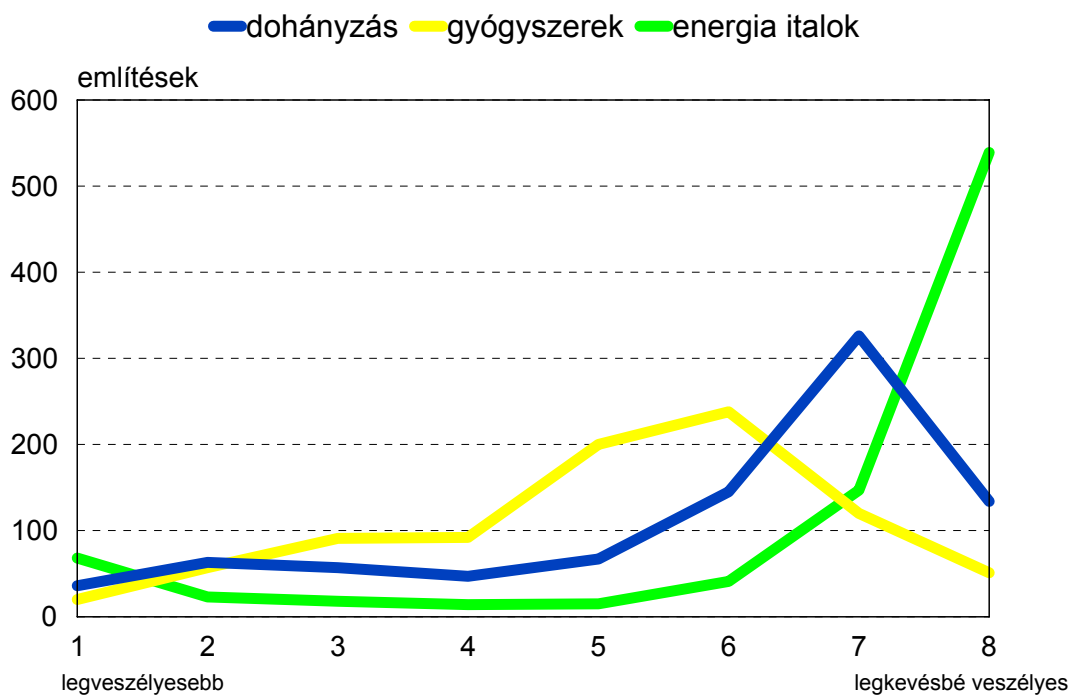

Mivel az egyes kábítószeres, legális és illegális drogok nem egyformán veszélyesek, arra kértük a tanulókat, hogy rangsoroljanak nyolc - tágan értelmezett - drogfélét,

egészségkárosító magatartást egymáshoz képest, veszélyesség szerint. A drogok között három legálisnak nevezhető volt (dohányzás, gyógyszerek, energia italok) és öt illegálisnak tekinthető (heroin, szipózás, speed, extasy, marihuána). Az alábbi két ábra azt mutatja, hogy a legális és illegális drogok milyen helyezéseket kaptak. Itt az egyes jelentette a legveszélyesebbet és a nyolcas a legkevésbé veszélyes szert.

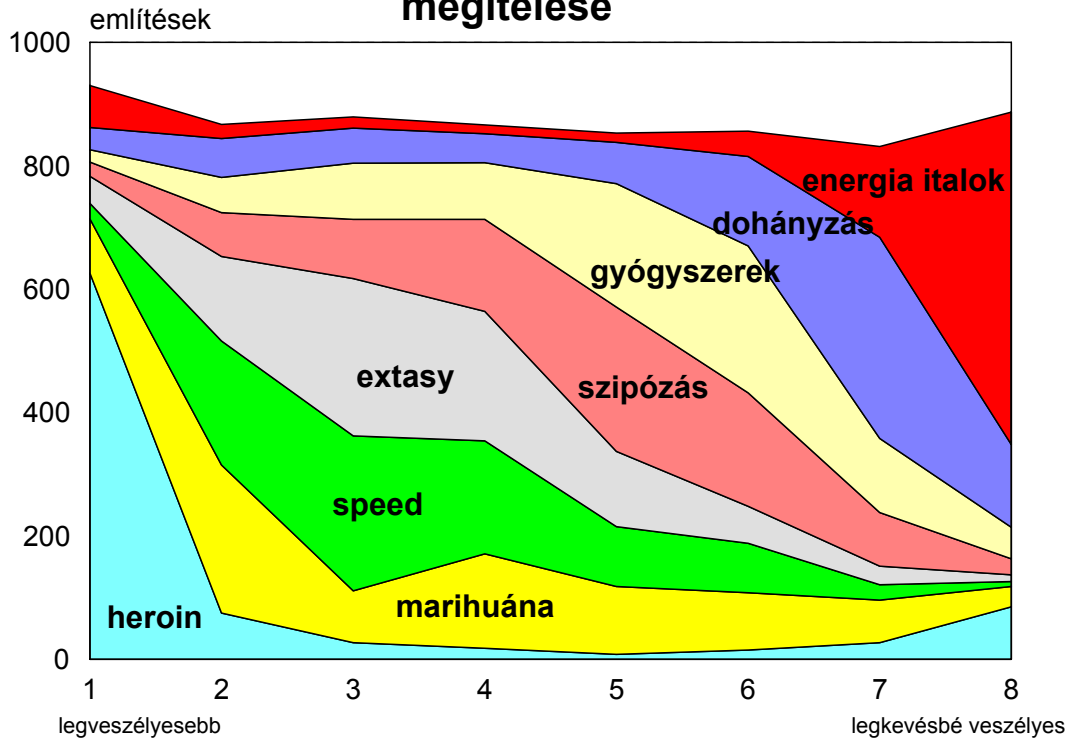
A legális anyagok közül legveszélyesebbnek a gyógyszereket tekintették a fiatalok, közel 260 fő adott erre 1-4-es rangot, 200-an az 5., 238-an pedig 6. helyre rangsorolták. A dohányzás általában a sorrend vége felé helyezkedett el, legtöbbször a hetedik helyre sorolták, míg az energia ital egyértelműen a sor legvégére került - mellesleg ebben a kérdésben volt a legkisebb a válaszok szóródása is, ami jelzi a bizonyosságukat e témában.

A legális drogok megítélése

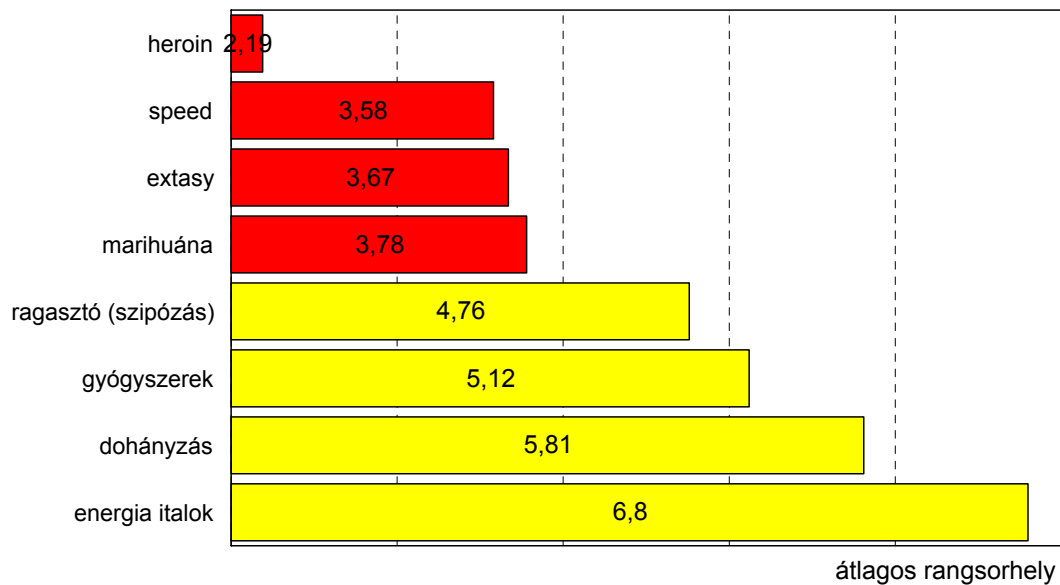
Az illegális kábítószeresek közül legtöbbször a heroint tették az első helyre, az összes diák 71 százaléka nyilatkozott így. A lágyabb drogok (extasy, speed, marihuána) a második, harmadik vagy negyedik helyre kerültek, így inkább csak közepesen veszélyes drogokról van szó a tanulók szerint. Némileg meglepő - s a tanulók alulinformáltságáról ad jelzést -, hogy az egyik legkárosabb drogozási módot, a szipózást csak átlagosan az ötödik helyre sorolták.

A legális és illegális drogok veszélyességének megítélése

Ha összességében nézzük a helyezések átlagait, akkor a következő ábrán bemutatott sorrendet kapjuk (itt értelemszerűen az alacsonyabb átlagpontoszámok jelzik a nagyobb veszélyességet).

A legális és illegális drogok veszélyességi sorrendje

Összesítve jól látszik, hogy a heroin vezet a fiatalok veszélyesség-tudatában. A

második helyen álló extasy és a harmadik helyen lévő speed megítélése között csak árnyalatnyi a különbség. Az utolsó két helyen, vagyis legkevésbé veszélyes szereknél a dohányzás és az energia ital található. Végigtekintve a rangsoron észrevehető, hogy az első négy anyag illegális szer, a második négy anyag viszont legális, kereskedelmi forgalomban is kapható drogokat takar. Ez azt is jelenti, hogy a drogok veszélyességének egyéni megítélése nem független a társadalmi, jogszabályi háttértől.

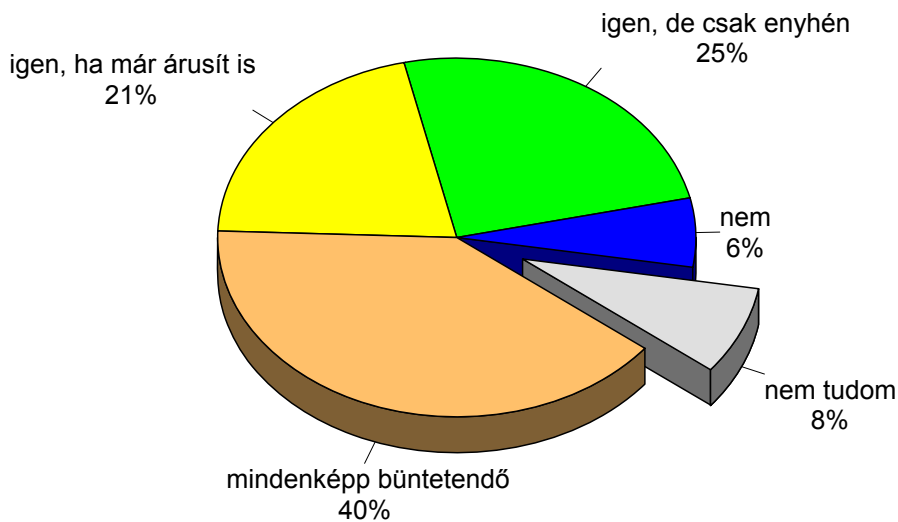
A tanulók túlnyomó többsége egyébként maga is véli, hogy a fiatalok nem tudnak eleget a drogok hatásáról. A tájékozatlanságukat mutatja, hogy egyharmaduk úgy véli, a rendőrségen nyilvántartják a drogfogyasztókat. Szintén egyharmaduk mondta, hogy ha valaki kipróbálja a kábítószerrel, akár börtönbe is kerülhet.

	Igen %	Nem %	Nem tudja %
Szerinted a fiatalok eleget tudnak a drogok hatásairól?	21	71	8
Börtönbe kerülhetsz, ha kipróbálsz a kábítószerrel?	36	31	33
A rendőrségen nyilvántartják a drogosokat?	33	16	51
A gazdagabb fiatalok közül többen próbálják ki a kábítószerrel?	58	9	33
Szerinted a legtöbben sajnálják a drogosokat?	23	44	33
Az orvosok megtesznek mindent, hogy valaki leszokhasson a drogról?	50	21	29
Az iskolában hozzá lehet jutni a kábítószerhez?	20	30	50
A fiatalok ha akarnak, tudnának kábítószerrel beszerezni?	83	3	14

A legnagyobb egyetértés abban volt a tanulók között, hogy a fiatalok, ha akarnak hozzá tudnak jutni kábítószerrel, 20 százalékuk arról is tud (vagy legalábbis úgy véli), hogy az iskolájában lehet drogot kapni. Az általános iskolások 5, a gimnazisták 21, a szakközépiskolások 26, a szakiskolások 31, a főiskolások 28 százaléka adott pozitív választ. A legautentikusabb forrást ez esetben maguk a drogfogyasztó tanulók jelentik, 58 százalékuk állítja, hogy az iskolájukban is hozzá lehet jutni a kábítószerrel.

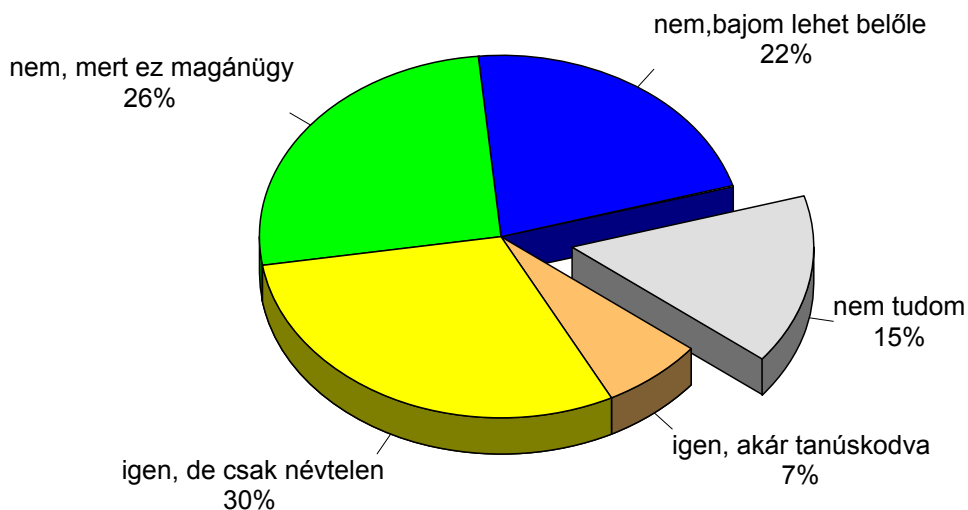
A bajai tanulók drogfogyasztáshoz, mint társadalmi problémához való viszonyát összefoglalóan az alábbi két diagrammal lehet legszemléletesebben bemutatni. A tanulók többsége a drogfogyasztást egyértelműen büntetné, további 26 százalékuk csak enyhén, hogy a jövőben visszariadjanak a fiatalok az önpusztítástól. E tekintetben szigorúbbak a lányok.

Véleményed szerint kell büntetni a kábítószer fogyasztókat?

A bajai tanulók harmada alkalomadtán a rendőrségen is tenne bejelentést - igaz a csak a névtelenséget vállalva - ha a kábítószer árusító embert ismerne, további 7 százaléuk most úgy gondolja, hogy akár tanúskodna is egy büntetőeljárásban. A megkérdezettek közel egynegyede tart attól, hogy ha bejelentés tenne, abból baja származhatna.

Tennél bejelentést - akár névtelenül - a rendőrségen, ha kábítószer terjesztő, árusító embert ismernél?

Egyértelműen magánügynek tekinti az árusítást és a fogyasztást is 26 százalék.

Értehető, hogy a drogosok többsége ebbe a csoportba tartozik. Ezeket a szándékokat azonban fenntartásokkal kell kezelni, mert az életkor emelkedésével nő azok aránya akik magánügynek tekintik, (a 14-18 éveseknek már csupán 4, a 18 évesnél idősebbeknek pedig csupán 2 százaléka tanúskodna), s azok, akik jelenleg ismernek, vagy úgy gondolják hogy ismernek drogárus fiatal elenyésző arányban tennének bejelentést s ezt is csak névtelenül.

9. A FIATALOK ÉRTÉKRENDJE

Kutatásnak alapvetően a bajai tanulók dohányzási, alkohol és drogfogyasztási preferenciájának feltárását célozta. Ahhoz, hogy a fiatalok cselekedeteit megértsük, esetleges jövőbeni reakciójukat prognosztizálhassuk, szükséges, hogy képet kapjunk értékrendjükéről, hiszen az emberi viselkedés egyik legfontosabb mozgatórugója az egyén értékrendje, mely egyúttal abban is segít, hogy szemléletünk, világképünk koherens egészet alkosson, rendszerré szerveződjön.

A kutatás során kíváncsiak voltunk arra, hogy mit gondolnak a fiatalok a sikeres élet jellemző értékeiről. Az empirikus adatokat e témában nyitott kérdés segítségével gyűjtöttük. A kapott válaszok csoportjait fokozatosan, egyre szélesebb fogalom alá rendelve kategorizáltuk.

A sikeres élet jellemző értékei (a fő kategóriák és összetevőik)

1. Társas értékek	barátok, partner, család jó, viszony az emberekkel
2. Anyagi, egzisztenciális értékek	munka, lakás, tárgyak birtoklása, pénz, anyagi háttér
3. Dinamizmus, aktivitás értékei	karrier, szakmai megbecsülés, célok, kreativitás, jövő, vállalkozás, szerencse
4. Belső, humán értékek	lelki egészség, hit, megbízhatóság, becsület, szociális érzékenység, önfeláldozás
5. Önfejlesztés értékei	önbizalom, művelődés, tudás, képzettség, tanulás
6. Kikapcsolódás értékei	örömök, szórakozás
7. Egészség értékei	egészségmegőrzés, drogmentes élet,

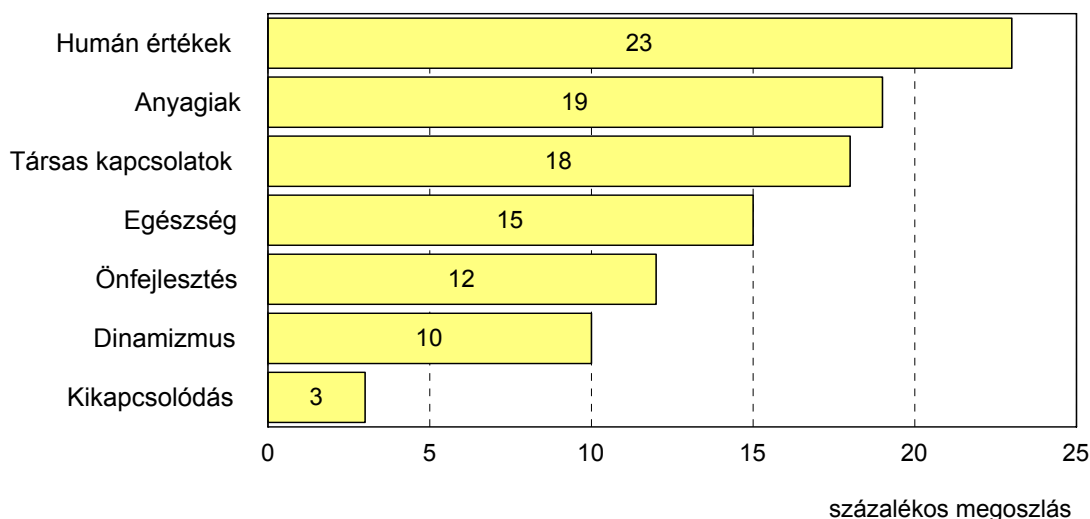
A diagramból jól látszik, hogy a sikeres élet két legjellemzőbb értéke a humán, belső értékek és az anyagiak, az egzisztenciális biztonság (a fiatalok 19-23 százaléka ilyen válaszokat adott kérdésünkre). Ezt követi a társas kapcsolatok, az egészséges életmód és önfejlesztés. Az aktív, vállalkozó, célokkal teli életet, vagyis a dinamizmust a sikeres élet legjellemzőbb értékeként csak a válaszolók 10 százaléka, a szórakozást, kikapcsolódást pedig csupán 3 százaléka említette.

Ha az egyes értékeket külön vizsgáljuk, megállapítható, hogy számos demográfiai

jellemzővel kapcsolatban állnak. A társas és humán értékek fontosabbak a lányoknak, gimnazistáknak, főiskolásoknak, a jobb tanulónak és az idősebb tanulónak. Az anyagi értékek szignifikánsabban fontosabbak a fiúknak, a magasabban kvalifikált családból származóknak és az idősebbeknek. Az önfejlesztést az átlagnál többen említették a fiúk, a szakközépiskolások a gyenge tanulók és a szegényebb körülmények között élő diákok.

Az aktív, vállalkozó szellemű életet a középosztály, átlagos képességű tanulói, a szakközépiskolások és a csonka családban nevelkedők hangsúlyozták, míg az egészséges életmód az alacsonyabb iskolai végzettségű, gyengébb tanulmányi eredményű fiatalabb fiúknak fontosabb.

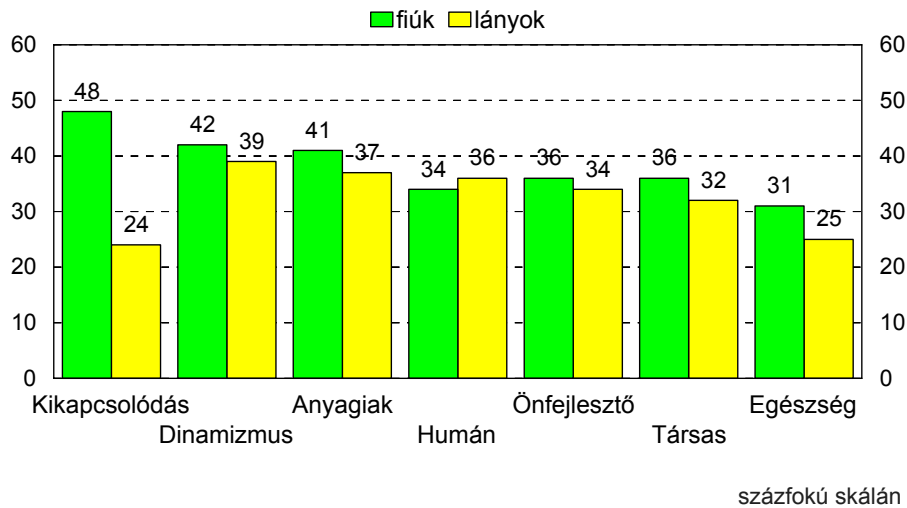
A sikeres élet jellemző értékei

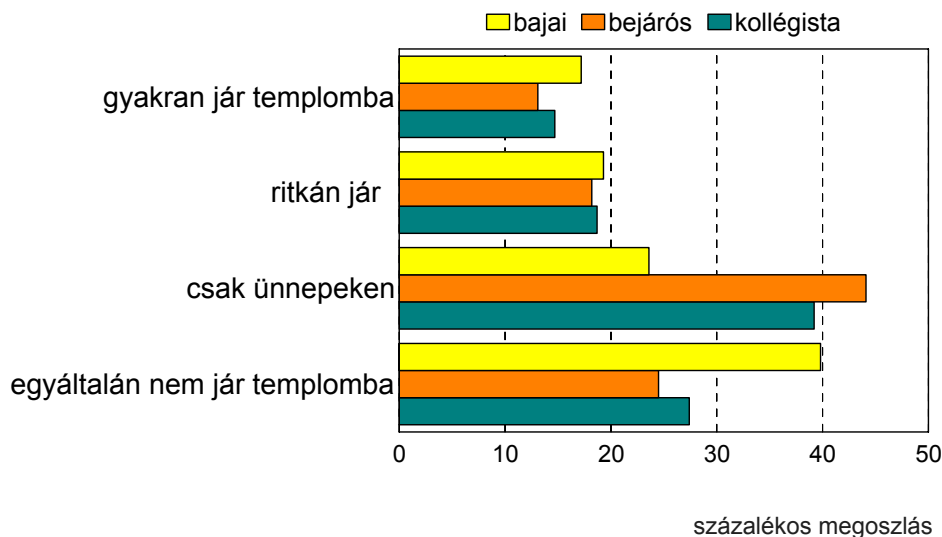
Érdeemes megnézni, hogy a sikeres életről vallott értékek mentén hogyan alakul az egészségkárosítás intenzitása. A legalacsonyabb mértékben azok rongálják egészségüket - ahogy az várható volt - akik az életük sikerességét az egészséges életmód alapján ítélik meg. Körükben az egészségkárosítás indexe 28 pont a százfokú skálán. Valamivel intenzívebb egészségkárosítást regisztráltunk azon diákoknál, akik a társas, önfejlesztő vagy belső, humán értékeket vallják (33-35 pont). Ennél magasabb az index értéke azoknál akik az anyagiak szerint mérik a sikert (39), s a legintenzívebb egészségkárosítás azokra jellemző akik az aktivitást, dinamizmust illetve a szórakozást, kikapcsolódást tekintik a sikeres élet jellemző értékének. Miután megtudtuk, hogy mik a sikeres élet jellemző értékei, megkérdeztük a tanulókat arról is, hogy ők így élnek-e. A legtöbb igen választ azoktól kaptunk, akik a

kikapcsolódást, vagy az önfeljesztést vallották a sikeres élet jellemzőjének, ezek a legkönnyebben elérhető értékek számunkra, s a legkevésbé az anyagiak.

Az egészségkárosítási index a sikeres életről vallott értékek szerint a nemek dimenziójában

A tanulók templomba járási szokásai

Az utóbbi évtizedben - jelentős társadalmi igényre reagálva - felerősödött a vallási nevelés, fokozatosan erősödnek az egyházak, sőt bizonyos fokig divat is lett egyházi ünnepek, családi események idején templomba járni. A kérdezett diákok harmada soha nem fordul meg templomban, további 33 százalékuk csak nagy egyházi vagy családi ünnepek alkalmával. Mindössze a tanulók 19 százaléka nyilatkozott úgy, hogy alkalmanként, s további 15 százalék

pedig, hogy rendszeresen eljár a vallási gyülekezetbe. Összességében intenzívebb templombajárási szokást mértünk a 14 éven aluliaknál, a jobb tanulmányi eredményt produkálóknál és a lányoknál.

Egyértelmű, hogy a templomba járást nem lehet azonosítani a vallásossággal. Ezt támasztja alá az is, hogy a templomba rendszeresen járó fiatalok 3, az alkalmankénti látogatók 11 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a vallás nem tölt be fontos szerepet az életében, ugyanakkor a vallásos tanulók tizede soha nem, további 18 százaléka csak ritkán jár templomba. A megkérdezett tanulók 36 százaléka egyértelműen úgy nyilatkozott, hogy hisz istenben, 23 százalékuk a túlvilági életben is. Jellemző, hogy a vallásos tanulók körében egy kicsit alacsonyabb a tudatos a egészségrombolás mértéke.

A tanulók többsége a lelki állapotára vonatkozó pozitív jellemzőket érezte magára nézve igaznak, ugyanakkor a vizsgált diákok harmada kisebb nagyobb intenzitással, de küszködik valamilyen lelki problémával.

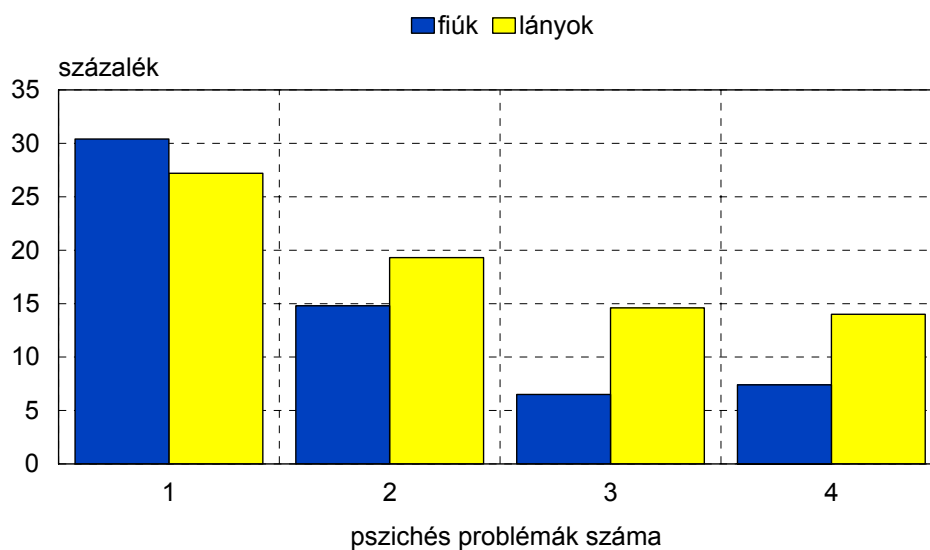
A következő állításokat mennyire érzed igaznak magadra nézve?

	teljesen %	inkább igen %
Boldog vagyok	32	51
Sikeres életet élek	17	47
Mostanában gyakran idegeskedem.	17	41
Néha úgy érzem, hogy senkinek sincs rám szüksége.	10	21
Sokszor magányosnak érzem magam.	10	21
Gyakran fog el félelemérzés, szorongás.	8	15

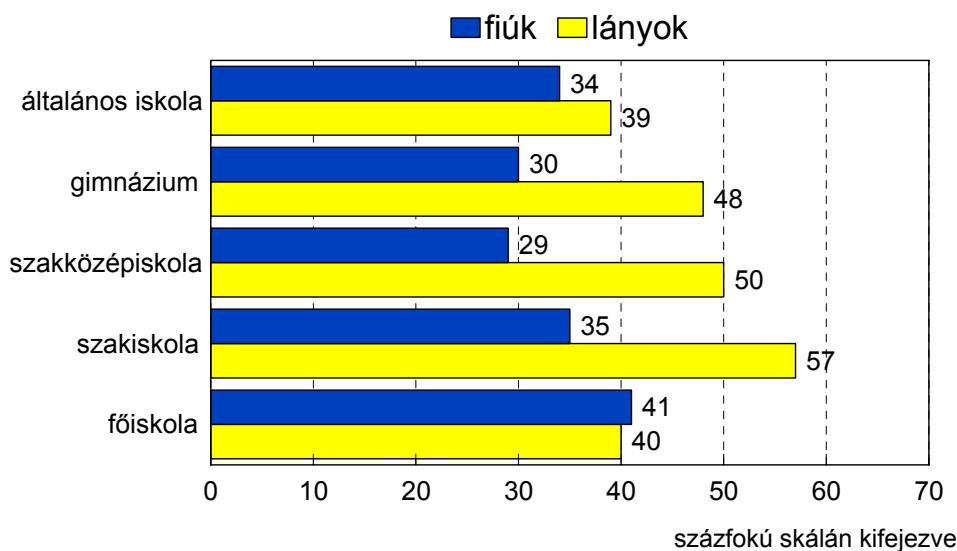
A diákok kétharmada nyilatkozott úgy, hogy gyakran idegeskedik, 31 százaléka érzi néha úgy, hogy senkinek sincs rá szüksége. A magány érzetével szintén 31 százalékuk, félelemérzéssel, szorongással pedig minden negyedik tanuló küzd több, kevesebb rendszerességgel.

Ha összevonjuk a pszichés problémákat (félelemérzés, magány, idegesség, feleslegesség érzése) egy közös változóba, akkor megdöbbentő, hogy 67 százalékánál találtunk legalább egy itemet, 39 százalékánál minimum kettőt, s a tanulók négyötödénél három vagy négy pszichés probléma alkalmankénti vagy gyakori előfordulását regisztráltuk. Érdeemes összegezni a pszichés problémákat egy közös változóba, mely egy 0-100 közötti szám lesz. Az index városi átlagpontszáma 40.

Az pszichés problémák előfordulási aránya

A lelki problémákat jelző index alakulása a nem és az iskolatípus metszetében

A lelki problémákkal szignifikánsan magasabb arányban küszködnek a lányok, a képzetlenebb szülők gyermekei, a szakiskolások és csonka családban élők, a szegényebbek és a közömbös szülők gyermekei.

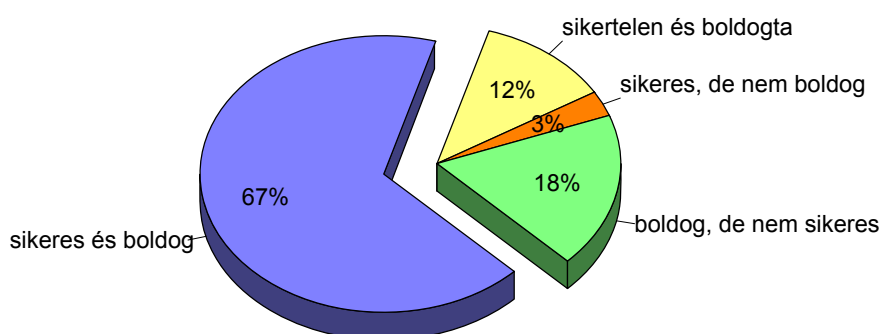
A tanulók lelki állapotát jellemezni lehet azzal is, hogy mennyien vallják magukat boldognak illetve sikeresnek. Azok, akikre teljes mértékben igaz, hogy sikeres életet élnek, a

válaszadók 17 százalékát adják, de további 47 százalék is inkább igen választ adott. Az alapvető demográfiai jellemzők szerint tekintve a fiúk között 8 százalékkal magasabb, akik úgy vélik sikeresek, s az is jól körvonalazható, hogy a szülő képzettségének, valamint a tanuló tanulmányi eredményének emelkedésével élesen nő a sikeresek aránya.

Arra a kérdésre, hogy boldog életet élnek-e, a tanulók túlnyomó többségben igent válaszoltak, 32 százalékuk teljes mértékben, 51 százalékuk inkább egyetért. Iskolánként vizsgálva a boldog tanulók arányát megállapítható, hogy a szakmai középiskolákban az átlagnál kevesebb a boldog tanuló, míg a jó és jeles tanulmányi eredményt produkáló tanulók között több vallja magát boldognak.

A sikeres és boldog élet között pozitív összefüggés van ($r=+0,42$). A sikeres és boldog életet élő tanulók aránya 67 százalék, ami kimagaslóan jó eredmény más iskolákkal, városokkal összehasonlítva. A boldog, de nem sikeres tanulóké 18, a sikeres boldogtalanoké 3, míg a boldogtalan és sikertelen diákok aránya 12 százalék.

A sikeres és boldog tanulók aránya

Érdeemes megvizsgálni, hogy a pszichés problémákat jelző index mennyivel alacsonyabb a boldog, sikeres tanulóknak, mint a boldogtalan, sikertelen diákoknak.

A sikeresség és a boldogság hatása a pszichés problémákra és az egészségkárosítás mértékére

	pszichés probléma index		egészség károsítási index	
	fiúk	lányok	fiúk	lányok
sikerés és boldog	27	38	37	31
Boldog de nem sikeres	38	51	36	39
sikerés de nem boldog	45	68	40	49
sikertelen és boldogtalan	59	72	46	38

pontszám százfokú skálán

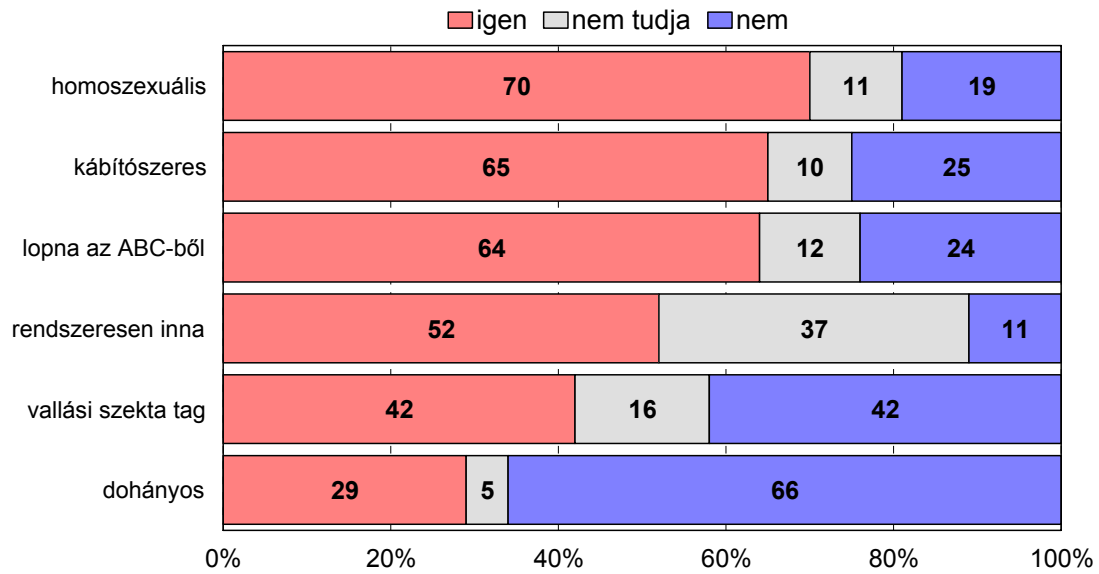
A sikeres tanulók körében a lelki problémákat jelző index értéke 34 pont, míg a magukat sikertelennek vallóknál 54. Még nagyobb az eltérés a boldog/boldogtalan dimenzióban, a boldog diákoknál 35, a boldogtalanoknál ehhez képest 29 ponttal több, 64 a pszichés problémáit mutató index értéke. A legideálisabb helyzetben a pszichés problémák és az egészségkárosítás tekintetében a sikeres és boldog tanulók vannak, míg a legrosszabb állapotban a sikertelen és boldogtalan tanulók.

A személyiség fontos összetevője a tolerancia, mely meghatározza, hogy mennyire vagyunk megengedőek, elnézőek bizonyos normakerülő magatartásformákkal szemben, mennyire fogadjuk el mások - nekünk esetleg nem tetsző - tulajdonságait. A toleranciával kapcsolatos kérdések közül a legdirektebbet tettük fel, megkérdeztük, hogy zavarná-e a fiataalt, ha padtársa különböző deviáns csoportokhoz tartozó diák lenne. Ez a kérdés tulajdonképpen a Bogardus-féle társadalmi távolság skála egyszerűsített változata volt.

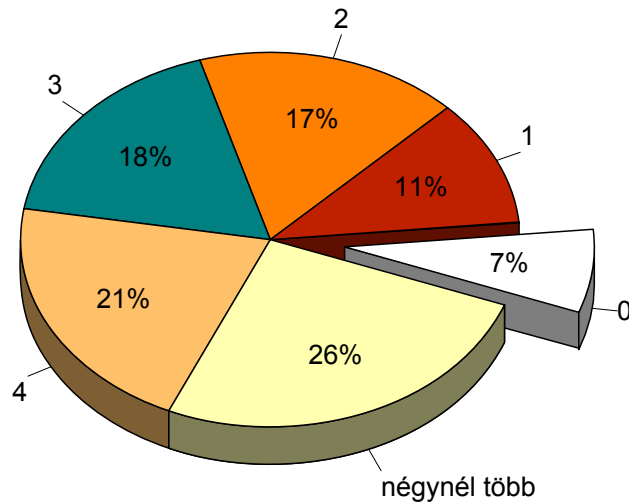
Az ábra jól mutatja, hogy lényegében egy "elfogadott" csoport van a felsoroltak között a dohányosok köre, 29 százaléknál elutasító diákkal. A vallási szekta megítélése már bizonytalanabb, az elfogadók és az elutasítók aránya megegyező. A másik három felsorolt deviancia megítélése gyakorlatilag megegyező, a lopás, a kábítószeresítés és a homoszexualitás a tanulók 64-70 százaléka számára elfogadhatatlan, egyértelműen, és határozottan elutasítottak.

Mindent összevetve a deviáns csoportok közül a fiatalok 7 százaléka egyik csoportot sem utasította el, egytizedük csak egy csoporttal szemben viselkedett elutasítóan, igaz ez többségük esetében a homoszexuálisok voltak. A tanulók 35 százaléka 2-3 deviáns viselkedést utasít el, s 8 százaléuk mind a hat csoportot elutasítja.

Zavarna, ha a padtársad ... lenne?

Elutasított deviáns csoportok száma

Végezetül vizsgáljuk meg, hogy az elutasított csoportok száma mekkora az egyes társadalmi/demográfiai változók mentén. A teljes mintát tekintve a 6 csoportból az elutasított csoportok átlagos száma 3.19. A lányok minden csoporttal szemben egy kicsit toleránsabbak. Az apa iskolai végzettsége annyiban befolyásolja a válaszadást, hogy az iskolázottabb apák

gyermekei kevésbé toleránsak (!), csakúgy mint a jobb tanulók. A legnagyobb intolerancia az általános iskolásokat jellemzi, míg a legkisebb a szakiskolásokat.

A kérdésből klaszteranalízis segítségével elkülönítettük a diákok jellemző válaszcsoportjait. A számítógép három csoportra osztotta a mintát. A klasztereket az alábbi táblázat mutatja be. A táblázatban klaszterenként van sorba rendezve az egyes csoportok elfogadottsági indexe. Ez a szám 1 és 3 között van, az egyes jelzi az elfogadást, a kettes a bizonytalanságot és a hármas az elutasítást. A táblázatban halvány kiemelés jelzi az elfogadott csoportokat, míg a sötétebb kiemelés az elutasított csoportokat.

1. klaszter – elfogadók (29 százalék)		2. klaszter – bizonytalanok (40 százalék)		3. klaszter – kirekesztők (31 százalék)	
<i>csoport</i>	<i>érték</i>	<i>csoport</i>	<i>érték</i>	<i>csoport</i>	<i>érték</i>
dohányos	1,0	dohányos	1,0	vallási szekta tag	2,1
kábítószeres	1,3	vallási szekta tag	2,1	rendszeres alkohol fogy.	2,6
rendszeres alkohol fogy.	1,3	rendszeres alkohol fogy.	2,3	lopás	2,6
vallási szekta tag	1,6	homoszexuális	2,6	homoszexuális	2,7
lopás	1,7	kábítószeres	2,6	dohányos	2,9
homoszexuális	2,0	lopás	2,6	kábítószeres	2,9
ÁTLAG	1,5	ÁTLAG	2,2	ÁTLAG	2,6

A bizonytalanok esetén egy teljesen elfogadott csoport van (dohányosok) és az elutasított három (lopás, kábítószeres, homoszexuális). Az átlagérték (az összes csoport elfogadottsági átlaga) 2.2, vagyis a bizonytalanokra is inkább elutasító attitűd jellemző. A megkérdezett tanulók 40 százaléka sorolható ebbe a klaszterbe.

A kirekesztőknél nincs egyértelműen elfogadott csoport, határozottan elutasított csoport viszont annál több (rendszeres alkoholfogyasztók, homoszexuálisok, dohányosok, kábítószeresek, lopás) vagyis inkább a negatív zónába esik. Ez alapján a megkérdezett diákok 39 százaléka minősíthető kirekesztőnek.

Az elfogadók, mint a csoport neve is mutatja, alapvetően toleráns attitűdökkel rendelkeznek. Nincs egyértelműen elutasított csoport, s a homoszexuálisokat kivéve mindenkit elfogadnak. Az átlagérték 1.5, ami jelentős pozitív elfogadó attitűdöt mutat. Ide tartozik a tanulók harmada, 29 százaléka.

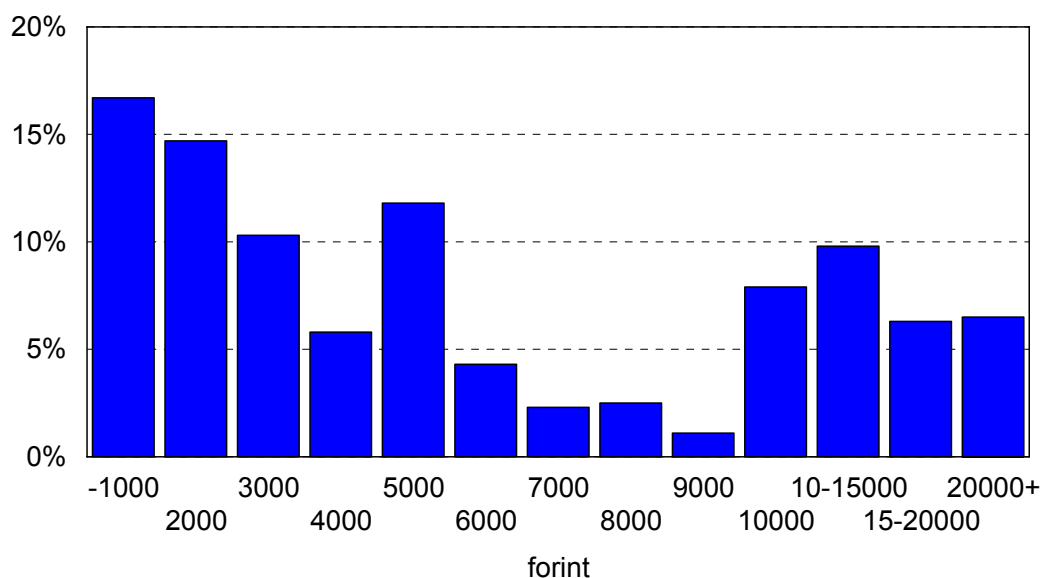
Mivel a klasztercsoport elég nagy, érdemes megvizsgálni a kirekesztő

beállítottságúnak minősített fiatalok jellemzőit. Többségük általános iskolás, jó vagy jeles tanuló érettségizett vagy szakmunkás szülőkkel.

A megváltozott társadalmi, gazdasági viszonyok között a tanulók a piaci termékek aktív fogyasztójává váltak. Sokan közülük teljesen önállóan gazdálkodnak, magántulajdonnal, javakkal rendelkeznek s közvetve vagy közvetlenül igen jelentős összegek elosztása fölött rendelkeznek. Ezek a tények, jellemzők kölcsönös függőségi viszonyban vannak a tanulói értékrenddel, mentálhigiénés helyzettel.

Kíváncsiak voltunk, hogy a bajai tanulók mennyi pénzből gazdálkodnak havonta (zsebpénz, ösztöndíj, munka). Ennek átlagértéke 7810 forint, ami természetesen jelentős különbségeket takar. A fiúk 1500 forinttal többől gazdálkodhatnak, mint a lányok. Az összeg természetesen az életkorral együtt folyamatosan növekszik, míg a 10 éveseknél 2122 forint a havi átlag, addig a 14 éveseknél már 4433, a 18 éveseknél 9619, a 21 éveseknél pedig 17509 forint. Mindebből következik, hogy több mint 4000 forinttal több pénz áll a középiskolások rendelkezésére, mint az általános iskolásokéra, s főiskolások két és félszer többet költhetnek mint a középiskolások.

Mennyi pénzből gazdálkods havonta?

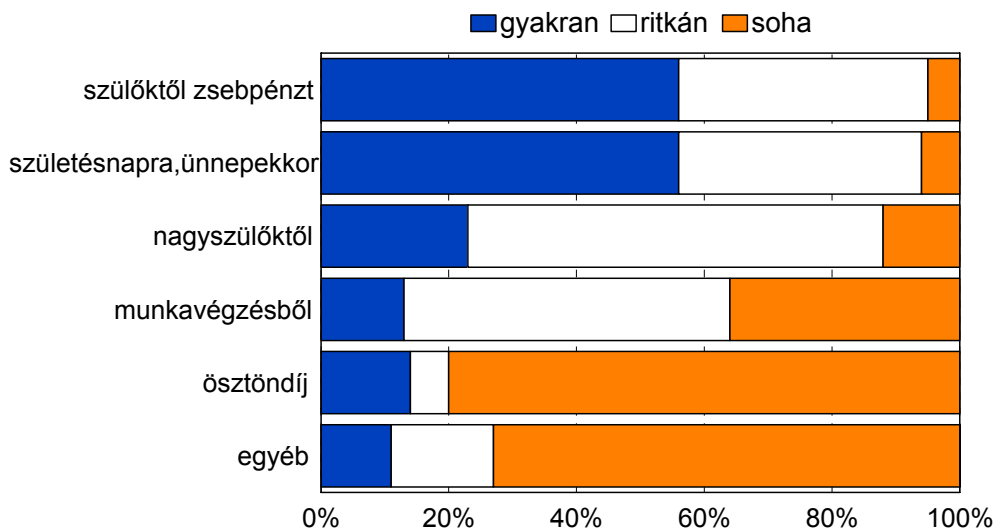
százalékos megoszlás

A szakmát adó középiskolások tanulói már az iskolai évek alatt piacósíthatják friss tudásukat - hivatalos bizonyítvány nélkül is -, értehető, hogy komolyabb összeggel gazdálkodhatnak, még ha keresetük messze el is marad a minimálbértől. A 10 ezer forint

körüli összeget ők tudhatják magukénak, átlagosan 8493 forintból gazdálkodnak, míg a gimnazisták 6205 forintot tudhatnak magukénak havonta. A 10 ezer forint feletti összegeket a főiskolások jelölték meg. Az is logikus eltérés, hogy a kollégiumban lakó tanulók jóval több pénzzel gazdálkodnak mint a helyben lakó vagy a bejárós diákok.

Baján, az adatfelvétel idején 2113 5-8. osztályos diák tanult, akik közvetlenül 7,3 millió forint fölött rendelkeznek havonta, 4390 fő középiskolás, akik 32,1 milliót költhetnek havonta, s 1052 főiskolás akik, 18,2 millió forintból gazdálkodnak szabad akaratuk szerint. Ez azt jelenti hogy a Baján tanuló 5-13. osztályos tanulók a főiskolásokkal együtt évente 691 millióból gazdálkodnak, ami igen komoly fogyasztói szerepet jelent, s ennek megfelelően a reklámok egyre aktívabban célozzák e korosztályt.

Honnan szoktál pénzhez jutni ?

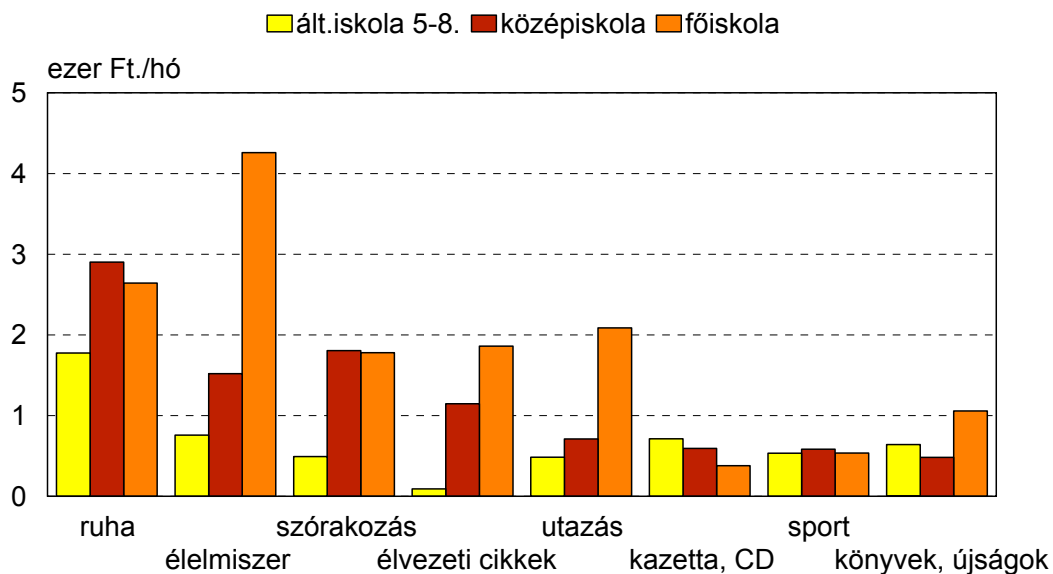
A kutatás során kíváncsiak voltunk arra, hogy honnan, milyen forrásból jutnak pénzhez a tanulók. E kérdésben elmondható, hogy a legbiztosabb anyagi forrás a szülői zsebpénz és családi ünnepek (pl. születésnap, névnap, húsvét) a diákok 56 százaléka rendszeresen, 38 százaléka alkalmanként számíthat ilyenkor pénzre. Nagyszülőktől támogatást 12 százalék nem kap soha. Munkavégzésből minden második tanuló szerez időnként egy kis költőpénzt, 13 százalék rendszeresen dolgozik, míg ösztöndíjat 14 százalékuk kap (79 százalékuk főiskolás). Egyéb forrást is többen jelöltek meg. Ilyen forrás a

szerencsejáték (pl. Tipp-mix) vagy a baráti körből érkező támogatás.

Miután összesítettük a biztos anyagi forrásokat, megállapítható, hogy mindössze 13 százalék nem jut pénzhez rendszeresen. Egy állandó forrásra támaszkodik minden harmadik diák, két biztos forrást jelölt meg 30 százalékuk. Három rendszeres forrást találtunk 14 százaléknál.

Mivel igen sok pénzből gazdálkodnak a diákok, nem lehet közömbös, hogy mire mennyit költenek egy hónapban. Ez különösen azért fontos információ, mert a tanulók nemcsak a saját zsebpénzüket költik, hanem számos olyan költség van (pl. utazás, étkezés, sport), ami közvetlenül a családi költségvetést terheli, s nem a tanulók zsebpénzét, költőpénzét.

A diákok átlagos havi kiadásai iskolatípusonként

A bajai tanulók - saját becslésük alapján - havonta kb. 8664 forintot költenek, s ennek 29 százalékát ruházati cikkek vásárlására fordítják (átlag 2545 forint/hó), 20 százaléka megy el élelmiszerre, s további 17 százalék jut a szórakozásra (kb. 1400 forint). Ugyanakkor nem költ mindenki mindenre. Szórakozásra (mozi, diszkó, koncert, színház) a tanulók 74 százaléka költ, élelmiszerre, könyvekre, újságokra a kérdezettek kétharmada. A tanulók fele áldoz ruhákra - igaz ők sokat költenek, - egyharmaduk vásárol rendszeresen kazettát, CD-t, költ élvezeti cikkekre, s kevesebb mint 30 százalék azok aránya akik sportra költenek.

Ha összesítjük a 7-13. évfolyamos tanulók és a főiskolások kiadásait,

megbecsülhetővé válik a korosztály egy éves összköltése. Az általános iskolások tanulók egy évben - durva becsléssel - 134 millió forintot költöttek, míg a jóval több pénzből gazdálkodó középiskolások több mint 500 millió forintot. A baján tanuló főiskolások kb. 180 milliót költenek el egy évben.

A legtöbb pénz (kb. 230 millió Ft.) ruhákra megy el, s ez az adat érezteti a divat diktáló hatását. 100 millió forintnál többet költenek a tanulók egy évben szórakozásra és élelmiszeripari termékek vásárlására is.

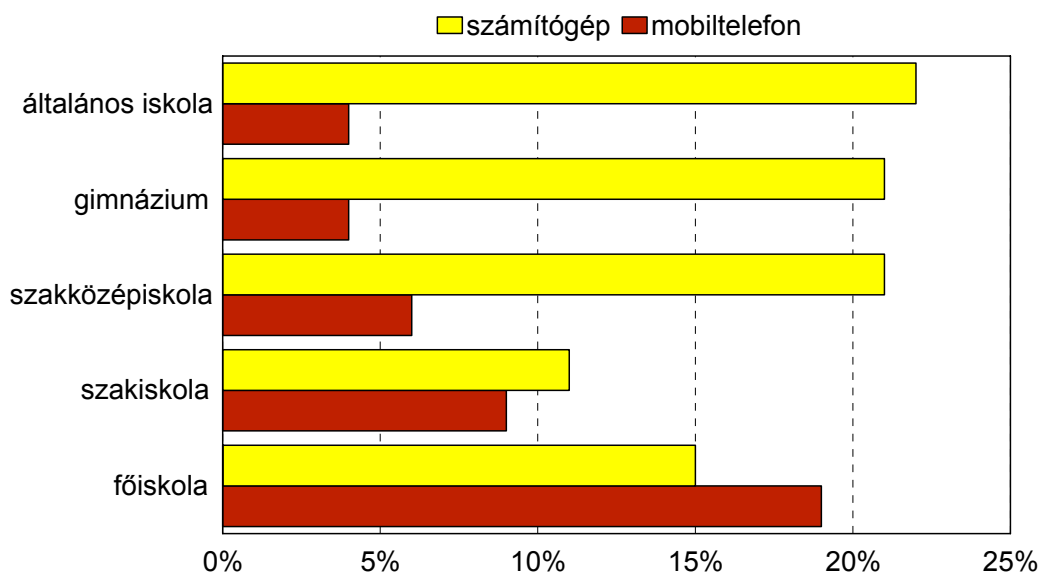
A baján tanuló diákok havi átlagkiadásai és az ez alapján becsült éves szintű korosztályi kiadás

	költ rá %	átlag forint/hó/fő	5-8. évfoly. összesen millió forint/év	9-13. évfoly. összesen millió forint/év	főiskola I-IV. évfoly. összesen millió forint/év
szórakozás	74	1436	12,4	95,0	22,4
élelmiszer	69	1705	19,2	80,1	53,7
könyvek, újságok	60	558	11,6	25,4	13,3
ruha	50	2545	45,0	152,8	33,3
utazás	40	844	12,3	37,4	26,3
élvezeti cikkek	33	951	2,3	60,3	23,5
kazetta, CD	32	598	18,1	31,2	4,7
sport	29	564	13,5	30,8	6,7

A kutatási témánk szempontjából legfontosabb tétel az élvezeti cikkek csoportja. Az adat igen riasztó, a megkérdezett diákok havonta átlagosan kb. 951 forintot áldoznak élvezeti cikkekre (cigi, kávé, alkohol, drog), s ez azt eredményezi, hogy a városban tanuló 5-8. osztályos általános iskolások éves szinten 2,3 millió forintot, a középiskolások 60,3 milliót a főiskolások pedig további 23,5 milliót költenek élvezeti cikkek vásárlására.

A tanulók fogyasztói piacon való megjelenés mellett fontos, életmóddal kapcsolatos információ a tanulók magántulajdonának kérdésköre. A megkérdezett diákok 78 százaléka külön, saját szobában lakik otthon, melyben többségükönél saját hifi, magnó vagy CD lejátszó is található. A megkérdezett diákok 39 százalékanak van saját tévéje, további 11 százaléknak csak a testvérével kell osztozkodnia rajta.

A saját számítógép és a mobiltelefon elterjedtsége

Saját számítógéppel a megkérdezett diákok 19 százaléka rendelkezik (további 15 százalékuknak a testvérével közösen van) míg a nálunk nagyon gyorsan elterjedt mobiltelefont az 5-8. osztályos és a gimnazista tanulók 4, a szakközépiskolások és szakiskolások 6-9, a főiskolásoknak pedig 19 százaléka birtokolja. A fogyasztói szokásokhoz kapcsolódó jellemző, hogy a tanulók 23 százalékának önálló bankkártyája is van.